

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 7(307) 2017

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoieț, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

Mihai CORJ. Sistemul electoral (majoritar, proporțional sau mixt) optim pentru Republica Moldova.....	4
Adelina BĂCU. Procedura cu privire la cererile cu valoare redusă – o posibilă soluție în vederea decongestionării instanțelor judecătorești supraaglomerate.....	15
Valeriu GUREU. Rolul principiilor în sistemul administrației ministeriale: prioritate națională a statului pentru integrarea europeană	22
Igor BĂCU. Liberul acces la justiție – premisă a procesului echitabil	27
Svetlana SLABU. Redefinirea conceptului de justiție europeană	32
Lilia POPA. Fundamentalitatea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în cadrul procesului penal din Republica Moldova.....	35
Igor SOROCEANU. O securitate personală mai mare înseamnă o criminalitate mai mică	40
Xenofon ULIANOVSKI, Sofia PILAT. Modalitățile de comitere a infracțiunii de vandalism.....	45
Борис СОСНА, Елена ЖИТАРЬ. О некоторых проблемах правового регулирования туристической деятельности в Республике Молдова	50
Ирина БОДЕЛАН. Рецепция римского наследственного права по закону гражданским законодательством современной Молдовы.....	56

CZU 342.8(478)

SISTEMUL ELECTORAL (MAJORITAR, PROPORȚIONAL SAU MIXT) OPTIM PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Mihai CORJ,

avocat, doctor în drept, conferențiar universitar,
președinte al Asociației Obștești Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”

REZUMAT

Studiul este consacrat sistemelor electorale. Autorul analizează toate sistemele electorale existente în Republica Moldova. Acest studiu este elaborat în scopul depășirii situației create în chestiunea ce ține de oportunitatea amendării sistemului electoral. Astfel, subsemnatul vine cu o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu științific complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce 1) nu ar impune oamenilor să iasă în stradă și să protesteze împotriva modului de promovare a unor inițiative privind amendarea sistemului electoral și 2) ar permite să avem o lege electorală (Cod electoral) care va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Cuvinte-cheie: sistem electoral (majoritar, proporțional, mixt), proces electoral, prag de reprezentare, coeficient electoral, mandat reprezentativ, mandat imperativ, drept electoral.

ELECTORAL SYSTEM (MAJORITY, PROPORTIONAL OR MIXED) OPTIM FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Mihai CORJ,

lawyer, doctor of law, associate professor,
President of the Institute for Legislative Creation “LEX SCRIPTA”

SUMMARY

The study is devoted to electoral systems. The author analyzes all existing lecture systems in the Republic of Moldova. This study is designed to overcome the situation created in the issue of the opportunity to amend the electoral system. Thus, the undersigned comes up with a proposal for a law *ferenda* to remedy the situation. In this context, we provide the state authorities with a complex scientific study that would base the acceptance of the legislative proposal of the undersigned, which 1) would not require people to come out and protest against the way of promoting initiatives to amend the electoral system and 2) would allow us to have an electoral law (Electoral Code) that will ensure respect for the principles of representativeness, loyal competition and meritocracy.

Key words: electoral system (majority, proportional, mixed), electoral process, representation threshold, electoral coefficient, representative mandate, imperative mandate, electoral right.

*Toate ideile mari au fost cândva gândite,
trebuie încercat doar să le mai cugetăm odată.*

/ Johann Wolfgang von Goethe /

Introducere. Actualmente, în Republica Moldova, o problemă arzătoare a devenit chestiunea privind amendarea sistemului electoral. În general, este mai bine să previi o situație, soluționând la timp problema, decât ulterior cu mult elan să înlături consecințele acesteia.

În atare condiții, prin consens larg cu partidele politice parlamentare și extraparlamentare, dar mai cu seamă cu poporul, sugestia noastră este de a îmbunătăți sistemul electoral al reprezentării proporționale. Astfel, la art. 86 alin. (2) și, re-

spectiv, art. 87 din Codul electoral [14], pragul de reprezentare se diminuează pentru toți concurenții electorali. Și anume, pragul de reprezentare pentru partidele politice (PP) se reduce de la 6 la 4%, pentru blocurile electorale constituite din două PP – de la 9 la 7% și pentru blocurile electorale din trei și mai multe PP – de la 11% la 9%, iar pentru candidatul independent – de la 2 la 1%. Mai mult, pentru candidatul independent poate fi stabilit un prag de reprezentare identic cu coeficientul electoral, care va fi întotdeauna sub un procent.

De asemenea, recomandăm ca votarea pe listele partidelor politice să se efectueze preferențial, astfel alegătorul votează o persoană concretă din cele 51 sau 103 înregistrate la CEC de către partidul respectiv.

În această situație, considerăm că, alegătorul trebuie să aibă una dintre opțiuni:

- 1) de a putea vota pentru un candidat independent sau
- 2) pentru o listă de 103 candidați, sau
- 3) de a putea înscrie personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista

candidaților partidelor politice, înregistrată la CEC.

Tot ce este simplu e și genial.

Astfel, alegătorul, conștient și responsabil de soarta sa și a copiilor și părinților săi, dar și a acestui popor, va avea oportunitatea de a vota corect, evitând alegerea partidelor politice corupte și a politicienilor corupți până în măduva oaselor și alegând, într-adevăr, deputatul său, prin desemnarea unui candidat independent sau a unui candidat de pe lista unui partid, înscriind personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților acelui partid politic, înregistrată la CEC.

Așadar, chestiunea privind amendarea Codului electoral poate și trebuie să fie soluționată în Parlament, și nu în stradă.

Prin urmare, dacă apelul nostru va fi luat în considerare de către guvernare și ulterior problema va fi soluționată, atunci câștigător și beneficiar al acestei soluții nu va fi nici opoziția și nici guvernarea, ci Măria Sa Poporul, care este Suveranul Republicii Moldova.

Urmare a dezbaterilor ce au loc în societate privitor la acest subiect, suntem siguri că cea mai reușită soluție care va aduce liniște și pace în societate este acceptarea de către legiuitor a propunerii Institutului de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, care rezolvă problema circumscripțiilor electorale și reprezentării în Parlament a cetățenilor RM din stânga Nistrului și mun. Bender, a acelor din Diasporă, precum și a femeilor și a minorităților etnice.

Prin urmare, sistemul electoral existent îmbunătățit după modelul propus de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

În temeiul prevederilor expres statuate de către legiuitor la art. 52 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova [1] și, respectiv, art. 6 din Legea nr. 190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare [17], voi expedia autorităților publice ale statului un set de propuneri privind modificarea legislației, în acest caz

referindu-mă în mod special la cele privind modificarea și completarea legislației electorale (Codului electoral) și a legislației conexe.

Conform art. 2 alin. (1) din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Legea Supremă. Una dintre formele principale de exercitare de către poporul Republicii Moldova a suveranității naționale este participarea, potrivit art. 38 din Constituție, la alegerea Parlamentului. Este de remarcat faptul că procedurile electorale, după cum demonstrează practica internațională și cea națională, sunt reglementate, de regulă, nu în textele constituțiilor, ci pe cale legislativă. Art. 61 din Constituție statuează expres că Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în baza legii electorale organice. Mai mult, în temeiul art. 72 alin. (3) lit. a) din Constituție, sistemul electoral se reglementează prin lege organică [13].

Prin urmare, Parlamentul este în măsură să adopte orice tip de scrutin sau modalitate de atribuire a mandatelor de deputat. Rămâne la discreția organului legislativ să decidă ce sistem electoral să fie aplicat, majoritar, proporțional sau mixt, și care să fie pragul electoral minim de reprezentare pentru concurenți în vederea includerii lor în operația de atribuire a mandatelor. În funcție de situația social-politică din țară, de nivelul de dezvoltare al sistemului politic din societate etc., se optează pentru o variantă sau alta și consfințirea acesteia în legea electorală (Codul electoral).

Curtea Constituțională consideră că alegerile constituie nu numai un mijloc de exercitare de către cetățeni a drepturilor lor politice, consacrate de Constituție, ci și unul de dotare a instituțiilor unui stat democratic cu o capacitate coerentă de expresie, pentru a face posibilă organizarea unor centre de decizie politică eficiente și în măsură să imprime activității de stat o orientare general nefragmentată [2].

În principiu, pragul electoral

este axat pe ideea că la guvernare trebuie să aibă acces partidele politice care se bucură de o anumită credibilitate în masa electoratului sau pe ideea maturității politice și civice a candidaților, precum și pe alte considerente ce țin de contextul sociopolitic concret.

Art. 38 alin. (3) din Constituție garantează cetățenilor Republicii Moldova dreptul de a fi aleși în condițiile legii, inclusiv în organul reprezentativ suprem, și nu *alegere ca atare* [6].

Metode și materiale aplicate.

În vederea realizării prezentului studiu științific de drept electoral, ne-am bazat pe următoarele metode științifice: istorică, logico-formală, documentării științifice, analiză a conținutului științifico-juridic etc. În acest context, reținem că surse bibliografice și materiale aplicate au servit: Constituția RSSM din 15 aprilie 1978 și Constituția RM din 29 iulie 1994, proiectele de legi care au stat la baza adoptării legilor electorale, legile electorale propriu-zise, hotărârile Curții Constituționale, Codul bunelor practici în materie electorală și alte Recomandări și Avize ale Comisiei de la Veneția etc.

Scopul studiului. Acest studiu este elaborat în scopul depășirii situației create în chestiunea ce ține de oportunitatea amendării sistemului electoral. Astfel, subsemnatul vine cu o propunere *de lege ferenda* pentru a remedia situația. În acest context, punem la dispoziția autorităților statului un studiu științific complex care ar fundamenta acceptarea propunerii legislative a subsemnatului, fapt ce 1) nu ar impune oamenii ca să iasă în stradă și să protesteze împotriva modului de promovare a unor inițiative privind amendarea sistemului electoral și 2) ar permite să avem o lege electorală (Cod electoral) care va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Rezultate obținute și discuții.

În general, puterea adesea a dat-o în bară, deoarece nu a luat în considerare și pasul cercetătorilor științifici, care au expertiza necesară pentru a direcționa starea de

lucruri în interesul poporului, pe făgașul edificării într-adevăr a unui stat de drept și democratic.

Reținem că, Curtea Constituțională, în § 4 al HCC nr. 15 din 27 mai 1998, a statuat: „Nu se poate cădea de acord nici cu punctul de vedere al Președintelui Republicii Moldova, potrivit căruia hotărârea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 contravine art. 61 alin. (2) și art. 66 lit. c) din Constituție. Potrivit art. 66 lit. c) din Legea Supremă, una dintre atribuțiile de bază ale Parlamentului este interpretarea legilor și asigurarea unității reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării. Prin Hotărârea nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998, contestată în sesizare, Parlamentul a interpretat dispozițiile art. 13 alin. (3), art. 86 și 87 din Codul electoral, ceea ce nu excede atribuțiilor sale constituționale. Din textul hotărârii respective a Parlamentului reiese că organul reprezentativ suprem nu a modificat și nu a completat Codul electoral, ci a interpretat unele prevederi din el. Or, adoptarea unor acte prin care se interpretează o lege este competența exclusivă a Parlamentului”.

Totodată, menționăm că, în temeiul art. 66 lit. c), 72, 74, 76 și 93 din Constituție și al art. 44 alin. (2) al Legii nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative, aceste acte, altele decât Constituția și legile constituționale, *sunt interpretate de Parlament prin acte legislative de aceeași forță sau de o forță juridică superioară*.

Prin urmare, **Curtea Constituțională**, prin faptul că a recunoscut Hotărârea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 privind asigurarea unității aplicării unor prevederi din Codul electoral pe întreg teritoriul țării în campania electorală, la numărarea și atribuirea mandatelor, la confirmarea rezultatelor alegerilor în Parlamentul de legislatură a XIV-a ca fiind constituțională, *a desconsiderat întregul cadru legal existent*. Mai mult, Curtea Constituțională, la un interval relativ scurt de timp, într-o altă hotărâre a sa (HCC nr. 61 din 16 noiembrie 1999) invocă faptul

că interpretarea oficială de către organul legislativ a unei legi se face numai prin lege. Codul electoral este o lege organică. Codul, fiind *primus inter pares*, are aceeași forță juridică ca și orice lege organică.

Curtea Constituțională, în § 4 al HCC nr. 61 din 16 noiembrie 1999, a statuat: „Parlamentul a atribuit Hotărârii nr. 432-XIV/1999 caracter normativ de drept și putere juridică similară prevederilor Codului electoral supuse interpretării. *Interpretarea oficială de către organul legislativ a unei legi se efectuează numai prin lege*, care trebuie să urmeze aceeași procedură de adoptare, semnare și publicare prevăzută de dispozițiile constituționale. *Interpretarea unei legi prin hotărâre a Parlamentului este inadmisibilă și contravine dispozițiilor art. 72, 74, 76 și 93 din Constituție și nu poate fi recunoscută drept interpretare oficială a legii*.”

Așadar, Curtea Constituțională nu are întotdeauna o practică și jurisprudență uniformă.

Totodată, menționăm: Curtea Constituțională, prin statuarea (republicarea Constituției în Monitorul Oficial al Republicii Moldova) la pct. 8 lit. c) din dispozitivul HCC nr. 7 din 04.03.2016 [9] privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui), a efectuat o ingerință în activitatea Parlamentului Republicii Moldova, cu toate că dreptul exclusiv de interpretare oficială a prevederilor Constituției aparține Curții, însă Curtea Constituțională nu este îndrituită să dispună republicarea Constituției în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, deoarece acest drept îi aparține emitentului actului, la caz, emitentul Constituției este Parlamentul. Reținem că, deocamdată, nu am ajuns la acel nivel ca să avem o democrație directă veritabilă, când Constituția – Legea Supremă a societății și a statului – să fie adoptată pe cale referendară de către Măria Sa Poporul. În HCC nr. 7 din 04.03.2016, Curtea a statuat următoarele: „În vederea execută-

rii prezentei hotărâri: Constituția se va republica în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, dându-se textelor redacția într-un mod conform prezentei dispoziții”.

În același timp, legiuitorul, la art. 41 alin. (1) al Legii nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative [18], statuează: „Republicarea actului legislativ se dispune prin ultimul act legislativ care îl modifică sau completează. Acesta conține, după caz, o prevedere referindu-se la efectuarea unei noi numerotări în actul ce se va republica.” Considerăm că principiul *cine poate mai mult, poate și mai puțin (a majori ad minus)* nu trebuia să fie aplicat. Mai mult, în conformitate cu art. 2 alin. (2) al Legii privind actele legislative, din categoria actelor legislative fac parte: Constituția Republicii Moldova și legile constituționale; legile organice și legile ordinare; hotărârile și moțiunile. Prin urmare, dispunerea republicării Constituției este o prerogativă exclusivă a Parlamentului Republicii Moldova, și nu a Curții Constituționale.

În context, reținem: Curtea Constituțională, la adoptarea Hotărârii nr. 34 din 13.12.2016 privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova, a formulat șase *Adrese* Parlamentului, care până în prezent nu au fost executate, cu toate că, în temeiul art. 28¹ al Legii cu privire la Curtea Constituțională, observațiile (constatările) Curții Constituționale privind lacunele (omisiunile) reglementărilor normative, cauzate de nerealizarea unor prevederi constituționale, indicate în adresă, urmează să fie examinate de autoritatea vizată care, în termen de cel mult trei luni, va informa Curtea Constituțională despre rezultatele examinării.

Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” reconfirmă sprijinul său dezinteresat acordat autorităților publice în beneficiul întregii societăți și propune expertiza necesară pentru îmbunătățirea cadrului legal existent. Justețea celor enunțate de către noi este confir-

mată și prin apariția studiului complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului *Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr* [27].

În acest sens, Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” permanent acordă sprijin autorităților publice înaintând expertiza necesară pentru a îmbunătăți cadrul legal existent. Mai mult, subsemnatul, Mihai Corj, expert în dreptul constituțional, a elaborat un nou concept privind predarea dreptului în instituțiile de învățământ superior.

De asemenea, Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” a participat activ la numeroase evenimente în cadrul cărora s-a discutat despre legislația electorală. Printre acestea: masa rotundă organizată de Asociația *Promo-lex* și cea de la Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, conferința organizată de Comisia Electorală Centrală și Consiliul Europei. Ulterior, noi înșine am organizat la acest subiect o conferință de presă la Agenția *Infotag*, apoi o dezbateră publică cu tema: „Sistemul electoral optim (majoritar, proporțional sau mixt) pentru Republica Moldova” la Biblioteca Publică de Drept. De asemenea, am participat la dezbaterile publice ale proiectului Legii nr. 60 din 14.03.2017 (votul uninominal) la Parlamentul Republicii Moldova și, la masa rotundă organizată de Transparency International Moldova din 31 mai 2017.

Cu referire la conceptul proiectului Legii nr. 60 din 14.03.2017 (votul uninominal) și oportunitatea adoptării acestuia, remarcăm următoarele considerente.

În temeiul art. 72 alin. (3) lit. a) din Constituție, sistemul electoral se adoptă prin lege organică. Așadar, majoritatea parlamentară este îndrituită să modifice sistemul electoral existent prin amendarea Codului electoral. Reținem că Republica Moldova a avut cadrul legal pentru toate cele trei tipuri de sisteme electorale arhicunoscute precum sistemul majoritar/uninominal, sistemul reprezentă-

rii proporționale și chiar sistemul mixt.

Deci în perioada sovietică, în RSSM, conform Constituției din 15.04.1978, exista un sistem majoritar uninominal (alegerile se desfășurau în 380 de circumscripții electorale). Atenționăm că, în art. 96, Constituția RSSM din 15.04.1978, care a fost în vigoare până la 27 august 1994, este expres stabilit că deputatul poate fi rechemat de către majoritatea alegătorilor.

La 23.11.1989, Parlamentul a adoptat Legea nr. 3618-XI cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSSM [15], în care la art. 15 a statuat că „Pentru alegerile de deputați ai poporului ai RSSM se formează 380 de circumscripții electorale cu un număr aproximativ egal de alegători. Din partea fiecărei circumscripții electorale se alege un deputat al poporului al RSS Moldovenești”. La art. 20 alin. (10) din legea citată [15], legiuitorul a stipulat expres: Comisia Electorală Centrală rezolvă chestiunile ce țin de revocarea deputaților poporului ai RSS Moldovenești și, conform prevederilor alin. (11), fixează alegerile de deputați ai poporului ai RSS Moldovenești în locul deputaților retrași și asigură efectuarea lor.

În temeiul art. 47 al Legii nr. 3618-XI/1989, este considerat ales candidatul pentru alegerile de deputați ai poporului ai RSS Moldovenești, care a întrunit la alegeri mai mult de jumătate din voturile alegătorilor care au participat la votare.

Și, în final, la articolul 53 e menționat faptul că, în cazul retragerii deputatului poporului al RSS Moldovenești cu mai puțin de un an înainte de expirarea termenului împuternicirilor deputaților poporului ai RSS Moldovenești, nu se alege un nou deputat al poporului al RSS Moldovenești în locul celui retras.

Astfel, constatăm că proiectul nr. 60 din 14.03.2017 (votul uninominal) este inspirat în mare parte de Legea nr. 3618-XI din 23.11.1989. Deci *nimic nou sub soare*. Prin urmare, până în 1990 pe acest terito-

riu se vota, iar după 1990 cetățenii au început într-adevăr să aleagă.

Deci, sistemul majoritar/uninominal a fost impus de prevederile Constituției din 15.04.1978. Parlamentul anilor ‘90 a fost ales cu adevărat în temeiul acestei legi (Legea nr. 3618-XI din 23.11.1989), însă, cu regret, nu a fost capabil să-și exercite mandatul pentru întreaga legislatură pentru care a fost ales. Deci acest sistem electoral majoritar (vot uninominal) în Republica Moldova a eșuat. Așadar, Parlamentul anilor ‘90, nefiind apt să-și îndeplinească menirea sa pentru care a fost ales, s-a autodizolvat, stabilind data alegerilor anticipate pentru noul parlament la 27 februarie 1994.

Parlamentul anilor ‘90, ales în baza sistemului electoral majoritar (vot uninominal) înainte de a se autodizolva, a adoptat Legea nr. 1609-XII din 14.10.1993 privind alegerea Parlamentului [16], care prevedea instituirea sistemului electoral proporțional. Astfel, la art. 6 alin. (1) din lege, legiuitorul a stipulat că *alegerea Parlamentului se efectuează în circumscripțiile electorale cu mai multe mandate pe bază de scrutin de liste din partea partidelor, [...], și de candidaturi independente potrivit principiului reprezentării proporționale*.

Contrar prevederilor art. 6 alin. (1) din Legea nr. 1609-XII din 14.10.1993 privind alegerea Parlamentului, legiuitorul a statuat, la art. 2 lit. a) din Hotărârea Parlamentului nr. 1613-XII din 19.10.1993 privind modul de punere în aplicare a Legii privind alegerea Parlamentului [23], că alegerile Parlamentului din 27 februarie 1994 se vor desfășura într-o singură circumscripție națională, și nu *în circumscripțiile electorale cu mai multe mandate, după cum prevede legea*.

Deci sistemul electoral al reprezentării proporționale adoptat prin lege, care urma să fie desfășurat *în circumscripțiile electorale cu mai multe mandate* pe bază de scrutin de liste din partea partidelor și a candidaților independenți, nu a mai fost testat în Republica Moldova, ci implementat *sis-*

temul electoral al reprezentării proporționale desfășurat într-o singură circumscripție electorală națională.

La 21 noiembrie 1997 a fost adoptat Codul electoral [14], care a menținut sistemul proporțional statuând că alegerea Parlamentului se desfășoară într-o singură circumscripție electorală națională, în care se aleg 101 deputați [14].

Ulterior, în 2013, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 94 din 19.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [20], prin care a amendat prevederile Codului electoral și astfel a introdus *sistemul electoral mixt*, însă, din considerente arhicunoscute de dvs., acest sistem electoral – sistemul electoral mixt – a supraviețuit doar 20 de zile (între 20.04 și 10.05.2013), deoarece a fost abrogat/modificat prin Legea nr. 108 din 03.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [22].

În opinia noastră, era bine, dacă Parlamentul Republicii Moldova, în sesiunea de toamnă-iarnă a anului 2013, revenea la sistemul electoral mixt și astfel, în strictă conformitate cu prevederile legale și luând în considerare recomandările Comisiei de la Veneția privind modificarea sistemului electoral, cu cel puțin un an de zile până la alegeri [10], adopta sistemul electoral mixt și organiza alegerile parlamentare din 2014 în baza sistemului electoral mixt. Cu regret, constatăm că aceasta este deja istorie. Deci sistemul electoral mixt în Republica Moldova a fost introdus prin Legea nr. 94 din 19.04.2013 și a dăinuit de pe 20 aprilie până pe 10 mai 2013. Prin urmare, sistemul electoral mixt nu a fost testat în alegerile Parlamentului din toamna anului 2014.

Astăzi, după ce poporul a aflat de furtul unui sau câtorva miliarde de dolari SUA, deja, în 2015, a constatat cu stupeoare că a votat greșit în 2014. Desigur, că în asemenea situație, când poporul a ieșit în stradă, nu ne putem permite luxul de a modifica sistemul electoral, deoarece deputații nu se bu-

cură de încrederea cetățenilor. Mai mult, întrucât avem o clasă politică coruptă până în măduva oaselor, este necesar să chibzuiți foarte bine ce trebuie să faceți, domnilor guvernanți, ca să nu dezamăgiți și de această dată simplul cetățean.

În această ordine de idei, Institutul de Creație Legislativă „Lex Scripta” propune Parlamentului Republicii Moldova expertiza necesară, pentru ca acesta să adopte un act legislativ în beneficiul poporului, și nu al guvernării.

Totodată, reamintim că deputații, în 2009, au interpretat eronat, prin Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009 [19], prevederile art. 76 alin. (3) din Codul electoral, care erau neconforme cu statuările art. 61 alin. (3) din Constituție, și astfel au impus neconstituțional și ilegal Comisia Electorală Centrală să desfășoare alegerile Parlamentului la 29 iulie 2009, contrar prevederilor art. 61 alin. (1) din Constituție. Prin urmare, CEC-ul a fost constrâns să desfășoare alegerile parlamentare anticipate într-un termen record de 45 de zile, perioadă ilegal restrânsă de către Parlament. Deci Parlamentul, prin Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009, a interpretat o prevedere neconstituțională a art. 76 alin. (3) din Codul electoral.

Urmare a intervenției subsemnatului, Mihai Corj, în 2010 Parlamentul a amendat prevederile alin. (3) din art. 76 al Codul electoral. Aceasta a fost una dintre cele 25 de propuneri ale noastre acceptate de către Parlament în 2010.

În atare condiții, prin consens larg cu partidele politice parlamentare și extraparlamentare, dar mai cu seamă cu poporul, sugestia noastră este de a îmbunătăți sistemul electoral al reprezentării proporționale. Astfel, la art. 86 alin. (2) și, respectiv art. 87 din Codul electoral, pragul de reprezentare se diminuează pentru toți concurenții electorali. Și anume, pragul de reprezentare pentru partidele politice (PP) se reduce de la 6 la 4%, pentru blocurile electorale constituite din două PP – de la 9 la 7% și pentru blocurile electorale din trei și mai multe PP – de la

11% la 9%, iar pentru candidatul independent – de la 2 la 1%. Mai mult, pentru candidatul independent poate fi stabilit un prag de reprezentare identic cu coeficientul electoral, care va fi întotdeauna sub un procent.

De asemenea, propunem ca votarea pe listele partidelor politice să se efectueze preferențial, astfel alegătorul votează o persoană concretă din cele 51 sau 103 înregistrate la CEC de către partidul respectiv.

La moment, nu dispunem de un sistem de votare electronic, iar în calitate de candidați la fotoliul de deputat, de regulă, se înscriu cca 1500-1600 de candidați.

Astfel, un asemenea buletin de vot va arăta ca o broșură voluminoasă, fapt ce poate crea dificultăți pentru alegător la exercitarea dreptului de vot și va necesita cheltuieli suplimentare pentru hârtie etc., dar și timp suplimentar pentru ca alegătorul să identifice candidatul pentru care a decis să-și dea votul.

În această situație, opinia noastră este ca alegătorul să aibă una dintre opțiuni: 1) de a putea vota pentru un candidat independent sau 2) pentru o listă de 103 candidați, sau 3) de a înscrie personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților partidelor politice, înregistrată la CEC, iar buletinul de vot va avea următorul conținut.

Model

**BULETIN DE VOT
pentru alegerea Parlamentului
Republicii Moldova**

PPL	PARTIDUL POLITIC AL LENEȘILOR	
PPL		
CI	NUME PRENUME CANDIDAT INDEPENDENT	
PPC	PARTIDUL POLITIC AL CORUPȚILOR	

PPC		
CI	NUME PRENUME CANDIDAT INDEPENDENT	
PPT	PARTIDUL POLITIC AL TRÂNTORILOR	
PPT		
PPM	PARTIDUL POLITIC AL MILIARDARILOR	
PPM		

Urmare a celor relevate *supra*, reținem următoarele considerente.

Primo - sistemul electoral majoritar/uninomial, în arealul nostru, a fost impus de prevederile Constituției din 15.04.1978 și ale Legii nr. 3618-XI din 23.11.1989 cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSS Moldovenești. Cu adevărat, Parlamentul anilor '90 a fost ales în temeiul acestei legi, însă acest sistem electoral în Republica Moldova și-a dat obștescul sfârșit. În context, nu putem compara nivelul de democrație din Republica Moldova cu cel din SUA, din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord sau al Franței. Prin urmare, este necesar și urmează să comparăm numai lucruri/fapte comparabile.

Parlamentul Republicii Moldova, prin Legea nr. 94 din 19.04.2013, a introdus sistemul electoral mixt, însă din considerente arhicunoscute de dvs., acest sistem electoral – sistemul mixt – a supraviețuit doar 20 de zile (de la 20.04 până pe 10.05.2013). Astfel nu a apucat să mai fie testat.

Apropo, Curtea Constituțională, în Decizia nr. 4 din 14.05.2013, a subliniat că „Parlamentul este unicul organ în măsură să adopte orice tip de scrutin sau modalitate de atribuire a mandatului de deputat. Opțiunea pentru o variantă sau alta și consfințirea acesteia în legea electorală depinde de situația social-politică din țară, de nivelul de

dezvoltare a sistemului politic din societate”.

Curtea Constituțională a statuat constant că Parlamentul are libertatea de a decide asupra sistemului electoral și pragului electoral.

De altfel, subsemnatul salută propunerile din partea oricărei persoane, precum și sugestiile și inițiativele legislative ale liderilor partidelor politice.

Urmare a faptului că, poporul a aflat, în 2015, de furtul unui sau câtorva miliarde de dolari SUA, acesta cu efect întârziat a ieșit în stradă și a constatat că a votat greșit în 2014.

În 2015, de la tribuna din Piața Marii Adunări Naționale, deputați ai Parlamentului anilor '90 scanda: „Îmi iau votul înapoi !”, „Îmi retrag votul !”, „Îmi cer votul înapoi !”. Subsemnatul, care nu avea acces la tribuna centrală, își făcea cruce și spunea mulțimii: „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac și ce vorbesc.”, deoarece un vot acordat deputatului nu mai poate fi retras sau revocat. Se vede că și atunci mașina propagandistică a lui Gorbachev își făcea lucrul de minune, ca și în prezent, prin manipularea subtilă a simplilor cetățeni.

Așadar, instituția juridică a revocării/retragerii mandatului de deputat de către alegători, începând cu 27 august 1994, este una neconstituțională.

Și în acest context, ICL „Lex Scripta” înaintea autorităților publice expertiza necesară, pentru ca acestea să adopte un act legislativ în beneficiul poporului, și nu al guvernării.

Cât privește proiectul nr. 60 din 14.03.2017, considerăm că este o inițiativă bună pentru un viitor îndepărtat, însă pentru perioada imediat următoare, cea mai reușită soluție este acceptarea de către legiuitor a propunerii Institutului de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, care rezolvă problema circumscripțiilor electorale și a reprezentării în Parlament a cetățenilor Republicii Moldova din stânga Nistrului și mun. Bender, a acelor din Diasporă, precum și a femeilor și a minorităților etnice.

ICL „Lex Scripta” propune

ca pragul de reprezentare pentru candidații independenți să fie micșorat de la 2 la 1 % sau să fie stabilit pragul de accedere în Parlament însuși coeficientul electoral, care este sub un procent. Pentru partidele politice (PP) urmează a fi stabilit un prag de reprezentare de 4 %. Pentru blocurile electorale, constituite din două partide politice, urmează a fi stabilit un prag de reprezentare de 7 %, iar pentru cele din trei și mai multe PP – 9 %.

Mai mult, pentru a avea speranța ca proiectul nostru să fie acceptat și votat, „acordăm garanții” pentru decidenți/președinții PP și, totodată, concurență loială între candidații de pe lista fiecărui partid. Astfel, alegătorul va putea vota: 1) pentru un candidat independent sau 2) pentru o listă de 103 candidați, sau 3) va putea înscrie personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților PP înregistrată la CEC.

Prin urmare, proiectul înaintat de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” soluționează toate problemele. Deci este unul cu mult mai reușit ca proiectul nr. 60 din 14 martie 2017, care a fost supus dezbaterilor publice.

În același context, atât autorii proiectului nr. 60 din 14 martie 2017, cât și cei ai proiectului nr. 123 din 19 aprilie 2017, nu cunosc denumirea corectă/titlul actului în care aceștia intervin. Mai mult, deputaților Parlamentului, care au inițiat aceste proiecte (nr. 60 din 14 martie 2017 și nr. 123 din 19 aprilie 2017), de asemenea, nu le este cunoscută instituția juridică a *republicării*. Consultând proiectele propuse (nr. 60 din 14 martie 2017 și nr. 123 din 19 aprilie 2017), constatăm cu stupoare că acești deputați nu cunosc nici tehnica legislativă.

De asemenea, în proiectul nr. 123/2017, observăm: candidatului independent i se îngrădește dreptul constituțional de a fi ales în circumscripție națională. Astfel, constatăm o discriminare a acestuia. Reținem că este desconsiderat și principiul egalității șanselor, deoarece persoana inclusă în lista de candidați din partea unui concurent electoral pentru alegerile în baza

circumscripției naționale poate candida și într-o singură circumscripție uninominală din partea aceluiași concurent electoral sau în calitate de candidat independent, pe când candidatul independent veritabil poate concura doar într-o singură circumscripție uninominală. Prin urmare, una și aceeași persoană de pe liste de partid (susținută de partid) are șanse de două ori mai mari, întrucât persoana inclusă în lista de candidați din partea unui concurent electoral pentru alegerile în baza circumscripției naționale poate candida și într-o singură circumscripție uninominală din partea aceluiași concurent electoral sau în calitate de candidat independent, în comparație cu candidatul independent veritabil, care poate candida doar într-o singură circumscripție uninominală. Alegerile se consideră a fi valabile prin simpla prezență și participare la scrutin a candidaților la funcția de deputat, deoarece, prin proiectul nr. 123/2017, pragul de participare la scrutin/de validare a alegerilor este eliminat. Actualmente, alegerile parlamentare sunt considerate nevalabile dacă la primul tur de scrutin au participat mai puțin de 1/3 din numărul alegătorilor înscriși în listele electorale.

Deoarece lucrurile se cunosc și se percep mai bine în comparație, am decis să parcurgem integral conținutul proiectului de Lege nr. 123 din 19 aprilie 2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (sistemul electoral mixt) și, având în memorie substanța Legii nr. 94 din 19.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (sistemul electoral mixt), abrogată prin Legea nr. 108 din 03.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, conchidem că proiectul de Lege nr. 123 din 19 aprilie 2017 are la bază conținutul Legii nr. 94 din 19.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, prin care PDM în 2013, pentru o perioadă restrânsă de timp, a introdus în cadrul legal existent sistemul electoral mixt.

Prin urmare, proiectul de Lege nr. 123 din 19 aprilie 2017 pentru

modificarea și completarea unor acte legislative (sistemul electoral mixt) nu este unul nou, ci reprezintă o inițiativă mai veche (a se vedea proiectul legii nr. 163 din 16 aprilie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative) a fracțiunii PDM, din 2013, cu unele îmbunătățiri preluate din ideile expuse de către subsemnat în cadrul conferinței de la *Infotag* din 13 martie 2017 și AȘM din 17 martie 2017, precum și cele expuse la dezbaterile publice organizate de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” la Biblioteca Publică de Drept și de către președintele Parlamentului Republicii Moldova asupra proiectului nr. 60 din 14 martie 2017.

În proiectul de Lege nr. 123 din 19 aprilie 2017, de asemenea, problema constituirii circumscripțiilor uninominale, atât în țară, inclusiv teritoriul din stânga Nistrului și mun. Bender, cât și de peste hotare (Diasporă), revine Comisiei Electorale Centrale. Astfel, conchidem că aceste prevederi (constituirea circumscripțiilor uninominale) nu corespund testului de calitate a legii.

Pentru a corespunde celor trei criterii de calitate – *accesibilitate*, *previzibilitate* și *claritate* – norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, de consecințele acesteia conduse. În caz contrar, cu toate că legea conține o normă de drept care aparent descrie conduita persoanei în situația dată, persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile. Într-o astfel de interpretare, norma ce nu corespunde criteriilor clarității este contrară art. 23 alin. (2) din Constituție.

Așadar, sistemul electoral existent, îmbunătățit după modelul propus de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Reiterăm: proiectul Institutului de Creație Legislativă „LEX

SCRIPTA” soluționează toate problemele. Deci este unul cu mult mai reușit ca proiectul nr. 60 din 14 martie 2017 (votul uninominal), proiect care a fost supus dezbaterilor publice, și care, fiind votat de Parlament în prima lectură cu 52 de voturi, de fapt a „decăzut”, deoarece autorii conștient n-au dorit să-și mențină propria inițiativă (votul uninominal), ei au susținut ideea (sistemului electoral mixt) și, astfel, Parlamentul a aprobat în prima lectură cu 74 de voturi proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017. Mai mult, aceste proiecte (nr. 60 din 14 martie 2017 (votul uninominal) și proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017 (sistemul electoral mixt)) au fost comasate. De bază se consideră că se iau propunerile expuse în proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017 privind instituirea sistemului electoral mixt, însă paradoxal sau nu, proiectul va avea nr. 60, și nu 123.

În context reținem că inițiativa legislativă respectivă privind proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017 (sistemul electoral mixt) nu a fost supusă dezbaterilor publice, de aceea Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, în scopul asigurării transparenței activității Parlamentului, solicită respectuos inițierea dezbaterilor publice asupra acestui proiect de lege (proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017, comasat cu nr. 60 din 14 martie 2017, care va avea nr. 60). În temeiul art. 7 alin. (1) lit. e) al Legii nr. 239-XVI din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional, autoritățile publice sunt obligate, după caz, să întreprindă măsurile necesare pentru asigurarea posibilităților de participare a cetățenilor, a asociațiilor constituite în corespundere cu legea, a altor părți interesate la procesul decizional, inclusiv prin consultarea opiniei tuturor părților interesate de examinarea proiectelor de decizii. Conform prevederilor art. 11 alin. (1) din Legea citată, consultarea cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate se asigură de către autoritatea publică responsabilă de elaborarea proiectului de decizie prin următoarele modalități:

dezbateri publice, audieri publice, sondaj de opinie, referendum, solicitarea opiniilor experților în domeniu, crearea grupurilor de lucru permanente sau ad-hoc cu participarea reprezentanților societății civile, iar, în corespundere cu alin. (2) lit. c) din aceeași lege, consultarea se face la propunerea cetățeanului, a asociației constituite în corespundere cu legea, a altei părți interesate. Mai mult, legiuitorul a statuat la alin. (2¹) din lege că, în cazul prevăzut la alin. (2) lit. c), autoritatea publică responsabilă de elaborarea proiectului de decizie nu poate refuza consultarea.

Secundo - Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009 privind aplicarea articolului 76 alineatul (3) din Codul electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997 este illogică juridic și neconformă cu Constituția Republicii Moldova.

Reamintim, domnilor deputați, că dvs. în 2009 ați interpretat eronat prevederile art. 76 alin. (3) din Codul electoral prin Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009. Acele prevederi de la art. 76 alin. (3) erau neconforme cu cele ale art. 61 alin. (3) din Constituție. Astfel ați impus neconstituțional și ilegal CEC-ul să desfășoare alegerile Parlamentului, contrar prevederilor art. 61 alin. (1) din Constituție (diminuând ilegal perioada electorală la 45 de zile).

Urmare a intervenției subsemnatului, Mihai Corj, în 2010 Parlamentul a amendat prevederile alin. (3) din art. 76 din Codul electoral. De altfel, aceasta a fost una dintre cele 25 de propuneri ale noastre acceptate de către Parlament în 2010.

În acest sens, parafrazându-l pe Benjamin Disraeli cu referire la corpul legislativ/legiuitor al Republicii Moldova, putem spune următoarele:

„Domnilor, jumătate din componența corpului legislativ este prost pregătită pentru a legifera!”

Se știe că pe la noi, cei cu mai puțină pregătire adesea sunt și cei mai orgolioși, îngâmfați și supărăcioși.

În asemenea caz vom spune:

„Domnilor, jumătate din componența corpului legiuitor are competențele necesare de a legifera!”

Cu regret, deputații care au propus interpretarea unei prevederi neconstituționale, pe atunci, în 2009, într-adevăr au greșit.

Totodată, menționăm faptul că acești deputați au o pregătire bună în domeniul dreptului și, astfel, conchidem că dumnealor sunt printre cei care au competențele necesare de a legifera.

Nu este om să nu greșească. A greși este omenește, a ierta e creștinește.

Cu adevărat a greși este omenește, a stăruii în greșeală este un lucru diavolesc.

De aceea doleanța noastră este să aducem lumină, cât mai multă lumină, după cum afirma Goethe.

Tertio - Societățile nu se guvernează bine, decât dacă se suprapun două forțe: inteligența și puterea /Nicolae Titulescu/

Mihai Eminescu afirma: Inteligențe întâlnim adesea, inteligențe și caracter rareori.

În preambul și în art. 2, 60 alin. (1), 68 (1) din Constituție este expres statuat, implicit sau explicit, faptul că mandatul deputatului este unul reprezentativ. Suplimentar, precizăm faptul că legiuitorul constituant a statuat expres la art. 68 alin. (2) că orice mandat imperativ este nul.

Mai mult, Curtea Constituțională, prin HCC nr. 8 din 19.06.2012 [7], a interpretat prevederile art. 68 alin. (1) și (2) și ale art. 69 alin. (2) din Constituție. Prevederile art. 94¹, 175, 176 (5), 177 (3), 178 lit.g), 179, 180 lit. e), 181 (2), 182 (4), 185 (1), 186 alin. (3), 187 (6), 197 (4), 198 (1) și (2) din proiectul nr. 60 din 14.03.2017 le considerăm neconforme cu cele ale art. 1 (3), 2, 60 (1), 68 (1) și (2) din Constituție.

Așadar, reținem că instituția juridică a revocării/retragerii mandatului de deputat de către alegători începând cu 27 august 1994 este una neconstituțională.

Quatro - la finanțarea campaniilor electorale trebuie să poată participa și persoanele fizice cetățeni ai Republicii Moldova, aflați

peste hotarele țării. Plafoanele donațiilor din partea persoanelor fizice și juridice în contul „Fond electoral” pentru o campanie electorală constituie 4 și, respectiv, 40 de salarii medii lunare pe economie, în loc de 200 și, respectiv, 400 de salarii medii lunare pe economie. Quantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017, este aprobat de Guvern în mărime de 5300 de lei [26]. Valoarea cadourilor simbolice, reprezentând publicitate electorală sau politică, confecționate din mijloace declarate de pe contul „Fond electoral”, care poartă simbolică concurenței electorale, nu poate depăși o unitate convențională.

Quinto - Agitația electorală se admite numai după înregistrarea tuturor concurenților electorali de către organul electoral și va începe în aceeași zi pentru toți concurenții electorali.

În ziua alegerilor și în cea precedentă alegerilor, nu se admite niciun fel de agitație electorală. Prin urmare, afișele expuse anterior urmează a fi înlăturate cel târziu în ziua de vineri până la ora 24-00.

Toți radiodifuzorii și mijloacele de informare în masă scrise, indiferent de forma de proprietate, au obligația de a respecta principiile de echitate, de responsabilitate, de echilibru și imparțialitate în reflectarea alegerilor. Deci principiile enunțate *supra* sunt aplicabile atât mass-mediei publice, cât și celei private.

Refuzul de a difuza sau de a publica, în condițiile Codului electoral, publicitatea electorală, contra plată sau gratuit, poate fi contestat în instanța de judecată.

Sexto - în ceea ce privește sintagma „validarea a cel puțin 2/3 din numărul de mandate de deputat”, comunicăm următoarele.

Într-adevăr, atât articolele 89 alin. (3), 90 alin. (1), (2), 94 alin. (2) din proiectul Legii nr. 60/2017, precum și articolul 90 alin. (1) din Codul electoral, conțin sintagma „validarea a cel puțin 2/3 din numărul de mandate de deputat”.

Urmare a celor relevate *supra*, reținem că Parlamentul RM, fiind ales după sistemul proporțional, nu va avea niciodată locuri vacante, deoarece imediat ce apare vacanța unui mandat de deputat, Parlamentul constată acest fapt printr-o hotărâre, iar Comisia Electorală Centrală înaintează Curții Constituționale actele necesare pentru validarea următorului mandat de deputat. Deci mandatul se completează din lista celor cca 1500 de candidați supleanți, care aspiră la ocuparea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova.

Apropo, Parlamentul anilor '90 s-a autodizolvat, deoarece astfel a decis, iar o listă de candidați supleanți pe atuncea nu exista, deoarece acel Parlament a fost ales după sistemul majoritar/uninominal. Aceeași situație este prevăzută și în proiectul de lege nr. 60 din 14 martie 2017.

La caz, prin art. III alin. (3) din proiectul nr. 60 din 14 martie 2017, autorii au exclus cetățenii din stânga Nistrului și mun. Bender de la participarea la scrutinul parlamentar. De asemenea, dacă alegătorii decid să revoce simultan cca 20 - 30 de deputați, totuși care va fi majoritatea deputaților aleși, conform art. 74 (1) din Constituție, necesară pentru adoptarea legilor organice?

Actualmente, majoritatea deputaților aleși este constituită din 51 de persoane, în temeiul art. 87 alin. (1) lit. b) din Regulamentul Parlamentului (amendat prin Legea nr. 120 din 18.06.2010 [20]), coroborat cu art. 60 alin. (2) și 74 alin. (1) din Constituție, însă, conform HCC nr. 38 din 15.12.1998, coroborat cu art. 60 alin. (2) și 74 alin. (1) din Constituție, majoritatea deputaților aleși este formată din 52 de deputați.

Reținem că HCC nr. 38 din 15.12.1998 [4] nu este revizuită de către Înalta Curte. Astfel, în acest sens, solicităm respectuos Înaltei Curți să-și revizuiască propria hotărâre nr. 38 din 15.12.1998, deoarece, din 2010, Parlamentul o desconsideră, urmare a amendării Regulamentului Parlamentului.

Exemplificăm.

În hotărârile nr. 21 din 2.07.1998 [3], nr. 38 din 15.12.1998 [4] și nr. 10 din 6.03.1999 [5], Curtea Constituțională a interpretat sintagmele „majoritate parlamentară” și „majoritatea deputaților aleși”.

Parlamentul Republicii Moldova, în exercitarea atribuțiilor sale, prevăzute la art. 66 din Constituție, în special în activitatea de legiferare, trebuie să se conducă de dispozițiile art. 74 din Constituție. Pentru cazul examinat, Constituția prevede că legile organice sunt adoptate cu votul majorității deputaților aleși.

Care va fi majoritatea deputaților aleși, dacă, conform proiectului nr. 60/2017, în stânga Nistrului și în mun. Bender etc. nu va fi ales niciun deputat? Constatăm că autorul proiectului nr. 60/2017 nu a reușit să dea un răspuns afirmativ la această întrebare. Astfel, observăm că, într-un sistem electoral majoritar *majoritatea deputaților aleși* nu este una certă, precum în sistemul proporțional. Deci cvorumul sau numărul de voturi necesare pentru adoptarea unei legi organice, și nu numai, în baza proiectului nr. 60/2017, va fi unul diferit de cel acceptat actualmente de legiuitor (51).

La 5 mai 2017, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat proiectul nr. 60/2017 (votul uninominal) în prima lectură cu 52 de voturi, iar proiectul nr. 123 din 19 aprilie 2017 (sistemul electoral mixt) a fost acceptat în prima lectură cu 74 de voturi. Ulterior, aceste proiecte au fost comasate. Astfel, de bază a fost luat proiectul privind instituirea sistemului electoral mixt, însă acesta va avea nr. 60.

În situația creată, Institutul de Creație Legislativă „Lex Scripta” lansează autorităților publice expertiza necesară pentru ca acestea să adopte un act legislativ în beneficiul poporului, și nu al guvernării.

Reținem că, proiectul *de lege ferenda* privind amendarea Codului electoral va fi publicat într-un articol separat.

Paradoxul moldovenesc: În

Parlamentul Republicii Moldova nu a fost ales niciun candidat independent, însă de fiecare dată după alegerile parlamentare apar și deputați independenți, care se mai numesc *neafiliați*.

Din anii '90 încoace, se resimte o problemă acută privind calitatea componenței corpului legislativ. Actualmente, legislația prevede expres faptul că deputatul poate fi susținut în activitatea sa atât de un asistent remunerat, cât și de cei voluntari. Într-o perioadă de criză financiară, deputații nu aveau dreptul moral să voteze asemenea proiecte de legi ce necesitau cheltuieli suplimentare din bugetul de stat.

Cu regret, aceștia sunt parlamentarii care au venit cu „spiska” partidelor și considerăm că ar fi potrivit în acest context să-l cităm pe Benjamin Disraeli, care într-o zi le-a declarat colegilor săi din Parlament: „Domnilor, jumătate dintre dvs. sunteți niște proști”. Cuvintele lui produsese efectul unui fulger într-o zi senină. Toată lumea fu scandalizată și i se ceru să se dezică de tot ce a declarat. Disraeli acceptă și răspunde prompt: „Domnilor, jumătate dintre dvs. nu sunt proști”.

Noi nu vom da asemenea calificative care ar putea fi concepute drept insulte etc., însă, parafrazându-l pe Disraeli, afirmăm cu referire la corpul legislativ al Republicii Moldova:

„Domnilor, jumătate din componența corpului legislativ este prost pregătită pentru a legifera”.

„Domnilor, jumătate din componența corpului legislativ are competențele necesare de a legifera”.

Apropo, acum, după tentativa nereușită (din 2013) de instituire a sistemului electoral mixt [21], recomandăm o soluție simplă pentru a avea un parlament reprezentativ de legislatura a XXI-a. Deci reiterăm sugestiile noastre, astfel formalizându-le și expunându-le pentru ca și candidatul independent să devină un concurent electoral real într-un scrutin electoral pentru alegerea Parlamentului Republicii Moldova. Odată sta-

bilită starea de lucruri referitoare la acest compartiment, am decis să elaborăm un proiect de lege și să-l expediem Parlamentului Republicii Moldova, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului Republicii Moldova care, ulterior, în speranța de a fi adoptat de către Parlamentul Republicii Moldova, va putea soluționa problema reprezentativității în Parlament, fără a modifica sistemul electoral, precum s-a încercat în 2013, dar, cu regret, tot în acel an, la un interval de timp foarte scurt, legiuitorul nostru și-a revăzut poziția și astfel sistemul electoral mixt în Republica Moldova a fost în vigoare doar în perioada 20.04.2013 [21] – 10.05.2013 [22].

Concluzii. Republica Moldova, ca stat suveran și independent, respectând recomandările *Codului bunelor practici în materie electorală*, poate să amendeze legislația electorală fără a distorsiona sistemul electoral în ansamblu. Astfel, prin derogare de la prevederile pct. 2 b din *Liniile Directoare*, adoptate de către Comisia de la Veneția la cea de-a 51-a sesiune plenară (Veneția, 5-6 iulie 2002), pct. 63-65 din *Raportul Explicativ*, validat de asemenea de Comisia de la Veneția la cea de-a 52-a sesiune plenară (Veneția, 18-19 octombrie 2002), și în coroborare cu prevederile pct. 59 din Raport, în care este statuat faptul că alegerile nu sunt desfășurate în vacuum, ci în contextul unui sistem electoral specific și al unui sistem de partide existent, Parlamentul Republicii Moldova este în drept să reducă pragul de reprezentativitate atât pentru partidele politice, blocurile electorale, cât și pentru candidații independenți. Deci numai în cazul micșorării pragului electoral de reprezentativitate pentru toți concurenții electorali, inclusiv pentru candidații independenți, această derogare își va găsi sprijin și credibilitate în fața alegătorului. Prin urmare, stabilitatea regulilor trebuie să fie astfel asigurată încât să excludă orice suspiciune de manipulare. Altfel spus, micșorarea

pragului de reprezentativitate doar pentru partidele politice și blocurile electorale poate, și va fi considerată, de către alegător o suspiciune de tentativă de manipulare a acestuia. De aceea trebuie evitate nu numai manipularile în favoarea partidelor, ci chiar și tentativele de manipulare. Considerăm oportune și necesare propunerile noastre pentru a acorda șanse reale și eficiente tuturor concurenților electorali de a accede în Parlament, astfel încât Parlamentul de legislația a XXI-a să devină cu adevărat unul reprezentativ.

Așadar, alegătorul, conștient și responsabil de soarta sa și a copiilor și părinților săi, dar și a acestui popor, va avea oportunitatea de a vota corect, evitând alegerea partidele politice corupte și a politicienilor corupți până în măduva oaselor, dar va putea alege într-adevăr deputatul său, desemnând un candidat independent sau un candidat de pe lista unui partid, înscriind personal în buletinul de vot numele și prenumele persoanei respective din lista candidaților acelui partid politic, înregistrată la CEC.

Prin urmare, chestiunea privind amendarea Codului electoral poate și trebuie să fie soluționată în Parlament, și nu în stradă.

În final, dacă rezultatele studiului nostru vor fi luate în considerare de către guvernare și ulterior problema va fi soluționată, atunci câștigător și beneficiar al acestei soluții nu va fi nici opoziția și nici guvernarea, ci Măria Sa Poporul, care este Suveranul Republicii Moldova.

Urmare a dezbaterilor ce au loc în societate privitor la acest subiect, suntem siguri că cea mai reușită soluție care va aduce liniște și pace în societate este acceptarea de către legiuitor a propunerii Institutului de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA”, care rezolvă problema circumscripțiilor electorale și reprezentării în Parlament a cetățenilor Republicii Moldova din stânga Nistrului și mun. Bender, a acelor din Diasporă, precum și a femeilor și a minorităților etnice.

Prin urmare, sistemul electoral existent îmbunătățit după modelul propus de Institutul de Creație Legislativă „LEX SCRIPTA” va asigura respectarea principiilor reprezentativității, concurenței loiale și meritocrației.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 29.03.2016, nr.78, art. 140.
2. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 27 mai 1998 cu privire la controlul constituționalității unor prevederi din Codul electoral și a Hotărârii Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54 din 18.06.1998.
3. Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 2.07.1998 privind interpretarea unor prevederi ale art. 74 alin. (1) și (2), art. 82 alin. (1) și art. 143 alin. (1) din Constituție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 69 din 23.07.1998.
4. Hotărârea Curții Constituționale nr. 38 din 15.12.1998 despre controlul constituționalității Legii nr. 101-XIV din 22 iulie 1998 pentru rectificarea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 07.01.1999.
5. Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 6.03.1999 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 303-XIV din 3 martie 1999 privind acordarea votului de încredere Programului de activitate și întregii liste a Guvernului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 24 din 11.03.1999.
6. Hotărârea Curții Constituționale nr. 35 din 10.10.2000 cu privire la controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 894-XIV din 23 martie 2000 pentru modificarea și completarea Codului electoral și a art. 86 din Codul electoral. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 133 din 26.10.2000.
7. Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 19.06.2012 privind

interpretarea articolelor 68 alin. (1), (2) și 69 alin. (2) din Constituție (Sesizarea nr. 8b/2012). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-134 din 29.06.2012, art. 14.

8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 16.06.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 29¹ alin. (3) din Codul electoral (*organizarea secțiilor de votare în străinătate*) (Sesizarea nr. 12a/2015). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 241-246 din 28.08.2015, art. 22.

9. HCC nr. 7 din 04.03.2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-67 din 18.03.2016, art. 10.

10. Codul bunelor practici în materie electorală, adoptat de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția). Linii directoare și raportul explicativ, adoptate de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept în cadrul celei de-a 52-a Sesiuni Plenare (Veneția, 18-19 octombrie 2002). Art. 65 din Raportul explicativ, adoptat de Comisia de la Veneția în cadrul celei de-a 52-a sesiuni plenare (Veneția, 18-19 octombrie 2002).

11. [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev-rom](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-rom) (accesat la 13.06.2017)

12. Decizia Curții Constituționale nr. 4 din 14.05.2013 de respingere a sesizării nr. 18a/2013 privind controlul constituționalității Legii nr. 108 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul electoral și Legea despre statutul deputaților în Parlament). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 116-118 din 24.05.2013, art. 11.

13. Decizia Curții Constituționale nr. 6 din 23.05.2013 de respingere a sesizării nr. 21b/2013 privind interpretarea articolelor 16 alin. (2), 38 și 72 alin. (3) lit. a) din Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130-134 din 21.06.2013, art. 17.

14. Codul electoral nr. 1381-XIII

din 21 noiembrie 1997. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 277-287 din 26.08.2016, art. 585.

15. Legea nr. 3618-XI din 23.11.1989 cu privire la alegerile de deputați ai poporului ai RSSM. În: Veștile nr. 11, 1989, art. 270. (lege abrogată)

16. Legea nr. 1609-XII din 14.10.1993 privind alegerea Parlamentului. În: Monitorul Oficial nr. 10 din 30.10.1993. (lege abrogată)

17. Legea nr. 190-XIII din 19.07.1994 cu privire la petiționare. Republicată în: Monitorul Oficial al RM nr. 6-8 din 24.01.2003, art. 23.

18. Legea nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 36-38, art. 210.

19. Legea nr. 24-XVII din 15.06.2009 privind aplicarea articolului 76 alineatul (3) din Codul electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997. În: Monitorul Oficial al RM nr. 103 din 16.06.2009, art. 264.

20. Legea nr. 120 din 18.06.2010 pentru modificarea și completarea Regulamentului Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 107 din 26.06.2010, art. 328.

21. Legea nr. 94 din 19.04.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 91 din 20.04.2013, art. 302. Legea nr. 94/2013 este amendată și abrogată, tacit, implicit prin Legea nr. 108 din 3.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

22. Legea nr. 108 din 3.05.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 109 din 10.05.2013, art. 346.

23. Hotărârea Parlamentului nr. 1613-XII din 19.10.1993 privind modul de punere în aplicare a Legii privind alegerea Parlamentului. În: Monitorul Oficial nr. 10 din 30.10.1993. (hotărâre caducă)

24. Hotărârea Parlamentului nr. 17 din 02.03.2017 privind desemnarea unui membru al Comisiei Electorale Centrale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84 din 17.03.2017, art. 104.

25. Hotărârea Parlamentului nr. 55 din 30.03.2017 privind confirmarea în funcție al unui membru al Comisiei Electorale Centrale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 119-126 din 14.04.2017, art. 201.

26. Hotărârea Guvernului RM nr. 1233 din 9.11.2016 privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 388-398 din 11.11.2016, art. 1328.

27. Corj Mihai. Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr. Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului. Chișinău: LEX SCRIPTA, 2015, 964p.

Mihai CORJ,
avocat, doctor în drept,
conferențiar universitar,
președinte al Asociației Obștești
Institutul de Creație Legislativă
„LEX SCRIPTA”
e-mail: lex-scripta.eu@mail.ru

Mihai CORJ,
lawyer, doctor of law,
associate professor,
President of the Institute for
Legislative Creation
„LEX SCRIPTA”
E-mail: lex-scripta.eu@mail.ru

CZU 347.9

PROCEDURA CU PRIVIRE LA CERERILE CU VALOARE REDUSĂ - O POSIBILĂ SOLUȚIE ÎN VEDEREA DECONGESTIONĂRII INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI SUPRAAGLOMERATE

Adelina BĂCU,
doctor în drept, conf. univ., catedra Drept privat, ASEM

REZUMAT

Dezvoltarea unui mecanism eficient de soluționare în termen rezonabil a litigiilor este indispensabilă în procesul de edificare a unui sistem judiciar modern, care să ofere cetățenilor acces nestingherit la justiție, contribuind totodată la diminuarea sarcinii ce revine în prezent instanțelor de judecată, la accelerarea soluționării cauzelor și, în final, la creșterea încrederii în actul justiției. Procedura cu privire la cererile de valoare redusă reprezintă una dintre inovațiile legislative introduse în ultimii ani, atât în legislația europeană, cât și în legislația statelor membre ale UE, în contextul modernizării procedurilor speciale, în scopul clarificării rapide și eficiente a situațiilor litigioase de întindere restrânsă. Acest tip de procedură se caracterizează prin: accesibilitate, deoarece presupune utilizarea unor formulare tipizate; simplitate, deoarece, este de regulă o procedură scrisă, dar care nu exclude înfățișarea părților la dorința acestora, iar taxa de stat este fixă și într-un quantum mai redus decât în procedura de drept comun; și celeritate, termenele de examinare a cererilor fiind unele restrânse.

Cuvinte cheie: cereri cu valoare redusă, particularitățile examinării cererilor cu valoare redusă în dreptul comparat, procedura scrisă, reducerea costurilor actului de justiție, simplificarea procedurii de examinare a cauzelor

THE PROCEDURE REGARDING SMALL TRACK CLAIMS— A POSSIBLE SOLUTION CONCERNING THE DECREASE OF THE OVERWHELMED COURTS OF LAW

Adelina BĂCU,
doctor of laws, associate professor, from the Faculty of General Economy and Law of the Academy
of Economic Studies

SUMMARY

Development of an effective mechanism for solving in reasonable period of disputes is indispensable in the process of building a modern judicial system, which provides to the citizens unhindered access to justice, contributing to the decline of the task which is now in the competence of the courts, to accelerate the settlement of cases and ultimately greater confidence in the justice act. The procedure concerning the applications with reduced value represents one of the innovations introduced in the legislation in recent years, both in European legislation as well as legislation in the EU Member States, in the context of the modernization of Special Procedures, in order to clarify rapidly and effectively the dispute of restricted cases. This type of procedure is characterized by: accessibility, because involves the use of standard forms; simplicity, because it is usually a written procedure, but that does not preclude the appearance of the parties in their desire and the state fees are fixed and in a less amount than the common law procedure and prompt deadlines for examining applications being some restrained.

Keywords: applications with reduced value, peculiarities of examination of reduced value applications in comparative law, the written procedure, reducing the cost of justice, simplifying the procedure for examining the cases.

Introducere. Una dintre principalele preocupări exprimate în mod constant privind funcționarea sistemelor judiciare civile, în special în ceea ce privește posibilitatea ca cetățenii obișnuiți să aibă acces la justiție și să obțină despăgubiri rapide și fără a cheltui sume mari pentru consiliere juridică, vizează domeniul cererilor cu o valoare scăzută, în special cele inițiate de către persoane fizice împotriva întreprinderilor sau a altor persoane fizice, în cazul cărora timpul, eforturile și costurile implicate pot fi adesea

vădit disproporționate în raport cu valoarea cererii.

Astfel, în contextul obiectivelor ce vizează garantarea accesului la justiție și instituirea unui spațiu de libertate, securitate și justiție, în ultima perioadă de timp, tot mai mult se vorbește despre necesitatea instituirii unei proceduri, după modelul instituit în Uniunea Europeană, cu privire la cererile cu valoare redusă. Acest tip de procedură are ca obiectiv principal simplificarea și accelerarea soluționării litigiilor în cazul unor pretenții cu valoare redusă și

de a reduce, în consecință, costurile acestui tip de litigii atât pentru bugetul de stat din care sunt întreținute instanțele de judecată, cât și pentru participanții implicați în asemenea litigii.

În vederea realizării acestui lucru, se pune accent pe necesitatea unei proceduri relativ simple și, în special, pe caracterul preponderent scris al acesteia. În plus, rolul instanțelor este consolidat în mod semnificativ în ceea ce privește gestionarea evoluției cauzelor, stabilirea faptelor în relație cu părțile

din perspectiva cererii și în ceea ce privește posibilitatea ca părțile să utilizeze procedura fără a fi nevoite să recurgă la consiliere juridică și să suporte costurile pe care le implică acest lucru.

Obiectivul procedurii de a se derula cu rapiditate trebuie realizat prin respectarea termenelor-limită specifice, stabilite pentru diferitele etape ale procedurii. Restricția impusă în materie de costuri este, de asemenea, un obiectiv important, instanța având obligația de a se asigura că nivelul costurilor dispuse nu este disproporționat în raport cu valoarea cererii.

Materiale și metode aplicate.

La elaborarea prezentei lucrări a fost studiat și utilizat cadrul normativ european, regional, dar și proiecte normative naționale, precum și lucrări ale doctrinei române în care sunt reflectate caracteristicile procedurii de examinare a cererilor cu valoare redusă.

În cadrul cercetării, au fost aplicate următoarele metode de cercetare științifică: analiza comparativă, analiza logică, sinteza, deducția.

Rezultate și discuții. Pentru a aborda subiectul degrevării instanțelor judecătorești de numărul mare de dosare, subliniem că, multe sisteme juridice din statele membre ale UE au elaborat proceduri speciale caracterizate prin eforturi de simplificare, de reducere a cheltuielilor și de accelerare a soluționării acestui tip de cereri introduse de persoane fizice sau de întreprinderi mici. Multe dintre aceste proceduri au o serie de caracteristici comune, cum ar fi plafonarea costurilor dispuse de instanță, absența avocaților, simplificarea normelor în materie de probe și, în general, faptul de a conferi instanțelor un grad sporit de responsabilitate în ceea ce privește gestionarea și soluționarea rapidă a cauzelor prin pronunțarea unei hotărâri sau prin acordul părților.

În literatura de specialitate s-a menționat că, procedura cu privire la cererile de valoare redusă reprezintă un mijloc procesual, ce se prezintă ca o alternativă la procedura de drept comun pentru soluționarea cu celeritate a litigiilor patrimoniale, atunci când valoarea obiectului acestora nu depășește o anumită

sumă de bani fixată de către legiuitor și nu vizează materiile exceptate de lege [8, p.241]. De asemenea, acest tip de procedură prezintă un caracter atipic față de concepția tradițională a procesului civil, întemeiat pe principii, precum citarea părților și oralitatea procesului.

În plus, această procedură prezintă unele avantaje demne de luat în considerare, precum taxa de stat fixă și într-un quantum mai redus decât în procedura de drept comun și caracterul executoriu de drept al hotărârii primei instanțe, independent de exercitarea apelului.

Instituirea acestei proceduri în legislația procesuală civilă a statelor membre ale UE nu este altceva decât o reproducere a prevederilor Regulamentului (CE) nr. 861/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 de stabilire a unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă [2]. S-a precizat faptul că domeniul de aplicare al Regulamentului privește doar litigiile cu un element de extraneitate privitor la părți, în sensul că cel puțin una dintre acestea își are reședința obișnuită în alt stat membru decât instanța sesizată [art. 3 alin. (1) din Regulament].

După cum se arată în Regulamentul (CE) nr.861/2007 privind procedura europeană de rezolvare a unor litigii de mică importanță, [2] regulile de examinare a litigiilor minore sunt menite să ajute la eliminarea obstacolelor privitoare la libera circulație a bunurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului pe piața comună, facilitând accesul la justiție al cetățenilor statelor membre prin scurtarea duratei și reducerea costurilor procedurilor judiciare în materie civilă și comercială. Deși regulamentul nu se aplică acelor cauze de natură exclusiv internă, ci doar cauzelor transfrontaliere, în preambulul acestuia, statele membre sunt îndemnate să aplice Regulamentul în cauzele pur interne, pentru a împiedica denaturarea concurenței între operatorii economici din statele membre și pentru a facilita accesul la justiție în mod egal în toate statele membre, afirmându-se și că „ar fi nu numai nepotrivit, dar și contraproductiv să se restrângă aria de aplicare

a Regulamentului doar la cauzele transfrontaliere” [3, p.681].

În cele ce urmează vom analiza principalele caracteristici ale Regulamentului (CE) nr.861/2007 privind procedura europeană de rezolvare a unor litigii de mică importanță.

Astfel, procedura europeană se aplică acelor litigii civile sau comerciale patrimoniale sau nepatrimoniale a căror valoare, fără a se lua în considerare dobânzile sau cheltuielile, nu depășește 2000 EURO la data începerii procedurii. Există însă o serie semnificativă de categorii de litigii ce au fost scoase de sub incidența acesteia, cum ar fi: cele referitoare la statutul sau capacitatea persoanei fizice; drepturile patrimoniale rezultând din căsătorie, testamente sau succesiuni; falimentul, procedurile referitoare la lichidarea companiilor insolvente sau a altor persoane juridice, precum și alte proceduri asemănătoare; asigurările sociale; arbitrajul; litigiile de muncă. [3, p. 681]

În vederea demarării procedurii este suficient ca reclamantul să completeze un formular tipizat unic, disponibil în toate statele membre la instanțele competente. Este important să menționăm că acest formular cuprinde doar acele informații necesare pentru demararea procedurii, pe care reclamantul le poate completa fără asistența unui avocat și fără a avea nevoie de cunoștințe juridice, precum: datele de identificare ale instanței, reclamantului și pârâtului; natura și valoarea creanței; descrierea probelor ce însoțesc cererea; la formular se pot atașa orice alte înscrisuri relevante.

Aceste documente, împreună cu formularul, vor putea fi depuse la instanța competentă fie personal, fie prin poștă, fax, email, sau orice alt mijloc de comunicare acceptat de statul membru în care este demarată procedura, importantă inovație menită să ușureze și să accelereze desfășurarea procedurii. În toate cazurile, justițiabilii vor fi ajutați să completeze acest formular de către un funcționar al curții sau un birou de asistență ce funcționează în cadrul acesteia și vor avea posibilitatea să completeze sau să rectifice formularele și actele adiționale și ulterior, în măsura

în care instanța va hotărî că acest lucru este necesar.

După cum era de așteptat de la o asemenea procedură, termenii sunt foarte scurți; în mod normal, de la înregistrarea cererii de chemare în judecată până la pronunțarea hotărârii nu ar trebui să se depășească șase luni (în mod normal, procedurile pentru litigii mărunte din statele europene au o durată ce variază între 4 și 24 luni). [6, p.122]

Astfel, instanța va comunica părților actele procedurale în termene de câte opt zile, atât pârâtul, cât și reclamantul având la dispoziție câte o lună pentru a răspunde la cererea de chemare în judecată, respectiv la cererea reconvențională. În termen de o lună de la primirea răspunsului de la pârât, respectiv reclamant, instanța fie va pronunța o hotărâre, fie va solicita detalii suplimentare privitoare la cereri, fie va cita părțile la o înfățișare. [3, p.681]

Una dintre cele mai importante inovații ale Regulamentului (CE) nr.861/2007 o reprezintă gradul crescut de flexibilitate în ceea ce privește administrarea dovezilor. Astfel, judecătorul va încuviința numai acele mijloace de dovadă pe care le va considera necesare și va stabili limitele administrării dovezilor; în special, el va putea încuviința ca aceasta să se facă prin telefon, declarații scrise ale martorilor sau prin conferință video, audio sau prin email. [6, p.126]

Dacă consideră necesar, instanța poate admite ca administrarea dovezilor să se facă în conformitate cu prevederile procedurii naționale obișnuite; în toate cazurile, însă, mărturiile experților vor fi admise doar dacă se dovedesc indispensabile pentru judecată. Iată deci că judecătorul dispune de un înalt grad de apreciere în această materie, însă considerăm că el trebuie să realizeze un echilibru între scopul procedurii – de a ușura și grăbi rezolvarea disputei – și garanțiile procesului echitabil și apoi să dispună în consecință.

Având în vedere faptul că scopul Regulamentului analizat este de a pune la dispoziția creditorilor un mijloc simplu și puțin costisitor de a-și recupera creanțele mărunte, s-a renunțat la obligativitatea repre-

zentării părților de către un avocat, acesta fiind un element comun al tuturor procedurilor pentru litigii mărunte din statele europene.

Astfel, este lăsat la aprecierea părților dacă doresc să fie reprezentate sau nu de un avocat sau de un alt profesionist din domeniul dreptului. Pentru a garanta părților nereprezentate acordarea unei asistențe corespunzătoare pe parcursul procesului, Regulamentul prevede că ele nu sunt obligate să facă niciun fel de apreciere juridică asupra cauzei; de asemenea, este instituit principiul rolului activ al judecătorului, instanța având obligația de a asista părțile în chestiunile procedurale și de a stăruii pentru rezolvarea disputei pe cale amiabilă. [7, p.2]

Hotărârea va fi pronunțată în termen de șase luni de la înregistrarea plângerii, și va fi comunicată părților, cu excepția cazului când pronunțarea a avut loc la finalul unei înfățișări la care acestea au fost prezente; ea va avea caracter executoriu. [2]

Comunicarea hotărârii se va face în mod diferit: astfel, dacă documentele trebuie comunicate într-un alt stat membru decât cel în care s-a desfășurat procedura, se va recurge la comunicarea prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire; dacă este vorba de statul membru în care s-a desfășurat procedura, sunt acceptate și metode mai puțin tradiționale, precum scrisoarea, faxul, emailul, dacă acestea sunt prevăzute de legea procedurală a statului respectiv. Precizăm că dacă, în circumstanțe excepționale, comunicarea nu se poate face conform prevederilor de mai sus, ea se poate efectua și prin publicitate. [7, p.3]

Prevederile referitoare la cheltuielile de judecată au, la rândul lor, un caracter excepțional, motivate fiind de dorința de a reduce costurile și de a îmbunătăți accesul la justiție. Astfel, se statuează că partea căzută în pretenții va fi obligată să plătească cheltuielile de judecată, cu excepția cazului în care acest lucru ar fi inechitabil sau nerezonabil: în această situație, instanța va aprecia în ce măsură fiecare parte poate fi obligată la plata cheltuielilor.

Mai mult, legiuitorul european statuează că persoana fizică nere-

prezentată, căzută în pretenții nu va fi obligată să ramburseze cheltuielile efectuate de cealaltă parte cu onorariul avocaților sau a altor reprezentanți. Se poate afirma chiar că Regulamentul (CE) nr.861/2007 descurajează angajarea unui avocat, urmărind astfel reducerea cât mai mare a costurilor actului de justiție. Această prevedere a fost unul dintre motivele principale pentru care mai multe state membre s-au opus aplicării Regulamentului și în cauzele pur interne, apreciind că nu realizează același grad de control asupra costurilor suportate de părți ca și procedura națională, care prevede plata integrală a cheltuielilor de judecată de partea căzută în pretenții. [6, p. 125]

Procedura soluționării cererii cu valoare redusă în legislația României

Printre statele care aplică cu succes această procedură, se regăsește și România, care odată cu adoptarea Noului Cod de procedură civilă a introdus cu titlu de procedură specială și procedura cu privire la cererile cu valoare redusă care este reglementată prin art.1025-1032 și este accesibilă oricărui justițiabil, întrucât permite utilizarea unui formular cu conținut predeterminat. [5, p.694]

Aceste formulare sunt aprobate prin Ordinul Ministrului Justiției, respectiv formularul de cerere (art. 1028 alin. 2 NCPC), formularul pentru completarea sau/și rectificarea formularului de cerere (art. 1028 alin. 4 NCPC) și formularul de răspuns (art. 1029 alin. 4 NCPC) [1]. Fiecare formular cuprinde instrucțiuni detaliate privind modul în care trebuie completat, iar rubricile sunt concepute în așa fel încât să acopere toate elementele necesare pentru justa soluționare a cauzei (respectiv identificarea părților, valoarea pretenției, indicarea probelor, etc.) și să asigure respectarea principiului contradictorialității.

Instanței îi revine rolul de a verifica completarea corectă de către părți a formularelor, de a le solicita informații sau înscrisuri suplimentare, de a asigura comunicarea formularelor către părți, cu menționarea termenelor în care au obligația de a-și îndeplini obligațiile procesuale (de regulă 30 de zile de la pri-

mire) și a sancțiunilor nerespectării acestora (sancțiunea specifică fiind soluționarea cauzei în raport cu actele aflate la dosar - art. 1030 alin. 2 NCPC). [8, p. 242]

Dacă în Regulament instanța trebuie să comunice actele de procedură către părți într-un termen de 14 zile, legiuitorul român a preferat sintagma deja consacrată în procedurile urgente, respectiv “de îndată” (art. 1029 alin. 3 și alin. 5 NCPC). [3, p.685]

Cât privește domeniul de aplicare a acestei proceduri, acesta este determinat prin art.1025 din Codul de procedură civilă a României (NCPC), care în alin.1 menționează că, procedura se aplică atunci când valoarea cererii, fără a lua în considerare dobânzile, cheltuielile de judecată și alte venituri accesorii, nu depășește suma de 10000 lei la data sesizării instanței [1]. Numai că această valoare prezintă relevanță în ceea ce privește procedura de urmat și nu pentru determinarea competenței materiale, cum de regulă interesează valoarea obiectului cererii la data sesizării instanței, or în legislația românească determinarea competenței instanțelor de judecată se face și în funcție de valoarea pretențiilor, spre deosebire de legislația procesuală a RM.

Legiuitorul român determină în mod expres și domeniile la care nu se aplică procedura în discuție, și anume: în materie fiscală, vamală sau administrativă, precum și în ceea ce privește răspunderea statului pentru acte sau omisiuni în cadrul exercitării autorității publice. De asemenea, procedura nu se aplică cererilor referitoare la: starea civilă sau capacitatea persoanelor fizice; drepturile patrimoniale născute din raporturile de familie; moștenire; insolvență, concordatul preventiv, procedurile privind lichidarea societăților insolubile și a altor persoane juridice sau alte proceduri asemănătoare; asigurări sociale; dreptul muncii; închirierea unor bunuri imobile, cu excepția acțiunilor privind creanțele având ca obiect plata unei sume de bani; arbitraj; atingeri aduse dreptului de proprietate privată sau altor drepturi care privesc personalitatea [5, p.695].

Un alt aspect important ce ține

de procedura în cauză este faptul că poartă un caracter alternativ, în sensul că reclamantul are alegerea între această procedură și procedura de drept comun. Atunci când cererea nu poate fi soluționată potrivit procedurii speciale, de exemplu, în cazul în care obiectul cererii excede domeniului de aplicare al procedurii speciale, atunci instanța de judecată are obligația să îl informeze pe reclamant despre acest aspect, iar dacă reclamantul nu își retrage cererea, aceasta va fi judecată conform dreptului comun [5, p.695].

Deși art. 1029 alin. 1 din NCPC instituie regula de principiu potrivit căreia procedura este scrisă și se desfășoară în întregul ei în camera de consiliu, legiuitorul nu exclude *de plano* citarea părților, ci precizează în alin. 2 cazurile în care aceasta se poate dispune: dacă apreciază acest fapt ca fiind necesar (dată fiind formularea extrem de permisivă și obișnuița instanțelor de a aborda cu maximă prudență procedurile care nu implică înfățișarea părților, este de presupus că, cel puțin la început, în multe situații se va opta totuși pentru citare) sau la solicitarea uneia dintre părți, cu precizarea că refuzul instanței se motivează în scris și nu poate fi atacat separat.

Unele particularități prezintă și instituția probațiunii. Legiuitorul român menționează expres ca mijloace de probă doar înscrisurile (art. 1028 alin. 3 și alin. 4, art. 1029 alin. 3-5 și alin. 9 NCPC), în vreme ce Regulamentul oferă mult mai multe posibilități: depozitii scrise ale martorilor, ale experților sau ale părților, obținerea de probe prin videoconferință sau prin intermediul altor tehnici de comunicare (art. 9 alin. 1), expertiza sau proba cu martori (art. 9 alin. 2).

Mărul discordiei îl constituie însă restricția impusă de art. 1029 alin. 9 NCPC, potrivit căruia “nu vor fi însă încuviințate acele probe ale căror administrare necesită cheltuieli disproportionale față de valoarea cererii de chemare în judecată sau a cererii reconvenționale”; formularea imperativă a textului, dublată de negație, pare a sugera că se instituie o condiție specifică de admisibilitate a probelor, similară celei din procedura ordonanței de

plată (art. 1020 alin. 1 și 2 NCPC) [4, p.76].

Chiar dacă de regulă tocmai natura transfrontalieră a litigiului determină creșterea costurilor legate de administrarea probelor, norma corespondentă din Regulament are mai degrabă caracter de recomandare [6, p.130] (“instanța trebuie să opteze pentru cele mai simple și mai puțin oneroase mijloace de obținere a probelor”).

Drept urmare, se consideră că procedura cu privire la cererile de valoare redusă permite administrarea oricăror mijloace de probă, dar implică o observare mai atentă a principiului proporționalității [8, p. 244], cu atât mai mult cu cât acesta își găsește aplicarea și în privința acordării cheltuielilor de judecată; de altfel, în procedura românească singurul mijloc de probă care ar putea intra sub incidența acestui text este expertiza judiciară.

Soluțiile pe care le poate pronunța instanța:

Art. 1030 alin. 1 NCPC prevede un termen de 30 de zile de la primirea tuturor informațiilor necesare sau, după caz, de la dezbaterea orală pentru ca instanța să pronunțe și să redacteze hotărârea care va cuprinde una dintre următoarele soluții:

- anularea cererii, în cazul neîndeplinirii obligației de timbrare a cererii sau în cazul nerespectării termenului stabilit de instanță pentru completarea sau rectificarea formularului de cerere (art. 1028 alin. 5 NCPC);

- respingerea cererii, dacă reclamantul nu își dovedește pretențiile [4, p. 74];

- admiterea cererii, hotărârea fiind executorie de drept (art. 1030 alin. 3 NCPC) spre deosebire de regula de drept comun (art. 633 NCPC).

Aceste soluții pot fi supuse căilor de atac, astfel potrivit art. 1032 alin. 1 „hotărârea judecătorească este supusă numai apelului la tribunal, în termen de 30 zile de la comunicare”; soluția corespunde celei din dreptul comun, cu excepția cererilor privind creanțe având ca obiect plata unei sume de bani de până la 2000 lei inclusiv care sunt de competența în „primă și ultimă instanță” a judecătorei (art. 94 pct. 2 NCPC) [1].

Prin derogare de la dreptul comun însă (art. 468 alin. 5 NCPC), exercitarea apelului nu suspendă executarea silită, aceasta putând fi dispusă de instanță numai dacă sunt respectate cele două condiții cumulative impuse de art. 1032 alin. 2 NCPC: depunerea unei cauțiuni de 10% din valoarea contestată și vederea unor motive temeinice.

Întrucât nu există nici o prevedere specială în privința judecării apelului, urmează a se aplica regulile de drept comun, îndeosebi cele privitoare la citarea părților (art. 475 alin. 2 NCPC) [1].

Trebuie să menționăm că procedura în cazul cererilor cu valoare redusă se aplică cu succes și în alte state europene, cum ar fi Suedia, Marea Britanie, Irlanda. De exemplu, în Suedia această procedură specială este aplicată de instanța de fond ordinară (instanța districtuală – „tingsrätt”) atunci când cererea reclamantului este sub o anumită valoare-limită. Aceasta este în prezent (începând cu 2013) 22 500 SEK. Valoarea-limită nu este o sumă stabilită de lege, ci este legată de așa-numitul preț de bază, însemnând că valoarea-limită este calculată în raport cu evoluția prețurilor [15].

Posibilitatea de utilizare a acestor proceduri nu este limitată la anumite tipuri de cauze, precum cauzele de drept civil în domeniul consumatorilor, ci depinde de îndeplinirea următoarelor criterii: cauza trebuie să fie o acțiune civilă, iar valoarea litigiului trebuie să se situeze sub valoarea-limită. Cu toate acestea, procedura nu poate fi utilizată în cauzele de dreptul familiei.

O particularitate, în raport cu alte sisteme de drept, o constituie faptul, că nu există niciun formular standard pentru inițierea procedurii pentru o cauză cu privire la o cerere cu valoare redusă. Există un formular pentru depunerea unei cereri de chemare în judecată, care poate fi folosit indiferent de valoarea care face obiectul cauzei. Formularul este disponibil pe site-ul Administrației Instanțelor Naționale Suedeze [15]. Instituirea unui asemenea mecanism de adresare în instanță, constituie o garanție în plus pentru principiul accesului liber la justiție, persoana interesată trebuind doar să completeze un for-

mular care nu necesită cunoștințe speciale în domeniul juridic, or în RM orice adresare în instanță, indiferent de tipul de procedură obligă subiectul să se adreseze la un avocat care va încasa și un onorariu cospunzător. Respectiv, ar fi binevenit ca organismele de resort de la noi din țară, pe lângă implementarea reformelor ce țin posibilitatea depunerii cererilor în instanța de judecată în regim on-line, să se preocupe și de elaborarea unor formulare tipizate de cereri în justiție ce ar exclude necesitatea apelării la un profesionist în domeniu și care ar trebui să fie plasate pe site-ul CSM-ului.

Cât privește modul de examinare a cererilor cu valoare redusă în instanțele suedeze, există posibilitatea ca instanța să pronunțe o hotărâre doar pe baza procedurii scrise. Această posibilitate este folosită în cazul în care procedura verbală nu este nici necesară pentru examinarea cauzei, nici solicitată de oricare dintre părți. De aici rezultă că, în dependență de circumstanțele concrete ale cauzei, procedura poate fi atât verbală, cu organizarea dezbaterilor și prezența părților, cât și scrisă, dacă părțile își exprimă acordul în acest sens.

Efectuând o comparație între starea justiției în țările pe care le-am amintit mai sus și situația instituțiilor judiciare din RM, vom constata că deosebirile sunt mai mult decât evidente și nu în favoarea sistemului autohton, decongestionarea instanțelor judecătorești naționale de numărul mare de dosare fiind una din cele mai mari provocări cu care se confruntă organele de administrare ale justiției. De unde derivă că, introducerea unei proceduri speciale pentru examinarea cererilor cu valoare redusă ar putea fi o soluție optimă pentru rezolvarea acestei probleme, cu respectarea unor condiții ce țin de specificul sistemului de drept autohton, în special a carențelor cu care se confruntă acesta și a gradului de credibilitate redusă pe care îl au justițiabilii în organele de justiție.

De asemenea, după semnarea Acordului de Asociere dintre RM și UE interacțiunea persoanelor și firmelor pe piața unică va duce cu certitudine la apariția multor litigii cu

caracter transfrontalier, și care vor ridica probleme adiționale, legate în principal de costurile suplimentare pe care justițiabilii le vor suporta pentru angajarea mai multor avocați, costurile de traducere și interpretare sau de deplasare a martorilor, experților, etc. Deși problema unei justiții lente și costisitoare nu este una exclusiv moldovenească, ea este mult mai pregnantă în RM decât în alte state europene, lucru subliniat atât în numeroasele rapoarte de țară elaborate de structurile europene, dar și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, care a constatat numeroase violări ale articolului 6 al Convenției datorate duratei excesive a procedurilor judiciare.

În acest context, considerăm că introducerea unei proceduri permițând soluționarea rapidă a litigiilor mărunte – reprezintă o necesitate pentru sistemul moldovenesc de justiție civilă, și nu doar în vederea alinierii la prevederile comunitare, ci și în scopul eficientizării actului de justiție, al facilitării activității instanțelor și al creșterii satisfacției justițiabililor. Întrebarea principală, care se adresează atât teoreticienilor dreptului, cât și practicienilor, este însă, dacă RM se consideră pregătită – din punctul de vedere al infrastructurii, resurselor umane și mentalității – pentru introducerea acesteia.

Continuând această tematică, trebuie să menționăm că, în vederea sprijinirii procesului de reformă a sistemului judiciar, în ultimii ani s-au încercat a întreprinde unele măsuri în acest sens. Spre exemplu, în anul 2015, Centrul pentru Reforma în Sistemul Judecătorec din Republica Moldova a înaintat pentru dezbateri publice propuneri privind modificarea unor acte legislative, printre care se includea și Codul de procedură civilă, care aveau menirea să îmbunătățească calitatea actului de justiție.

Proiectul legii pentru modificarea și completarea CPC avea ca scop decongestionarea instanțelor de judecată prin introducerea unor instituții noi pentru legislația națională, precum și excluderea sau modificarea unor reglementări imperfecte ale legislației procedu-

rale care generează dificultăți de interpretare și aplicare atât pentru instanțe, cât și pentru justițiabili.

Printre inovațiile legislative formulate în acest proiect se regăsește și instituirea procedurii pentru soluționarea cererilor cu valoare redusă. Astfel, s-a propus introducerea mai multor articole destinate acestei proceduri, începând cu art.276¹ care ar urma să aibă următorul cuprins:

1) Dacă valoarea cererii, fără a se lua în considerare dobânzile, cheltuielile de judecată și alte venituri accesorii, nu depășește suma de 50.000 lei la data sesizării instanței, aceste cereri se examinează ca cereri cu valoare redusă.

2) Cererile cu valoare redusă nu se aplică în materie fiscală, vamală sau administrativă și nici în ceea ce privește răspunderea statului pentru acte sau omisiuni în cadrul executării autorității publice.

3) De asemenea, prezenta procedură nu se aplică cererilor referitoare la:

- a) starea civilă sau capacitatea persoanelor fizice;
- b) drepturile patrimoniale născute din raporturile de familie;
- c) moștenire;
- d) insolvență, concordatul preventiv, procedurile privind lichidarea societăților insolvabile și a altor persoane juridice sau alte proceduri asemănătoare;
- e) asigurări sociale;
- f) dreptul muncii;
- g) închirierea unor bunuri imobile, cu excepția acțiunilor privind creanțele având ca obiect plata unei sume de bani;
- h) arbitraj;
- i) atingeri aduse dreptului la viață privată sau altor drepturi care privesc personalitatea.

Deși în esență prevederile acestui articol sunt similare prevederilor din legislația procesual civilă a altor state europene, totuși, ridică întrebări suma de 50000 lei determinată ca plafon maximal pentru această procedură. Fixarea unei asemenea sume în viziunea noastră este exagerată, mai ales dacă ținem cont de faptul că în Uniunea Europeană plafonul pentru procedura în cazul cererilor cu valoare redusă nu trebuie să depășească 2000 €, ceea ce constituie o sumă mai mică decât

cea indicată în proiect, or veniturile cetățenilor din țările membre ale UE nu pot fi comparate cu cele ale cetățenilor din RM.

Semne de întrebare ridică și următorul articol propus de autorii proiectului: art.276³ - procedura de examinare a cererilor cu valoare redusă. Potrivit acestui articol:

1) Procedura cu privire la cererile cu valoare redusă este scrisă.

2) Instanța poate dispune înfățișarea părților, dacă apreciază acest fapt ca fiind necesar sau la solicitarea uneia dintre părți. Instanța poate să refuze o astfel de solicitare în cazul în care consideră că, ținând cont de împrejurările cauzei nu sunt necesare dezbateri orale. Refuzul se motivează în scris și nu poate fi atacat separat.

După cum putem constata, se propune ca procedura în cazul cererilor cu valoare redusă să fie una scrisă, adică fără participarea părților și fără dezbateri judiciare, fapt care ne trezește unele îngrijorări. Asemenea proceduri aduc atingere dreptului la apărare a părților, care desemnează nu doar posibilitatea de a recurge la serviciile unui avocat, dar și ansamblul prerogativelor recunoscute de legea părților în scopul susținerii intereselor lor. Din acest punct de vedere, dreptul la apărare include în conținutul său posibilitatea părților de a lua cunoștință de toate actele de la dosar, de a formula cereri, de a prezenta probe, de a face recuzări, de a exercita căile legale de atac, etc., or în situația în care procedura este una scrisă, fără a avea loc dezbateri, acest drept al părților poate fi grav periclitat, iar faptul că se lasă la latitudinea judecătorului citarea părților poate provoca unele abuzuri din partea acestuia. Nu putem face trimitere la faptul că și în alte țări ale UE o asemenea procedură este scrisă, deoarece, de exemplu, Noul Cod de procedură civilă a României în art.1027 prevede că „reclamantul are alegerea între procedura specială reglementată de Titlul X Procedura cu privire la cererile de valoare redusă și procedura de drept comun, [3, p.684] dispoziție care nu se regăsește în proiectul nostru de modificare a CPC, reclamantul fiind obligat să apeleze la

această procedură, dacă, valoarea litigiului nu depășește 50000 lei.

Articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează fiecărei persoane dreptul la examinarea cauzei sale în mod public. Audierea publică constituie un element esențial al dreptului la un proces echitabil, după cum a subliniat CtEDO în hotărârea Axen v. RFG (8 decembrie 1983). [9] O audiere publică în general se dovedește a fi necesară pentru a respecta exigențele articolului 6(1) în fața jurisdicțiilor fie de prima sau ultima instanță. În același timp el poate avea excepții în ceea ce privește litigiile tehnice importante, după cum se menționează în hotărârea Schuler-Zraggen v. Elveția (24 iunie 1993). [10] S-a mai subliniat de asemenea că „dreptul la o audiere publică include în mod general dreptul la o procedură orală” (hotărârea CtEDO în cauza Fischer v. Austria, 26 aprilie 1995). [11]

În consecință, Curtea a decis că, potrivit jurisprudenței sale bine stabilite, într-o procedură care se derulează în fața primei instanțe (și singurei instanțe), dreptul fiecărei persoane la un proces public, în sensul art. 6 alin. 1, implică „dreptul la o ședință publică (CEDO, decizia din 11 iulie 2002, paragr. 47, în cauza Göç contra Turcia). [12] Pe aceeași linie de gândire, Curtea a mai decis că nu s-ar putea susține că, după judecata în fond, în instanța de apel (care este investită cu plenitudine de jurisdicție), art. 6 alin. 1 ar impune întotdeauna o audiență publică, independent de natura problemelor asupra cărora ea are a statua. Astfel, o procedură de autorizare a exercitării unei căi de atac consacrate exclusive unor probleme de drept nu și de fapt (procedură cunoscută în unele sisteme de drept personal al statelor contractante), poate îndeplini condițiile art. 6 alin. 1 din Convenție, chiar dacă în instanța de apel sau de casație reclamantul nu a avut posibilitatea să se exprime în persoană în fața judecătorilor (CEDO, decizia din 29 octombrie 1991, în cauza Jan Lake Andersson contra Suediei, paragr. 27). [13]

Concluzii. Având în vedere aspectele menționate, considerăm că propunerile referitoare la instituirea

unei proceduri fără citarea părților în prima instanță și fără înștiințarea acestora nici în instanța de recurs (procedura în cazul cererilor cu valoare redusă) aduce atingere art.6 din CEDO, respectiv o încălcare a dreptului la un proces echitabil, deoarece audierile orale sunt necesare în primă instanță, putând lipsi de altfel în instanța de control judiciar, după cum am constatat din jurisprudența Curții. Publicitatea procedurii realizează transparența justiției, element care constituie unul dintre mijloacele care contribuie la păstrarea încrederii publicului în justiție (CEDO, hot. Helmers din 29 octombrie 1991). [14] În concluzie, procedura scrisă poate fi utilizată doar ca acordul părților, fără posibilitatea judecătorului de a se implica și doar ca alternativă a procedurii de drept comun, după cum este prevăzut și în legislația României.

Desigur, unii specialiști în domeniu, ar putea reproșa că legiuitorul nostru a consacrat deja o procedură similară celei analizate în CPC al RM, anume – procedura în ordonanță. Însă, procedura în cazul cererilor cu valoare redusă nu poate fi confundată cu procedura în ordonanță. Astfel, ambele proceduri reprezintă modalități simplificate și urgente de recuperare a creanțelor restante, dar alegerea procedurii care se potrivește cel mai bine situației sau nevoilor sale revine creditorului. De aceea, acesta trebuie să cunoască avantajele și dezavantajele fiecărei proceduri și să acționeze în cunoștință de cauză.

Analizând procedura privind cererile de valoare redusă în paralel cu procedura în ordonanță, se observă că părțile nu se numesc creditor și debitor în procedura cererilor de valoare redusă, nu se vorbește de creanță sau de condițiile pe care trebuie să le îndeplinească orice creanță, și anume, să fie certă, lichidă și exigibilă.

Singura concluzie la care se poate ajunge este ca legiuitorul european sau din țările membre ale UE, nu a vrut să limiteze această procedură doar la creanțe sau doar la calitatea părților de creditor și debitor, prin urmare este o procedură aplicabilă și altor litigii decât cele care au ca obiect o creanță.

Valoarea sumei ce poate fi recuperată diferă la cele două proceduri. În timp ce procedura cererilor de valoare redusă instituie un plafon, procedura în ordonanță nu limitează valoarea pretențiilor. De asemenea, în procedura cererilor de valoare redusă, în considerentele valorii scăzute a obiectului cererii, nu este prevăzută o etapă prealabilă introducerii acțiunii în instanță, iar pentru procedura în ordonanță, este obligatorie somarea debitorului anterior sesizării instanței de către creditor. O altă diferență ar fi, că ordonanța judecătorească nu poate fi supusă nici unei căi de atac, pe când hotărârea pronunțată în cazul procedurii asupra cererilor cu valoare redusă este susceptibilă de a fi atacată după cum am văzut atât în legislația europeană, cât și în legislația statelor membre ale UE.

Finalizând, trebuie să menționăm că pe viitor revine experților în domeniu, precum și reprezentanților jurisprudenței rolul de a promova și demonstra în ce măsură o asemenea procedură specială răspunde dezideratelor în vederea cărora este consfințită în diferite sisteme de drept: eficientizarea soluționării cererilor de valoare redusă și degrevarea rolului instanțelor de judecată.

Referințe

Acte normative

1. Codul de procedură civilă a României, republicat în temeiul art. XIV din Legea nr. 138/2014 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă. Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 247 din 10 aprilie 2015.

2. Regulamentul (CE) nr.861/2007 privind procedura europeană de rezolvare a unor litigii de mică importanță ce urmărește stabilirea unei proceduri europene pentru litigii minore. Publicat în J.O.U.E. nr. L 199 din 31 iulie 2007, p. 1-22, intrat în vigoare din 01.01.2009 în toate statele membre, cu excepția Danemarcei.

Monografii, manuale, articole în reviste de specialitate

3. DELEANU, I. Tratat de procedură civilă. Vol.II. București: Universul Juridic, 2013.

4. DINU, Claudiu Constantin. Procedura cu privire la cererile cu valoare

redușă în contextul noului cod de procedură civilă. În: Revista Română de Drept Privat nr. 3/2011, p. 76.

5. FODOR, M. Dreptprocesual civil. București: UniversulJuridic, 2014.

6. LEȘ, Ioan. Reglementări naționale și comunitare privitoare la soluționarea cererilor de valoare redusă. În: Revista Română de Drept Privat nr. 1/2009.

7. MATAȘCHE G. Procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă. Disponibil: <http://www.infolegal.ro>

8. TABACU, An. Procedura cu privire la cererile cu valoare redusă și mijloacele procedurale de asigurare a celerității în procesul civil, potrivit proiectului noului cod de procedură civilă. În: Revista Română de Drept Privat nr. 4/2009, p. 242.

Practică judiciară

9. Hotărârea CtEDO în cauza Axen v. RFG (8 decembrie 1983). Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/>

10. Hotărârea CtEDO în cauza Schuler-Zraggen v. Elveția (24 iunie 1993). Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/>

11. Hotărârea CtEDO în cauza Fischer v. Austria, (26 aprilie 1995). Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/>

12. Decizia CtEDO în cauza Göç contra Turcia, din 11 iulie 2002, paragr. 47. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/>

13. Decizia CtEDO în cauza Jan Lake Andersson contra Suediei din 29 octombrie 1991, paragr. 27. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/>

14. Hotărârea CtEDO în cazul Helmers contra Suediei din 29 octombrie 1991. Disponibil: www.irdo.ro/file.php?fisiere_id=174&inline

Sito-grafie

15. https://e-justice.europa.eu/content_small_claims-42-se-ro.do?member=1

DESPRE AUTOR / ABOUT AUTHOR

Adelina BĂCU,
doctor în drept,
conferențiar universitar
la Facultatea de Economie Generală
și Drept în cadrul Academiei de
Studii Economice

Adelina BĂCU,
doctor of laws, associate professor,
from the Faculty of General
Economy and Law of the
Academy of Economic Studies

ROLUL PRINCIPIILOR ÎN SISTEMUL ADMINISTRAȚIEI MINISTERIALE: PRIORITATE NAȚIONALĂ A STATULUI PENTRU INTEGRAREA EUROPEANĂ

Valeriu GUREU,
master în drept, IRIM

REZUMAT

O administrare eficientă într-un stat de drept este axată în prim plan pe o serie de pîrghii administrative cu ajutorul cărora statul își realizează obiectivele majore, stabilind totodată și baza instituțională în vederea garantării și asigurării unui proces decizional administrativ echilibrat, astfel încît să excludă lacunele care ar servi ca un factor de risc în luarea deciziilor în cadrul sistemului autorităților publice centrale de specialitate.

Anume din acest considerent principiile servesc drept prioritate națională pentru fiecare autoritate administrativă mai ales la nivelul ministerelor, menirea cărora este de a face o claritudine în cadrul asigurării unui proces decizional adecvat ce ar corespunde întru totul obiectivelor majore pentru integrarea statului în plan european.

Cuvinte-cheie: principiu, obiectiv major, prioritate națională, strategie națională, administrare eficientă, proces decizional, ajustare normativă, standard european, administrație ministerială, administrație europeană, sistem administrativ, instituții administrative europene.

THE ROLE OF PRINCIPLES IN THE SYSTEM OF MINISTERIAL ADMINISTRATION: THE NATIONAL STATE PRIORITY FOR THE EUROPEAN INTEGRATION

Valeriu GUREU,
Master in Law, IRIM

ABSTRACT

An effective management in a state of law is focused in the foreground on a series of administrative levers by which the state carries out its major objectives and establishes the institutional basis to guarantee and ensure a balanced decisional administrative process so as to exclude gaps that would serve as a risk factor in decision making in the system of specialized central public authorities.

Namely on this basis principles serve as a national priority for each administrative authority especially in the ministries, which are meant to clarify things in ensuring a proper decision making process that would correspond fully to the major objectives for state's integration at the European level.

Key words: principle, the major objective, national priority, national strategy, effective management, decision-making process, regulatory adjustment, European standard, ministerial administration, European administration, administrative system, European administrative institutions.

Întroducere. În orice sistem administrativ ce are la bază fundamentul legislativ, autoritatea publică are menirea de a realiza și a asigura un proces decizional apt de a face față cerințelor dictate de regulile conviețuirii sociale. Anume din acest considerent această autoritate publică care are la bază anumite pîrghii administrative drept suport, poate să-și asigure un proces decizional administrativ pe deplin funcționabil, dacă nu s-ar încălca normele de conduită în acest context, fapt în care s-ar obține maxime rezultate în procesul implementării reformelor

instituțional-administrative în cadrul administrației ministeriale.

Cert este că, în orice sistem administrativ există lacune în procesul realizării sarcinilor și obiectivelor majore cerute de către stat, în unele sunt non-semnificative, în altele din contra, sunt destul de vizibile chiar începînd cu autoritatea administrativă de nivel sub-divizional. Totuși statele ce dețin o anumită experiență pe acest domeniu, care s-au confruntat cu un anumit gen de probleme de ordin administrativ, propun pentru autoritatea publică care este în proces de ajustare a legislației naționale

la anumite standarde, unele soluții, recomandări, propuneri în vederea înlăturării acestor vicii și obstacole în procesul implementării reformelor instituționale interne.

Ampla analiză a subiectului abordat în cauză la etapa actuală prezintă un interes deosebit pe motivul, că anume administrația ministerială are ca sarcină majoră de a transpune și executa în practică setul de legi, menirea și obiectivul cărora ține de realizarea unui proces decizional administrativ adecvat și echilibrat pentru Republica Moldova.

Să nu uităm și de faptul că în

perioada tranziției orice stat de drept trece de la o etapă de tranziție la alta prin mecanismul de ajustare a cadrului normativ în concordanță cu anumite standarde, unele dintre ele poartă caracter universal, altele din contra dețin caracter regional, fapt în care în cele din urmă, Republica Moldova la momentul actual este în proces de implementare a reformelor instituțional administrative, fiind ca o prioritate majoră în vederea integrării europene.

Metode aplicate. Specificul sistemului de organizare și funcționare a administrației ministeriale reglementat prin intermediul principiilor în cadrul procesului integrării europene a statului face remarcă în prim aspect la *metoda istorică*, care în mod considerabil reflectă factorii evolutivi istorici potrivit apariției și identificării principiilor dreptului, potrivit primelor abordări și reflectări care au identificat utilitatea principiilor pentru întregul sistem de drept administrativ, totodată fiind reflectate unele dintre primele curente filosofice și juridice care au specificat aceste principii potrivit terminologiei în activitatea decizională a administrației ministeriale, fiind propuse măsuri de implementare a principiilor în scopul asigurării unui mecanism de administrare eficient și adecvat ce ar favoriza statul potrivit reformelor sale instituționale în procesul integrării în cadrul UE.

În pofida acestui fapt *metoda comparativă* este utilizată în contextul acestui subiect de cercetare pentru o amplă analiză comparativă potrivit importanței majore a principiilor întrunite în sistemul administrației ministeriale destul de frecvent în viziunea autorilor care au elucidat conținutul și importanța principiilor atât pentru sistemul dreptului la general, cât și pentru administrația ministerială la nivel special, printre care enunțăm următorii reprezentanți: **Ioan Ceterchi, Ion Craiovean, A. Negoită, M. Preda, E. Albu (România), D.**

Baltag, S. Cobăneanu, E. Bobeica, V. Rusu, Maria Orlov, Ștefan Belecciu, (Republica Moldova).

Prin intermediul *metodei de constatare*, au fost stabilite criteriile de constatare a cadrului normativ juridic național care reglementează baza și sistemul activității ministeriale cu tendințele reale asigurate prin prisma principiilor organizațional-funcționale, în procesul integrării statului Republica Moldova în cadrul UE.

Rezultatele investigației. Cert este faptul că la etapa actuală există un cadru normativ juridic menirea căruia ține, de realizarea procesului decizional în cadrul autorităților publice ministerial, însă ținând cont de faptul că Republica Moldova pledează pentru un vector pro-european, prin urmare și tendința majoră de ajustare a cadrului normativ este un beneficiu pentru politica internă a statului, datorită căruia fapt *Proiectul Legii privind APC din 28.03.2011, în deplină măsură poate fi luat în calcul ca unele din motivațiile oportune ale statului în scopul promovării idealurilor pro-europene.*

Este recunoscut faptul că, orice principiu stă la baza fundamentală a oricărei instituții sau autorități publice centrale sau locale de specialitate, deoarece însuși principiu este ideea diriguitoare, un început, o lansare, o pornire a unui fenomen de activitate. Cuvântul principiu vine din latinescul *principium*, care înseamnă început [10 p. 10], obârșie avînd sensul de element fundamental.

Drept urmare, orice principiu este, deci, un început în plan ideal, el poate fi, de asemenea o sursă, o cauză de acțiune. Pentru ca ceva să poată fi numită metodă, - notează E. Kant, - trebuie să fie un procedeu după principii.

Un rol important în definirea principiilor fundamentale îi revine disciplinei *Teoria generală a dreptului*, ea avînd ca obiect principal de studiu principiile determinate

prin generalizarea unor idei conținute în normale - particulare ale diferitor ramuri ale dreptului. În viziunea autorului D. Baltag termenul de principiu își are originea în grecescul *arhe*, care desemnează acțiunea de a conduce, acțiunea de a începe. [3 p. 188]

În literatura de specialitate găsim și o altă definiție expusă la autorii români Ioan Ceterchi și Ion Craiovean care susțin că, *principiile dreptului* - sunt acele idei generale, postulate călăuzitoare sau percepte directe care stau la baza întregului sistem de drept dintr-o țară orientînd reglementările juridice și de aplicare a dreptului. [5 p. 46]

După cum vedem practic majoritatea autorilor care tratează acest subiect sunt de acord cu faptul că, principiu este un început, un pilon, o idee diriguitoare menită de a realiza anumite obiective, preocupări majore ale intereselor statului. *Importanța practică* a principiilor în drept este analizată în două sensuri.

Într-un prim sens, principiile dreptului *potrivit rolului său*, asigură construcția unitară a sistemului de drept, această latură apărînd în mod pregnant în procesul de elaborare a dreptului și constituindu-se într-un element important de tehnică legislativă.

În cel de al doilea sens, principiile de drept capătă o dimensiune cognitivă contribuind „în mod decisiv la cunoașterea sistemului” [8 p. 123] dreptului.

Astfel putem constata importanța deosebită a principiilor atât în procesul de elaborare a dreptului, cât și în cel de aplicare a normelor juridice, în acest din urmă caz, cunoașterea lui îi conferă interpretului un instrument științific prețios de analiză.

În cele din urmă, autorii Maria Orlov și Ștefan Belecciu, pe deplin au dreptate cînd afirmă că, *principiile dreptului administrativ* reprezintă regulile, formulele sau ideile

care stau la baza organizării și activității sistemului administrației publice. [6 p. 20] Unele din ele sunt oglindite însăși în prevederile constituționale, altele din contra sunt o creație a științei dreptului.

Revenind la subiectul nostru, putem spune că **rolul principiilor în sistemul administrației miniștriale** este foarte semnificativ, fapt în care se asigură menirea socială a statului prin asigurarea unui proces decizional adecvat, echilibrat, transparent și în concordanță cu interesul național.

Indiscutabil este faptul, că o prevedere normativ-legală întotdeauna se axează pe criteriul volitiv al unei instituții publice administrative, care are ca prioritate națională de a ajusta orice lege în corespundere cu un anumit *standard, obiectiv, prioritate, etc.*, ce ar asigura în mod continuu un proces administrativ decizional adecvat și echilibrat, ce ar corespunde regulilor conviețuirii sociale pentru a întreaga comunitate.

Prin urmare orice stat de drept trece de la o etapă de tranziție la alta prin aportul ajustării întregului sau parțialului sistem normativ, inclusiv și implementarea principiilor organizațional-funcționale, mai ales pe segmentul autorităților publice centrale de specialitate, și în acest caz Republica Moldova nu este o excepție.

Este recunoscut faptul că la etapa actuală există *Legea APC din 2012*, însă ținând cont de faptul că Republica Moldova și-a ales parcursul pro-european, prin urmare și motivația de rectificare a sistemului normativ ar fi un beneficiu pentru politica statului, astfel așa dori să mă axez și pe un eventual *Proiect de Lege privind APC din 28.03.2011*, care spre marele regret nici la etapa actuală nu este aprobat, care poate fi luat în calcul drept ca perspectivă de viitor, având ca motivație și tendință promovarea idealurilor pro-europene.

Chiar din prevederile art. 1, alin

1 al **Proiectului Legii APC**, este stipulat că, prezenta lege reglementează regimul juridic al administrației publice centrale de specialitate, *principiile fundamentale de organizare și funcționare a acesteia*, chestiunile generale privind misiunea, funcțiile de bază, atribuțiile principale, conducerea ministerele și autorităților administrative centrale aflate în subordinea Guvernului. [9 art.1 alin.1-2] Alin.2 al acestei legi în continuare specifică faptul că, *scopul* prezentei legi constă în asigurarea unui caracter democratic, legal, eficient și transparent de organizare și funcționare a administrației publice centrale de specialitate.

Astfel după cum urmează, din prerogativele art. 4 acestui *Proiect de lege*, Administrația publică centrală de specialitate își desfășoară activitatea cu respectarea **principiului legalității** și a următoarelor **principii adiționale**:

1) **principii organizaționale:**

- a) ierarhiei instituționale;
- b) delimitării funcțiilor de elaborare a politicilor de cele de implementare a acestora;
- c) atribuirii clare a responsabilităților și competențelor, evitând ambiguitatea, dublarea și suprapunerea acestora;
- d) descentralizării administrative și desconcentrării serviciilor publice;
- e) simplității și clarității structurii instituționale;
- f) colaborării interinstituționale;

2) **principii de funcționare:**

- a) eficacității în atingerea obiectivelor și realizarea sarcinilor stabilite;
- b) gestionării în mod economic a bunurilor publice și utilizării eficiente a fondurilor publice alocate;
- c) planificării strategice;
- d) asigurării controlului financiar public intern;
- e) responsabilității pentru activitate;
- f) raționalizării și promptitudi-

nii procedurilor și activităților administrative;

g) deservirii eficiente a cetățenilor;

h) asigurării transparenței în procesul decizional.

Totodată ținem să accentuăm și faptul că amprentele care au reflectat baza normativ-juridică a sistemului dreptului din Republica Moldova prin intermediul *Teoriei generale a dreptului* stabilește un principiu specific care are legătură directă cu armonizarea legislației naționale în concordanță cu legile dreptului comunitar și anume este oglindit **principiul armonizării dreptului național cu dreptul comunitar** [3 p. 203] care conține ideea directoare a substituirii dreptului național cu dreptul comunitar (*transferul de competențe de la nivel național la supranațional, care poate fi total sau parțial*).

După cum se vede din eventualele Proiect al Legii APC, se constată faptul că, apar și o serie de principii care nu sunt întrunite în *Legea APC actuală din 2012*, și anume:

▪ **La cele organizaționale:**

- principiul simplității și clarității structurii instituționale;
- principiul colaborării interinstituționale;

▪ **La cele de funcționare:**

- principiul legalității;
- principiul colaborării instituționale;
- principiul asigurării accesului la informație, a publicării datelor guvernamentale cu caracter public și a transparenței în procesul decizional.

După cum observăm, practic autoritățile publice din Republica Moldova se străduie să înlăture lacunele din precedent, deși nu se cam grăbesc de a promova acest *Proiect de Lege APC din 28.03.2011*, care, în opinia mea, este cu mult mai reușit decât cel actual din 2012, urmînd practica europeană pe segmentul activității eficace a procesului administrativ decizional – fiind ca o **prioritate**

majoră pentru integrarea europeană a statului. Mai ales la etapa actuală tot mai des se aude că, ar fi posibil în timpul cel mai apropiat de a implementa noi reorganizări în aparatul ministerial, inclusiv și în procesul de optimizare a numărului de ministere potrivit instaurării regimului politic tehnocratic.

Totuși din cele sus menționate, unii autori cum sunt **S. Cobăneanu, E. Bobeică, V. Rusu**, specifică și unele principii de organizare și funcționare a administrației publice, fiind considerate ca **principii de perspectivă** pentru dreptul administrativ, și anume: *principiul diferențierii și fixării funcțiilor și atribuțiilor în cadrul administrației publice, principiul îmbinării conducerii colegiale cu conducerea unipersonală (individuală) în domeniul administrației publice, principiul subsidiarității, principiul îmbinării conducerii ramurale, interramurale și locale în domeniul administrației publice, principiul răspunderii în limitele competenței, principiul respectării scopului și a obiectivelor trasate de lege, principiul proporționalității, principiul obiectivității, principiul imparțialității, principiul bunei-credințe, principiul securității juridice, principiul luării de măsuri într-un termen rezonabil, principiul participării, principiul respectării intimității, principiul transparenței, principiul emiterii deciziei în interesul particularului, principiul obligativității autorității administrative de a informa intereseați despre procedura administrativă, principiul contribuției corecte și rezonabile a persoanei private la costurile pentru deciziile administrative, principiul accesului la informație, principiul obligativității de a lua o decizie.* [10 p. 16-20]

Aceste principii în cele din urmă, ar putea fi luate în calcul în opinia mea, ca eventuale principii ce ar schimba semnificativ poziția politică în cadrul statului și eficacitatea decizională a autorităților

ministeriale după anumite reforme aplicate în acest segment administrativ, ulterior **de a modifica inclusiv baza normativă a Legii APC**, mai ales că o mare parte din aceste principii se identifică cu scopul de a fi utilizate în viitorul apropiat, în situația delegării unui premier ce ar pleda pentru o **guvernare tehnocrată**, înlăturând caracterul birocrăției din sistemul administrativ-politic.

Astfel în urma prerogativelor și specificărilor expuse anterior la acest subiect, privind rolul semnificativ al principiilor fundamentale ce stau la baza administrației ministeriale, putem afirma pe bună dreptate că, potrivit și în corespundere cu cadrul normativ juridic național, sunt recunoscute la moment *principiile fundamentale de organizare și funcționare a administrației publice centrale de specialitate*, care în opinia mea le consider pe deplin prielnice pentru desfășurarea unui proces decizional adecvat pentru sistemul administrării publice în special cel ce ține de domeniul activității ministeriale la etapa actuală, iar cele principii din perspectivă vor fi utile doar în situația în care se va schimba situația politică din cadrul statului, prin includerea și implementarea reformelor europene reale în *agenda lucrativă a Executivului*.

În cele din urmă, din cadrul **principiilor generale** ale administrației publice pe care le prezentăm în subiectul respectiv, care guvernează activitatea procesuală a administrației publice ministeriale în plan comparativ reflectată atât de legea națională, cât și de cea comunitară fac parte: *principiul legalității, principiul ierarhiei, principiul continuității, principiul operativității, principiul revocabilității, principiul oportunității, principiul descentralizării și autonomiei locale, principiul desconcentrării serviciilor publice*.

Dintre aceste **principii specifice** funcționării administrației pu-

blice ministeriale aș menționa în mod special: *principiul ierarhiei și principiul desconcentrării serviciilor publice*, astfel că ne vom axa mai detaliat asupra acestora.

Principiul ierarhiei este expresia raporturilor ierarhice existente în activitate pentru organizarea executării și executarea legii realizată de structurile componente ale sistemului administrației publice ministeriale, activitatea structurilor inferioare fiind subordonată activității structurilor ierarhic superioare, aflate într-o poziție supraordonată. După cum se observă din prevederile actelor constituționale și normative, acest principiu este pe deplin stipulat, fiindu-i atribuit totodată caracter de interpretare în deplina sa funcționare pentru politica națională a statului.

Din acest principiu potrivit opiniei autorului român **A. Negoită**, decurge un alt principiu specific administrației publice ministeriale și anume acela al **unității administrațiilor ministeriale** [2 p. 70]. Deși împărțirea sarcinilor pe diferite ministere și alte organe de specialitate ale administrației publice centrale are drept consecință fragmentarea activității, subordonarea acestora față de Guvern asigură unitatea activității și structurilor sistemului administrației publice ministeriale.

Celălalt principiu specific activității administrației publice ministeriale este cel al **desconcentrării în teritoriu a activității serviciilor publice centrale ale administrației ministeriale**. Terminologia de servicii publice descentralizate, folosită de Constituția din 1991 și de legislația subsidiară, precum și de o parte a literaturii de specialitate, a avut drept consecință crearea unei confuzii între noțiunile de servicii publice descentralizate și servicii publice deconcentrate. [4 p. 45] Pe drept cuvânt a subliniat o parte a doctrinei românești reprezentată prin intermediul autorilor **A. Negoită, M. Preda**, că

terminologia de servicii publice descentralizate ale ministerelor era neștiințifică, deoarece descentralizarea administrativă înseamnă construcția pe plan local a unei administrații autonome față de administrația centrală, [6 p. 62,] în timp ce deconcentrarea administrativă reprezintă deplasarea în teritoriu a activității și structurilor centrale, serviciile publice deconcentrate în teritoriu rămânând subordonate activității și structurilor centrale ale administrației ministeriale. [7 p. 122]

Concluzii. În rezultatul analizei rolului principiilor în sistemul administrației ministeriale ca prioritate majoră a integrării în plan european am putea formula următoarele **concluzii**:

– *nu este o reglementare* specifică destul de oportună ca din actuala Lege privind APC să fie reglementate doar caracterele generale ale activității APC, unde sunt specificate principiile generale și cele funcționale, fără a le fi dată o interpretare specifică potrivit directivei de bază, scopului și obiectivelor administrației publice centrale de specialitate;

– *nu este oportun* ca în prezenta Lege privind APC să fie reglementate doar caracterele generale ale activității APC, unde sunt specificate principiile generale și cele funcționale, fără a le fi dată o interpretare specifică potrivit directivei de bază, scopului și obiectivelor administrației publice centrale de specialitate;

– *în cadrul* întregului proces decizional administrativ din Republica Moldova este lipsă de principiiul transparenței din partea funcționarilor publici;

– în majoritatea instituțiilor administrative la nivel ministerial este admis principiiul protectoratului, fiind inacceptabil deopotrivă în marile sistemele administrative europene;

– *în procesul* adoptării și transpunerii în cadrul unităților admi-

nistrative-teritoriale al actelor administrative este lipsă de personal public abilitat care să explice corectitudinea, țelul, scopul și utilitatea actului administrativ mai ales pentru colectivitățile locale;

– *restricționarea* și lezarea dreptului individului devine tot mai des întrunit la acesul public al luării deciziilor administrative din partea autorităților publice mai ales în domeniul justiției, sectorului bancar, financiar și nu în ultim plan în segmentul accesului la diferite programe și proiecte europene în domeniul agriculturii și infrastructurii drumurilor;

– *sistarea*, blocarea și tărăgă-narea din partea autorităților publice centrale a proiectelor publice privind strategia națională de integrare europeană – prioritate de bază la nivel național;

– *nu este* pe deplin implementat principiiul ajustării legislației naționale la standardele europene.

Indicele bibliografic

1. A. Negoită. Drept administrativ. București: 1998.
2. A. Negoită. Știința administrației. București: 1977.
3. D. Baltag. Teoria generală a dreptului. Curs universitar, Ediție revăzută și actualizată, Chișinău, 2013, 536p.
4. E. Albu. Administrația ministerială în România. București: All Besk, 2004, 364p.
5. I. Ceterchi, I. Craiovean. Introducere în Teoria Generală a Dreptului, București, 1993.
6. M. Orlov, Șt. Belecciu. Drept administrativ, Chișinău 2005.
7. M. Preda. Drept administrativ. Partea specială, Ed. Lumina Lex, București: 2001.
8. N. Popa. Prelegeri de sociologie juridică, București, 1989.
9. Proiectul Legii cu privire la administrația publică centrală de specialitate, din 28.03.2011.
10. S. Cobăneanu, E. Bobeică,

V. Rusu. Drept administrativ. Note de curs, Chișinău, 2012, 322p.

Recenzent:
Ștefan STAMATIN,
doctor în drept, profesor
universitar, Academia Ștefan cel
Mare a MAI

Reviewer:
Ștefan STAMATIN,
PhD in Law, university professor,
Academy of MIA Ștefan cel Mare

Date despre autor:
Valeriu GUREU,
lector universitar IRIM
Catedra Drept Internațional
Email: valeriugureu@mail.ru
Contacte: fix 022793583
mob. 078895204

Author's data:
Valeriu GUREU,
university lecturer at IRIM
Department of International Law
Email: valeriugureu@mail.ru
Contacts: fixed 022793583
mobile 078895204

LIBERUL ACCES LA JUSTIȚIE – PREMISĂ A PROCESULUI ECHITABIL

Igor BĂCU,

lector universitar, catedra Protecție, Pază și Securitate, USEFS

REZUMAT

Asigurarea accesului liber la justiție constituie un principiu de bază al statului de drept și o condiție obligatorie ce rezultă din actele internaționale la care Republica Moldova este parte. În marea majoritate a constituțiilor statelor lumii, accesul la justiție este stabilit ca un principiu constituțional. Orice condiționare a accesului liber la justiție, ar reprezenta o nesocotire a unui principiu constituțional fundamental și a unor standarde internaționale universale, în orice democrație reală. Pe plan procesual, accesul liber la justiție se concretizează în prerogativele pe care le implică dreptul la acțiune, ca aptitudine legală ce este recunoscută de ordinea juridică oricărei persoane fizice sau juridice. În explicarea acestui drept, în doctrina dreptului european dreptul de acces la un tribunal este înțeles ca un drept de acces concret și efectiv, care presupune ca justițiabilul să beneficieze de o posibilitate clară și concretă de a contesta atingerea adusă drepturilor sale.

Cuvinte cheie: liberul acces la justiție, proces echitabil, proceduri prealabile sesizării instanței, garanții relative la desfășurarea unui proces în instanța de judecată.

FREE ACCESS TO JUSTICE A PREREQUISITE TO FAIR TRIAL

Igor BĂCU,

university lecturer of Department of Protection, Safety and Security, USEFS

SUMMARY

Ensuring the free access to justice is a basic principle of the rule of law and a mandatory condition resulting from international acts to which the Republic of Moldova is a party. In the vast majority of the constitutions of the world's states, access to justice is established as a constitutional principle. Any condition of free access to justice would be a disregard for a constitutional principle and of fundamental and universal international standards, in any real democracy. On a trial basis, the free access to justice is reflected in the prerogatives of the right to action, as a legal aptitude recognized by the legal order of any natural or legal persons. In explaining this right, in the doctrine of European law, the right of access to a court is understood as a concrete and effective right of access, which presupposes that the individual has a clear and concrete possibility to challenge his rights.

Keywords: free access to justice, fair trial, pre-notification procedures of the Court, guarantees related to the conduct of a trial in the court.

Introducere. Justiția, în calitate de garanție a exercitării efective a drepturilor și libertăților cetățenești, trebuie să funcționeze cu maximă eficiență. În acest sens, este esențial să fie identificate regulile fundamentale în temeiul cărora autoritatea jurisdicțională este organizată și funcționează. Principiile generale ale organizării și funcționării justiției sunt un set de reguli esențiale, prevăzute în Constituție și în anumite legi organice, care constituie fundamentul organizării justiției, în scopul asigurării funcției acesteia – soluționarea litigiilor apărute între subiectele de drept sau rezolvarea cererilor acestora în condițiile legii – pentru protecția persoanelor față de manifestările abuzive ale autorităților și salvagardarea, prin mijloace specifice, a ordinii de drept. [7, p.60]

Consacrarea și respectarea acestor reguli determină cristalizarea și fundamentarea unei activități jurisdicționale care prin vocație și finalitate, trebuie să culmineze cu rostirea dreptului, *juris dictio*.

În lumina acestor considerații, liberul acces la justiție reprezintă un principiu relativ la funcționarea justiției, aducerea sa la îndeplinire fiind posibilă datorită independenței, egalității în fața justiției și obiectivității judecătoreului.

Materiale utilizate și metode aplicate. Metodologia cercetării științifice este axată pe studierea doctrinei juridice, legislației și jurisprudenței în domeniul aplicabilității principiului accesului liber la justiție. În procesul studiului au fost utilizate metodele: logică, sistematică, comparativă, precum și analiza și sinteza juridică.

Scopul prezentului articol este identificarea rolului și locului principiului accesului liber la justiție în cadrul conceptului de proces echitabil.

Rezultate obținute și discuții. Problematika liberului acces la justiție este amplu dezbătută atât în literatura de specialitate, cât și în jurisprudență, instituția remarcându-se prin abordări nuanțate în funcție de ramura de drept care revendică accesul la justiție ca instituție specifică.

Astfel, liberul acces la justiție este considerat ca făcând parte din categoria drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În Constituția RM, Titlul II - *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale* – este consacrat dreptul accesului liber la justiție (art.20), fiind stipulat că, „orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor

judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție” [3].

Prin prisma dreptului constituțional, accesul la justiție are semnificația unui principiu constituțional, prin intermediul căruia se garantează exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În opinia prof. T. Drăganu, liberul acces la justiție, face parte din categoria drepturilor fundamentale social-economice, prezentându-se ca o facultate de voință garantată persoanei de Constituție, facultate căreia îi corespunde obligația statală de desfășurare a activității jurisdicționale [10, p.171]. Dintr-o altă perspectivă, liberul acces la justiție este considerat ca făcând parte din categoria drepturilor de primă generație, drepturi civile și politice, teză care se regăsește în doctrina de specialitate franceză [11, p.301]. De asemenea, liberul acces la justiție se prezintă ca reprezentând un drept ce vizează persoana umană implicată inevitabil, în relații sociale [8, p.89]. Nu în ultimul rând, și în literatura de specialitate din RM s-a subliniat că, dreptul de acces la justiție constituie o prerogativă fundamentală a individului, recunoscută într-o societate democratică edificată pe principiile echității și justiției de a avea examinată cauza sa de către un magistrat, cauza care se poate referi la constatarea unei situații de fapt sau soluționarea unui litigiu [18, p.118].

Consacrarea accesului liber la justiție s-a realizat, în principal, prin intermediul celor mai importante instrumente internaționale de garantare a drepturilor omului, fie tratate internaționale universale, fie tratate regionale. Avem în vedere art.10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului [6] (orice persoană are dreptul, în deplină egalitate, să fie ascultată în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală în-

dreptată împotriva sa), art. 14 al.1 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice [17] (orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă fie asupra temeiniciei oricărei învinuiri penale îndreptate împotriva ei, fie asupra contestațiilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil).

În spațiul european accesul la justiție se centrează în principal pe dreptul la un proces echitabil, consacrat de art.6 din Convenția europeană a drepturilor omului [4]. Astfel, dreptul la un proces echitabil cuprinde și dreptul la un tribunal sau la un judecător, ca element esențial al procesului echitabil, definit ca dreptul de a avea acces concret și efectiv la un tribunal, adică la o instanță de judecată recunoscută legal. Totuși, trebuie să remarcăm că art.6 nu face trimitere expresă pentru dreptul la un judecător dar, în special după hotărârile Golder contra Marii Britanii și Airey contra Irlandei, se poate afirma că acest drept a fost consacrat, judecătorii europeni precizând că obligația de a asigura un drept de acces la justiție este o obligație pozitivă a statului, indispensabilă pentru buna îndeplinire de către stat a angajamentelor sale convenționale; lipsa clarității și a unei garanții suficiente în ceea ce privește modalitățile de exercitare a recursului este contrară dreptului la un proces echitabil [19, p.363]. Cu alte cuvinte, statele nu se pot limita la a rămâne pasive. Ele trebuie să ia măsuri și astfel să facă totul pentru ca toate mijloacele adecvate să fie puse în aplicare pentru a asigura accesul efectiv la o instanță și în cele mai bune condiții posibile. Justițiabilii trebuie să aibă posibilitatea clară și concretă de a contesta un act.

În acest context, în literatura de specialitate s-a menționat [2, p.57] că, accesul liber la justiție compoartă două aspecte esențiale:

a) Obligația statului de a reglementa mijloacele procedurale care

să permită justițiabilului să acceadă în fața unui tribunal independent și imparțial, instituit prin lege, care să examineze cauza sub toate aspectele de fapt și de drept. După cum remarcă constituționalistul I. Guceac, accesul la justiție capătă un anumit sens doar în cazul în care instanța de judecată este capabilă să restabilească în drepturi persoana ale cărei drepturi și interese legitime au fost încălcate [12, p.43]. În acest sens, accesul la justiție nu implică neapărat inexistența unor proceduri prealabile sesizării instanței. Prin urmare, nu sunt contrare principiului enunțat situațiile în care legiuitorul stabilește că pentru a sesiza instanța este necesară parcurgerea unei proceduri prealabile. În jurisprudența Curții Europene s-a statuat că dreptul de acces la justiție nu este absolut. El poate primi restricții în limita marjei de apreciere de care se bucură fiecare stat, cu condiția ca restricțiile aplicate să nu limiteze accesul persoanei într-o măsură care să atingă însăși substanța dreptului. Prof. român I. Deleanu subliniază în acest context că, procedurile prealabile obligatorii nu sunt incompatibile cu prevederile art.6 par.1 din Convenție, dacă în cele din urmă există și un control judecătoresc [9, p.137].

Referitor la admisibilitatea unor asemenea limitări s-a expus și Curtea Constituțională a RM în Hotărârea Nr. 14 din 15.11.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova prin care s-a menționat:

„66. Potrivit normelor procesual-civile, pentru a pune în mișcare o acțiune civilă, este necesară îndeplinirea cumulativă a unor condiții de fond și formă, precum ar fi respectarea competenței jurisdicționale, a termenului de prescripție, existența capacității procesuale de exercițiu, respectarea regulilor cu privire la forma și conținutul cererii de chemare în judecată.

67. Curtea reține că respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudicială constituie o condiție specială a

exercitării dreptului la acțiune în justiție, care necesită a fi întrunită doar în anumite cazuri în funcție de natura litigiului.

68. Curtea nu poate fi de acord cu autorul sesizării, care susține, în esență, că dispozițiile legale contestate sunt contrare art. 20 din Constituție, ce garantează accesul liber la justiție, întrucât acestea condiționează accesul la instanța judecătorească de parcurgerea unei proceduri prealabile care este de natură a tergiversa soluționarea litigiului.

69. Curtea precizează că necesitatea asigurării accesului efectiv la justiție nu poate fi considerată însă ca reprezentând un obstacol pentru instituirea, prin lege, a unor condiții de admisibilitate pentru cei care doresc să supună cauza lor judecării instanțelor judecătorești”. [15]

Nu reprezintă limitări ale dreptului de acces la justiție nici existența unor condiții formale ale accedării în fața unei instanțe, cum ar fi regulile referitoare la competență, termenul de înaintare a pretențiilor, forma pe care o îmbracă cererea de chemare în judecată, cerințele relative la plata taxei de stat etc. Aceste condiționări însă, nu constituie încălcări ale accesului liber la justiție numai în măsura în care își păstrează proporționalitatea cu scopul pentru care au fost edictate și dacă acest scop este legitim.

b) Obligația statului de a crea pârghiile prin care să elimine eventualele impedimente de fapt care ar putea să îngreuească accesul efectiv la judecată. În acest sens, spre exemplu, statul trebuie să asigure mijloacele prin care o persoană care nu dispune de resurse financiare să poată sesiza în mod legal instanța de judecată și să aibă parte de un proces echitabil. La acest capitol, Republica Moldova mai are unele restanțe, fapt demonstrat și prin unele hotărâri pronunțate de CtEDO. Astfel, în cauza Malahov c. Moldovei, reclamantul a pretins, în special, că refuzul instanțelor judecătorești naționale de a examina pretențiile sale, din cauza imposibilității de a plăti taxa de stat, a încălcat drepturile sale garantate

de articolele 6 § 1 și 13 ale Convenției și că el a fost discriminat din cauza etniei sale. [14] Curtea a conchis că instanțele judecătorești naționale nu au efectuat o examinare adecvată a capacității reclamantului de a plăti taxele de stat și nu au răspuns la argumentul lui precum că, datorită naturii pretențiilor sale, el avea dreptul la o scutire. Mai mult, taxa de stat solicitată de la reclamant a fost în mod vădit excesivă în comparație cu resursele lui la acea dată. Din aceste motive, Curtea a considerat că obligarea reclamantului la plata taxei de stat a reprezentat o limitare disproporțională a dreptului său de acces la o instanță. Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 6 § 1 al Convenției. Desigur, legiuitorul nostru a întreprins unele măsuri în vederea facilitării accesului la justiție a categoriilor defavorizate a populației, fiind instituită asistența juridică gratuită garantată de către stat, pentru persoanele cu venituri foarte reduse, dar acest mecanism nu soluționează problema întru totul, calitatea acestor servicii fiind uneori lamentabilă. Acest motiv ne îndeamnă să propunem înlăturarea acestor taxe pentru categoriile de persoane care au un venit mai mic decât salariul mediu pe economia națională, având în vedere că acest salariu este unul derizoriu comparativ cu minimul stabilit în țările UE.

Piedicile factuale în fața accesului la justiție pot să decurgă nu doar din problema resurselor financiare, ci și din timpul necesar pentru a ajunge la locația instanței. Trebuie să menționăm că, în ultimii ani în țările europene se degajă o tendință de reducere a numărului de instanțe, explicabilă prin dorința de a limita vulnerabilitatea tribunalelor mici (expuse influențelor locale), de a face economii bugetare și a crește eficacitatea sistemului. Această tendință creează probleme sub aspectul accesului geografic la justiție. O situație asemănătoare se constată la ora actuală și în Republica Moldova. În rezultatul reorganizării instanțelor judecătorești, proces demarat la 1 ianuarie 2017,

pe teritoriul țării noastre au rămas să activeze doar 15 judecătării, respectiv, în unele cazuri, justițiabilii trebuind să parcurgă peste o 100 km până la sediul instanței. Aceste deficiențe vor putea fi însă înlăturate dacă vor urma progrese palpabile în sfera utilizării tehnologiilor de comunicare și informare în cadrul sistemului judecătorec. Sistemul nostru judiciar a înregistrat unele realizări în acest sens, oferind justițiabililor informații despre ședințele de judecată, hotărârile pronunțate.

În domeniul special al drepturilor procedurale, accesul liber la justiție, după cum remarcă J-F. Renucci [19, p.356] trece prin respectarea dreptului la un judecător și, mai general, prin respectarea dreptului la un proces echitabil: desigur, acestea nu sunt drepturi condiționate, dar importanța lor este cu toate acestea considerabilă. Dreptul la un proces echitabil devine o miză considerabilă; acest drept nu este altceva decât dreptul la o justiție bună în cele trei dimensiuni esențiale ale acestuia, respectiv accesul la aparatul judiciar, funcționarea acestuia și executarea deciziilor, după cum menționează doctrina franceză [13, p.169].

Extinderea irezistibilă a dreptului la un proces echitabil este evidențiată în statele cu tradiție democratică prin faptul revizuirii legilor fundamentale și reglementării exprese a acestui principiu. De exemplu, în România, revizuirea Constituției a avut loc în anul 2003, în rezultatul căreia, în art.21 cu denumirea *Accesul liber la justiție* a fost introdus alin.3 care prevede că: Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. [5, p.31] Așadar, sub marginalul *accesul liber la justiție* se regăsesc atât dispoziții corespunzătoare denumirii (primele două alineate), cât și norme care vizează echitatea desfășurării procedurilor judiciare. În acest context apar câteva întrebări: dreptul la un proces echitabil reprezintă o componentă a liberului acces la justiție? Posibilitatea constituțională de a soli-

cita soluționarea litigiilor de către autoritățile jurisdicționale este garantată prin instituirea caracterului echitabil al procedurii derulate? Prin garantarea libertății de a accede la justiție se creează premisele desfășurării ulterioare a unui proces caracterizat ca fiind echitabil?

În considerarea faptului că denumirea unei norme are aplicare asupra întregului domeniu statuat prin dispozițiile respectivei norme, s-ar putea aprecia că în conceptul de liber acces la justiție se subsumează dreptul la un proces echitabil și dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil.

Totuși, în stabilirea raportului dintre cele două concepte, trebuie să avem în vedere reglementările care constituie sursa de inspirație, atât pentru constituentul român, cât și pentru țările care și-au asumat obligațiunea de a respecta Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, avem în vedere prevederile art.6 din Convenție, text legislativ capital pentru stabilirea raportului între dreptul la un proces echitabil și accesul la justiție și care prevede în alin.1 că, „orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.” [4] Respectiv, dreptul la un proces echitabil, după cum s-a subliniat în doctrina franceză [20, p.18], reprezintă un element fundamental al principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică. Mai mult de atât, în literatura de specialitate din România s-a subliniat că un proces poate fi caracterizat ca fiind echitabil dacă se constată îndeplinirea a trei elemente: asigurarea liberului acces la justiție, asigurarea unui set de garanții relative la desfășurarea oricărui proces și, în materie penală, existența unor garanții specifice [1, p.394].

Liberul acces la justiție este condiționat prin reglementările

Convenției europene de legalitate (tribunal stabilit prin lege), independența și imparțialitatea justiției (tribunal independent și imparțial).

Garanțiile relative la desfășurarea procesului au în vedere o serie de aspecte implicite (egalitatea armelor, contradictorialitatea activității judiciare, obligativitatea motivării hotărârilor judecătorești, precum și dreptul acuzatului de a nu declara împotriva sa) și explicite (publicitatea ședinței de judecată și necesitatea soluționării litigiului într-un termen rezonabil).

Garanțiile specifice instituite în materia proceselor penale, în conformitate cu art. al.2 și 3 din Convenție, au în vedere principiul prezumției de nevinovăție și drepturile recunoscute persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni (dreptul de a fi informat de acuzația adusă, dreptul de a dispune de timpul necesar pregătirii apărării, dreptul la apărare, dreptul de a interoga martorii precum și, dacă este cazul, dreptul de a beneficia de serviciile unui interpret.

Rezultă că liberul acces la justiție poate fi luat în considerare, în spiritul Convenției, ca fiind o garanție preliminară sau o premisă a desfășurării unui proces echitabil.

Preocuparea de a asigura o protecție efectivă a drepturilor garantate impune respectarea anumitor obligații procedurale. Respectiv, deși Constituția RM prin art.20 consacră accesul liber la justiție, acest drept în calitate de garanție a unui proces echitabil este lipsit în contextul constituțional actual de o finalitate, și anume posibilitatea de a beneficia de un proces echitabil. Desigur, am putea miza pe art.4 al Legii fundamentale, în conformitate cu care dispozițiile constituționale în materia drepturilor omului vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu actele internaționale la care RM este parte. Totuși, considerăm mult mai benefică, pe viitor, reglementarea cât mai clară, accesibilă și previzibilă a dreptului la un proces echitabil, atât în Constituție, cât și în legile

organice, nu pentru că judecătorul-magistrat nu ar fi în măsură să recurgă la aplicarea priorității a instrumentelor internaționale în materie, care după cum bine știm promovează un standard mult mai avansat în materie de protecție a drepturilor și libertăților omului decât multe Constituții ale statelor (cu luarea în considerare a faptului că fiecare are o dimensiune diferită de protecție, și anume universală, respectiv națională; avem aici în vedere concepția monistă sau dualistă cu privire la ordinea juridică dintr-un anumit stat, respectiv o singură ordine juridică internă și internațională, sau două ordini juridice, una internă și alta internațională perfect armonizate), ci pentru că există posibilitatea de a nu se face o aplicare unitară a acestor prevederi din documentele internaționale, creându-se astfel o practică neunitară, și de ce nu, să recunoaștem, posibilitatea teoretică de a solicita condamnarea statului moldovenesc la Curtea Europeană a drepturilor omului, în caz de neaplicare din partea judecătorului-magistrat a dispozițiilor considerate de justițiabil (și ipotetic, de alte instanțe din ordinea internă) «superioare» celor naționale. Alinierea la exigențele stabilite în tratate internaționale, la care și statul nostru este parte, prin intermediul unei legislații interne - clare, previzibile și accesibile - materiei în discuție, reprezintă soluția judicioasă.

Citându-l pe remarcabilul procesualist român Ioan Leș, subliniem că, procesul echitabil este „o regulă de aplicare atât în ceea ce privește organizarea justiției, mai ales în considerarea exigenței independenței judecătorilor, cât și cu privire la funcționarea ei, prin asigurarea liberului acces, a publicității, contradictorialității și dublului grad jurisdicțional” [16, p.12] or având în vedere valențele acestui principiu și impactul lui asupra ordinii de drept în general și asupra calității actului de justiție, în special, este indispensabilă garantarea dreptului la un proces echitabil prin dispoziții exprese ale Constituției.

Concluzii

- accesul liber la justiție necesi-

tă a fi luat în considerare, în spiritul Convenției Europene, ca fiind o garanție preliminară sau o premisă a desfășurării unui proces echitabil;

- accesul la justiție semnifică faptul că orice persoană poate sesiza instanțele judecătorești în cazul în care consideră că drepturile, libertățile și interesele sale legitime au fost încălcate și nicidecum faptul că accesul la justiție nu poate fi supus niciunei condiționări sau limitări;

- limitările dreptului la o instanță sunt implicit permise, deoarece dreptul de acces la justiție necesită, prin însăși natura sa, o reglementare din partea statelor, care poate să varieze în timp și spațiu, în funcție de nevoile și resursele de care dispune comunitatea. Gradul de acces permis de legislația națională trebuie să fie însă suficient pentru a asigura accesul individual la instanță, în lumina principiului supremației dreptului într-o societate democratică;

- accesul liber la justiție este împiedicat în situația în care taxele necesare a fi achitate în vederea intentării procesului depășesc posibilitățile financiare reale ale justițiabililor, fapt care necesită, în opinia noastră, înlăturarea acestor taxe pentru categoriile de persoane care au un venit mai mic decât salariul mediu pe economia națională;

- lărgirea garanțiilor constituționale și instituționale ale drepturilor și libertăților fundamentale, obiectiv determinat de evoluția democrației constituționale, de necesitatea corelării dispozițiilor Legii fundamentale privitoare la drepturile și libertățile fundamentale cu prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și, mai ales, cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care impune consacarea expresă a dreptului la un proces echitabil în Constituția RM și în lege organice destinate organizării și funcționării justiției în RM.

Referințe bibliografice

1. Bîrsan C. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu

pe articole, vol.I. Drepturi și libertăți. București: All Beck, 2005. 1273 p.

2. Briciu T. Instituții judiciare. Principiile de organizare a justiției. Magistratura. Avocatura. București: C.H. Beck, 2012. 427 p.

3. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Monitorul Oficial al R.M. nr.1 din august 1994.

4. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, încheiată la Roma la 4.XI.1950 și semnată de către RM la 13.07.1995. Tratatate internaționale, Chișinău, 1998.

5. Damaschin S. Dreptul la un proces echitabil în materie penală. București: Universul Juridic, 2009. 323 p.

6. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată și proclamată de Adunarea Generală prin Rezoluția 217A din 10 decembrie 1948. Ratificată prin: Hotărârea S.S. nr.217 din 28 iulie 1990. Tratatate internaționale, 1998, Chișinău, vol.I.

7. Deleanu I. Tratat de procedură civilă. Vol.I, ediția a III-a. Arad: Servo-Sat, 2003.

8. Deleanu I. Drept constituțional și instituții politice. Vol.I. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1993. 251 p.

9. Deleanu I. Drepturile fundamentale ale părților în procesul civil. București: Universul Juridic, 2008. 554 p.

10. Drăganu T. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol.I. București: Lumina Lex, 1998.

11. Favoreau L. Droits et libertes fondamentales. Paris: Dalloz, 2000.

12. Guceac, I. Liberal acces la justiție în legislația națională și prevederile Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. În: Akademos, nr. 2(21), iunie 2011. P.42-46

13. Guinchard S. Le proces equitable, garantie formelle ou droit substantiel? În Mélanges en l'honneur de Gérard Farjat. Paris: Éditions Frison-Roche, 1999, p. 139-173.

14. Hotărârea CtEDO din 7 iunie 2007 în cauza Malahov c. Moldovei, cererea nr. 32268/02, publicată: <http://jurisprudentacedo.com/Malahov-c.-Moldovei-Limitarea-accesului-la-justitie-pentru-neachitarea-taxei-de-stat.html>

15. Hotărârea Curții Constituționale

a RM Nr. 14 din 15.11.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (Sesizarea nr. 21a/2012). Monitorul Oficial Nr. 248-251 din 07.12.2012.

16. Leș I. Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Art. 1-1133. București: C.H. BECK, 2013. 1440 p.

17. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de ONU la 16 decembrie 1966 și a intrat în vigoare la 23 martie 1967. Ratificat de RM prin Hot. Parl. nr.217-XII din 28.07.90. Publicat în ediția oficială "Tratatate internaționale", 1998, volumul 1.

18. Poalelungi M. Asigurarea accesului la justiție – obligație pozitivă a statului potrivit Convenției Europene a Drepturilor Omului. În: Mecanismele naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului: Materialele mesei rotunde cu participare intern. consacrată aniversării a 65-ade la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, 11 dec. 2013. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2014. P.118-126

19. Renucci J.-F. Tratat de drept european al drepturilor omului. București: Hamangiu, 2009. 1115 p.

20. Wachmann P. Charte des droits fondamentaux. Les droits civils et politiques. În: Revue universelle des droits de l'homme, Strasbourg, 2000, nr.1-2.

DESPRE AUTOR / ABOUT AUTHOR

Igor BĂCU,
lector universitar la catedra
Protecție, Pază și Securitate,
USEFS;

doctorand în cadrul Școlii
Doctorale în Drept, Științe
Politice și Administrative a
Consortiului instituțiilor de
învățământ ASEM și USEP

Igor BĂCU,
university lecturer of Department
of Protection, Safety and Security,
USEFS;

phd student of the Doctoral
School in Law, Political and
Administrative Sciences of
the Consortium of educational
institutions AESM and the UEPES

CZU 341.6 :061.1. E U

REDEFINIREA CONCEPTULUI DE JUSTIȚIE EUROPEANĂ

Svetlana SLABU,
Doctorand USEM

REZUMAT

Sistemul de justiție, creat la nivelul Uniunii este unul perfectibil, căruia îi revine sarcina de a asigura funcționalitatea și longevitatea Uniunii, prin sancționarea oricărei încălcări, a obligațiilor asumate, conferind autoritate sistemului creat, stabilitate raporturilor juridice și încredere membrilor săi.

Cuvinte-cheie: Justiție, tratate, competențe.

REDEFINING THE CONCEPT OF EUROPEAN JUSTICE

Svetlana SLABU,
PhD Candidate USEM

SUMMARY

The system of justice created within the Union is perfectible, its task is to ensure the Union operation and longevity by punishing any breach of assumed obligations, conferring powers on the created system, and to ensure stability of legal relations and trust of its members.

Keywords: Justice, treaties, competences

La etapa actuală de dezvoltare a Uniunii Europene (în continuare UE sau Uniunea) justiția, ca și atribut al puterii, cunoaște o nouă dimensiune în care există, cel puțin la momentul actual, două instanțe, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (în continuare CJUE) și Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare CEDO) ale căror competențe, potrivit Tratatului de la Lisabona din 2007, nu se exclud, dar nici nu se intersectează, ele acționând separat, ceea ce ne duce la concluzia că nu există încă un sistem de justiție la nivel european.

Existența unui sistem de justiție sau lipsa acestuia va putea fi constatată după o analiză a modului de funcționare a justiției în sens larg, la nivelul Uniunii și al statelor componente, dar și în sens restrâns, la nivelul central al Uniunii, aceasta presupunând și definirea noțiunii de sistem de justiție european pornind de la definiția termenului de justiție care reprezintă „totalitatea organelor de jurisdicție dintr-un stat; ansamblul legilor și al instanțelor judecătorești; sistemul de funcționare al acestor instanțe”. [1, p. 552]

Pornind de la această definiție putem afirma că:

1. Sistemul presupune un an-

samblu de instanțe, organe de jurisdicție;

2. Un sistem de legi, care pot fi aplicate în cadrul instanțelor și organelor de jurisdicție;

3. Conexiunea dintre aceste instanțe.

Acesta este un sistem clasic de justiție care funcționează la nivel național, dar tendința unionistă, care are ca scop menținerea unui echilibru al drepturilor la același nivel de protecție, în toate statele membre, presupune crearea, adoptarea și adaptarea unui sistem juridic la o scară mai mare cu aplicabilitate pe întreg teritoriul Uniunii.

Pentru elucidarea acestui aspect supunem analizei două ipoteze:

A. Prima ipoteză, a sistemului de justiție în sens larg, acesta fiind alcătuit din CJUE, CEDO și instanțele naționale, din fiecare stat membru.

B. A doua ipoteză, a sistemului de justiție în sens restrâns, ar fi sistemul juridic alcătuit din cele două Curți, CJUE și CEDO, care ar putea fi completat cu o altă Curte Europeană, superioară și comună celor două care va putea soluționa și eventuale conflicte de competență.

A. Potrivit primei ipoteze, în sens larg, sistemul de justiție europeană, dreptul european, în general, are la bază următoarele principii:

principiul atribuirii de competențe, principiul proporționalității și principiul subsidiarității[2, p. 64-82].

Aceste principii au scopul de a se completa unele pe altele și de a realiza obiectivele Uniunii, așa cum au fost stabilite prin tratate, ele nu permit Uniunii să depășească limitele stabilite, teritorial și material, sunt proporționale, fără a putea excede limitelor subsidiare, statele fiind primele îndreptățite să acționeze, dacă rezultatul este identic.

CEDO, ca element component al sistemului de justiție europeană, cu o accepțiune largă a sensului, are domeniu strict delimitat și termene de introducere a acțiunii, după epuizarea căilor naționale, ceea ce o include în sistemul de justiție europeană.

B. Cu privire la cel de-al doilea sens, cel restrâns, este unul incomplet, lipsit de conținut și nedefinit, care nu corespunde cerințelor Uniunii și nici intereselor cetățenilor europeni, deoarece cele două Curți nu au domenii de competență comune și nici o instanță comună care să poată rezolva eventualele conflicte de competență.[3, p. 137-140]

Analizând cele două accepțiuni ale noțiunii de sistem de justiție, sens larg și sens restrâns, așa cum încercăm să le grupăm anterior, pu-

tem observa că nici unul dintre ele nu este complet deoarece:

- În sensul larg al sistemului de justiție, ar trebui să existe un sistem obligatoriu în care să fie inclusă și o instanță europeană, care să reprezinte ultimul grad de jurisdicție, acest lucru realizându-se doar în cazul în care poate fi sesizată CEDO, nu și CJUE.

- Tot cu privire la sensul larg acesta ar trebui să fie mai cuprinzător, vorbim aici despre diversitatea cauzelor, dar avem pentru fiecare Curte domenii stricte în care Curțile pot fi sesizate.

- Cu privire la sensul restrâns este discutabil, deoarece nu este nici o legătură între cele două instanțe, este doar cea de teritoriu.

- Titularii acțiunilor ce pot fi introduse, dar și condițiile de admisibilitate a acestora sunt diferite.

Având în vedere elementele prezentate, considerăm că sistemul de justiție europeană este alcătuit din instanțele naționale ale statelor membre, CJUE și CEDO, care urmăresc menținerea unui nivel de protecție egal pentru cetățenii din Uniune și oferă stabilitate raporturilor juridice create, în domeniile de competență comună, conform principiilor europene, în baza legilor adoptate.

În continuare, vom analiza aspectele sistemului juridic pornind de la prevederile Tratatului de la Lisabona, varianta consolidată care stabilește la art. 20 (fostul art.17) „Se instituie cetățenia Uniunii. Este cetățean al Uniunii orice persoană care are cetățenia unui stat membru. Cetățenia Uniunii nu înlocuiește cetățenia națională, ci se adaugă acesteia” [4, art. 17]

În cadrul CJUE, potrivit Tratatului de Funcționare a Uniunii Europene (în continuare TFUE) avem ca punct de reper următoarele dispoziții: „Uniunea constituie un spațiu de libertate, securitate și justiție, cu respectarea drepturilor fundamentale și a diferitelor sisteme de drept și tradiții juridice ale statelor membre.” [4, art.67, al.1]

„Consiliul European definește orientările strategice ale planificării legislative și operaționale în cadrul spațiului de libertate, securitate și justiție” [4, art. 68].

„Parlamentul European și Consiliul, hotărând în conformitate cu procedura legislativă ordinară, adoptă măsuri, în special atunci când acestea sunt necesare pentru buna funcționare a pieței interne, care urmăresc să asigure:[...] accesul efectiv la justiție” [4, art. 81, al. 2].

„Tribunalul are competența să judece în primă instanță acțiunile menționate la articolele 263, 265, 268, 270 și 272, cu excepția celor care sunt atribuite unui tribunal specializat, instituit în conformitate cu articolul 257 și a celor rezervate prin statut Curții de Justiție. Statutul poate să prevadă pentru Tribunal competențe în alte categorii de acțiuni” [4, art. 256].

Analizând dispozițiile Tratatului, mai sus enunțate, putem concludiona că fiecare cetățean al unui stat membru are o a doua cetățenie - cea a Uniunii, chiar dacă acest lucru nu este atestat de vreun document, cetățenia rezultând explicit și implicit din textul legal și apartenența acestuia la spațiul european care trebuie să fie un spațiu de libertate, dar și de justiție.

Acest punct de vedere este cel care justifică crearea unui sistem de justiție la nivel european, sistem care trebuie să protejeze cetățenii Uniunii în același fel pe întreg teritoriul, fără discriminare.

Apare în urma acestor afirmații o întrebare legitimă și anume care ar fi nivelul de protecție, oferit cetățenilor, de sistemul de justiție creat, la nivelul Uniunii și dacă este unul efectiv funcțional sau are anumite carențe ?

Răspunsul la această întrebare poate fi unul simplu și anume, da sistemul creat la nivelul Uniunii oferă protecție cetățenilor Uniunii în conformitate cu principiile ce stau la baza sistemului creat și anume:

- Principiul îndeplinirii funcțiilor potrivit competențelor atribuite;
- Principiul îndeplinirii funcțiilor proporțional;
- Principiul îndeplinirii funcțiilor în mod subsidiar.

De fapt aceste trei principii nu fac altceva decât să sublinieze legalitatea întregului sistem, ce se creează în cadrul Uniunii, exprimând și conținutul acesteia.

Din punctul nostru de vedere legalitatea întregului sistem, așa cum este stabilită și implementată, este una limitativă care nu reușește să ofere o protecție deplină cetățenilor Uniunii, așa cum sunt definiți în textul Tratatului, cetățenii statelor membre UE.

În conformitate cu principiile, enumerate de tratate, există în cadrul Uniunii, competențe exclusive și competențe partajate, astfel „(1) În cazul în care tratatele atribuie Uniunii competență exclusivă într-un domeniu determinat, numai Uniunea poate legifera și adopta acte cu forță juridică obligatorie, statele membre putând să facă acest lucru numai în cazul în care sunt abilitate de Uniune sau pentru punerea în aplicare a actelor Uniunii.

(2) În cazul în care tratatele atribuie Uniunii o competență partajată cu statele membre într-un domeniu determinat, Uniunea și statele membre pot legifera și adopta acte obligatorii din punct de vedere juridic în acest domeniu. Statele membre își exercită competența în măsura în care Uniunea nu și-a exercitat competența. Statele membre își exercită din nou competența în măsura în care Uniunea a hotărât să înceteze să și-o mai exercite.

(3) Statele membre își coordonează politicile economice și de ocupare a forței de muncă în conformitate cu condițiile prevăzute în prezentul tratat, pentru definirea cărora Uniunea dispune de competență.” [4, art. 2]

Și dispozițiile legale amintite întăresc și subliniază modul de exercitare al atribuțiilor în domeniul juridic, atribuții exclusive sau partajate.

Am putea spune că la nivel european există, în sens larg:

- un sistem juridic incomplet, posibilitatea de a sesiza CJUE nu este o etapă obligatorie care să urmeze după epuizarea căilor interne;

- competențele CJUE sunt limitate, nu acoperă toate segmentele vieții sociale;

- mai apar probleme legate de imunitățile de jurisdicție pe teritoriul statelor membre sau asociate.

În sens restrâns avem următoarele carențe:

- lipsa unor rapoarte de coor-

donare și /sau subordonare, între CJUE și CEDO, care ar avea drept finalitate stabilirea unui sistem de justiție la nivel european;

-lipsa, eventual, a unei instanțe superioare comune care să poată fi sesizată în oricare dintre domeniile de competență ale celor două instanțe și care ar putea soluționa și eventualele conflicte de competență, contribuind, de asemenea, la crearea și consolidarea unui sistem de justiție la nivel european.

Unitatea sistemului de justiție europeană nu înseamnă neapărat și unitatea sistemului legislativ, deoarece în cadrul Uniunii Europene se ține cont și de specificitatea fiecărei țări, de legislația internă, dar și de previzibilitatea rezultatelor, de posibilitatea recunoașterii hotărârilor pronunțate pe teritoriul altor state și punerea în executare a acestora.

Scopul tuturor măsurilor întreprinse este acela de a crea un sistem de justiție eficient, care are menirea de a consolida democrația la nivel de Uniune, crescând încrederea membrilor Uniunii, în lege și autoritatea acesteia, dar și în capacitatea sistemului de a reacționa eficient la orice încălcare a legii, toate acestea ducând la o protecție efectivă a drepturilor cetățenilor pe întreg teritoriul Uniunii.

Din punctul nostru de vedere, crearea unui sistem de justiție la nivel european ar presupune următoarele:

- În sens larg:
 - Finalizarea tuturor procedurilor cu privire la, adoptarea/implementarea Constituției Uniunii Europene;
 - Stabilirea la nivel de stat membru a unor reguli cu privire la sesizarea instanței care să aibă ca ultim grad jurisdicțional o instanță europeană;
 - Partajarea clară a competențelor între cele două instanțe, CJUE și CEDO;
 - Extinderea domeniilor de competență, ceea ce va avea ca efect și extinderea protecției oferită cetățenilor;
 - Criteriul cetățeniei europene să nu fie singurul care determină procedurile de protecție a persoanelor, protecția să fie asigurată în aceeași măsură și celor care nu

sunt cetățeni, dar au drepturi legale de ședere pe teritoriul oricărui stat membru al UE;

- Crearea unei baze de date specializate la nivelul fiecărei instanțe europene, care să țină cont de natura cauzelor soluționate de instanțele europene și să poată fi accesate și cunoscute într-un timp redus.

- În sens restrâns:
 - Crearea unei instanțe comune superioară celor două deja existente, CJUE și CEDO.

Un alt aspect important în procesul de realizare a unui sistem de justiție este reprezentat de noțiunea de integrare a statelor în Uniune, care reprezintă o adeziune la condiții prestabilite, impuse, dar acceptate în mod voluntar de fiecare stat în parte care se obligă să respecte dreptul comunitar, un drept național pentru Uniune, dar internațional pentru fiecare stat în parte [5, p. 27].

De fapt integrarea, incluzând aici și segmentul justiției, este o modalitate de cooperare la nivel european, în domenii clar delimitate care conferă organismului astfel creat posibilitatea de a folosi anumite forme de constrângere, pentru a menține un anumit echilibru și un anumit nivel de securitate și stabilitate statelor, persoanelor, dar și raporturilor juridice ce se stabilesc între ei, sau între ei și organele Uniunii, repectând astfel principiul securității juridice [6, p. 49, pp.453].

Caracterele integrării, în opinia noastră, sunt următoarele:

- Caracterul voluntar - statele nefiind obligate să facă parte din comunitate, manifestarea de voință, în sensul integrării, depinzând pentru început în mod exclusiv de interesul declarat al statului, ce se va asocia în vederea integrării.
- Caracterul obligatoriu - în urma depășirii primei etape a caracterului voluntar se asumă niște obligații cu consecințe în vederea definitivării procesului de integrare.
- Caracterul expres - neputând fi dedus din comportamentul, curtozia unui stat față de comunitate.
- Caracterul progresiv - domeniile de competență ale Uniunii se extind.

Toate aceste caractere își pun amprenta și pe domeniul justiției, care cu siguranță va cunoaște o altă

configurare. În actuala construcție ne lipsește o Curte Comună, celor două existente, care să acopere toate segmentele deținute de cele două.

Pentru consolidarea sistemului de justiție, la nivel european, considerăm ca în urma aderării Uniunii la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, conform art. 6, al. 2, al Tratatului, de la Lisabona, este imperios necesar să se redefiniească termenii de justiție comunitară și justiție națională, ținând cont de evoluția generală a Uniunii, creșterea numărului membrilor și a domeniilor de colaborare, pentru o mai bună funcționare a sistemului însuși.

Această redefinire ar avea ca finalitate stabilirea cu exactitate a domeniului de competență al CJUE, dar ar ajuta pe viitor și la clarificarea raporturilor dintre cele două Curți, CJUE și CEDO, eliminând orice echivoc și oferind posibilitatea realizării unei justiții eficiente la nivel european.

Bibliografie

1. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iorgovan” DEX, Dicționar explicativ al limbii române, editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 552, pp. 1192.
2. Guy Isaac, Marc Blanquet, Droit general de l'Union européenne, 10 édition, Dalloz, Paris, 2012, p.64-82, pp. 560.
3. Carlo Castronovo, Salvatore Mazzamuto, Manuale di diritto privato europeo, Giuffrè Editore, 2007, p. 137-140, pp. 304
4. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT>, Tratatul Privind Functionarea Uniunii Europene.
5. Gerard Conway, EU Law, Routledge, 2015, p. 27, pp. 756.
6. Ulf Bernitz, Joakim Nergelius, Cecilia Cardner, Xavier Groussot, General Principles of EC Law in a Process of Development, Reports from a Conference in Stockholm, 23-24 march 2007, Kluwer Law International, 2008, p. 49, pp. 453.

Svetlana SLABU,
Asociat „Total Management” SRL
Tel: 068243843
Email: sorin.jurist@yahoo.com

FUNDAMENTALITATEA JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL DIN REPUBLICA MOLDOVA

Lilia POPA,

Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale,
procuror

REZUMAT

Prioritatea națională de integrare europeană ne propulsează spre dezvoltarea conceptului unei justiții penale umanizate și racordate la înaltele standarde de responsabilizare și exigență profesională a organelor de ocrotire a normelor de drept care devin instituții – garanții ale statului de drept și protecție a individului. Astfel, principiile enunțate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului devin din ce în ce mai mult parte integrantă a metodologiei de lucru a judecătorului, procurorului și ofițerului de urmărire penală – fapt care ne permite să sperăm că sistemul penal din Republica Moldova va deveni treptat unul care să răspundă cu adevărat necesităților societății. Prin art. 46 al Convenției, statele s-au angajat să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții pronunțate în litigiile în care sunt părți[2]. Pe lângă măsurile individuale, Guvernele trebuie să întreprindă măsuri pentru a preveni încălcări similare ale Convenției Europene în viitor (măsuri generale). Obligația de a plăti satisfacția echitabilă poate apărea și în baza deciziei Curții de scoatere a cererii de pe rol ca urmare a reglementării amiabile sau a acceptării declarației unilaterale a Guvernului. Rezultă din afirmațiile menționate supra, că, jurisprudența Curții reprezintă echivalentul unui izvor juridic (penal) pentru cauzele viitoare la nivel național, pentru a evita plata satisfacției pentru limitarea sau încălcarea unor drepturi sau/și garanții procesuale ale participanților proceselor penale. Tot art. 46, impune statelor obligația de a întreprinde măsuri în scopul evitării unor violări similare ale Convenției. Aceste măsuri presupun, în primul rând, modificarea legislației și a practicilor contrare Convenției europene a drepturilor omului, dar și schimbarea unor situații de fapt care pot genera violarea acesteia, cum ar fi, de exemplu, condițiile proaste de detenție. Răspândirea informației despre hotărârile Curții și instruirea în domeniul mecanismului Consiliului Europei de protecție a drepturilor omului, de asemenea, pot contribui la evitarea situațiilor care sunt contrare Convenției. Rezultă din mențiunile spuse *supra* necesitatea cunoașterii jurisprudenței Curții și importanța aplicabilității acesteia la nivelul dreptului național intern.

Cuvinte – cheie: drepturi și libertăți fundamentale, garanții procesuale, condamnare, satisfacție echitabilă, justiție.

THE FUNDAMENTALITY OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS' JURISDICTION IN THE CRIMINAL PROCESS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Lilia POPA,

Prosecutor,
Prosecutor's Office for Combating Organized Crime and Special Causes

SUMMARY

The national priority of European integration is propelling us towards the development of the concept of a humanized criminal justice, linked to the high standards of accountability and professional exigency of the law enforcement agencies that become institutions - guarantees of the State of law and protection of the individual. Thus, the principles enshrined in the European Convention on Human Rights are increasingly becoming an integral part of the working methodology of the judge, prosecutor and criminal prosecution officer - which allows us to hope that the Moldovan criminal system will gradually become one that will truly meet the needs of the society. By art. 46 of the Convention, the States have committed themselves to comply with the Court's final judgments pronounced in disputes in which they are parties[1]. In addition to individual measures, Governments must take measures (general measures) to prevent similar violations of the European Convention in the future. The obligation to pay the just satisfaction may also arise based on the Court's decision to remove the petition as a result of amicable settlement or acceptance of the unilateral declaration of the Government. From the aforementioned assertions results that the case law of the Court is the equivalent of a source of law (criminal) for future cases at national level, in order to avoid payment of satisfaction for limiting or violating procedural rights and / or procedural guarantees of participants in criminal proceedings. Article 46, also, requires States to take measures to avoid similar violations of the Convention. These measures imply the amendment of legislation and practices contrary to the European Convention on Human Rights, as well as the change of situations that may lead to its violation, such as poor detention conditions. The dissemination of information about the Court's judgments and the training in the field of the Council of Europe's mechanism for the protection of human rights can also help avoid situations contrary to the Convention. From the above mentioned, we can conclude that there is a need to know the jurisprudence of the Court and the importance of its applicability in the national law.

Keywords: fundamental rights and freedoms, procedural guarantees, conviction, just satisfaction, justice.

Introducere. Cu privire la instituția drepturilor omului, se conturează un proces complex de activități, ce pornește de la elaborarea de către state a instrumentelor juridice în care sunt incluse drepturile inerente ființei umane și mecanismele de garantare și protecție acestora, alături de includerea lor în sistemul legislativ intern și crearea cadrului instituțional național care să permită aplicarea efectivă a acestor legi.

Principiile de drept aplicabile în justiție și administrație din perspectiva drepturilor omului[3] de care trebuie să țină cont fiecare stat parte la un mecanism internațional sau regional de protecție a drepturilor omului, pentru a evita condamnarea sau sancționarea statului respectiv în caz de încălcare a obligațiilor, sunt: Principiul independenței magistraturii (independența judecătorului/procurorului); Principiul nediscriminării în calificarea, selectarea și pregătirea judecătorilor; Principiul secretului profesional și al imunității; Principiul libertății de expresie și de asociere; Principiul egalității în administrarea justiției; Principiul neretroactivității legii penale; Principiul *administrației prin lege*; Principiul proporționalității; Principiul corectitudinii procedurale; Principiul termenului rezonabil.

Baza metodologică și teoretică – științifică. La baza perfecționării studiului au stat legislația în vigoare a statului nostru, literatura de specialitate juridică. Procesul de investigație a problematicii respective se bazează pe experiența jurisdicțională a Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și a Republicii Moldova. Aceasta a fost supusă unei analize critice, utilizând metodele generale și speciale ale metodologiei științei, cum ar fi: metoda comparativă, a analizei, sintezei, inducției/deducției etc.

Obiectul de studiu. Obiectul lucrării de față îl formează protecția drepturilor omului, prin legislația internă a statelor și printr-un control al Consiliului European. Jurisprudența Curții în pricinile penale la nivel național va constitui obiectul principal de studiu al lucrării respective.

Rezultate și discuții. În conformitate cu art. 4 din Constituție și art. 7 CPP, reglementările internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale își găsesc o aplicabilitate directă în procesul penal. Este firesc ca în cea mai mare măsură să se aplice Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența Curții. În acest aspect, judecătorul național este primul judecător al Convenției, determinat prin efectul *autorității de lucru interpretat*. Potrivit efectului respectiv, judecătorul național este obligat să aplice dispozițiile Convenției prin prisma interpretărilor date de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului[4]. În activitatea de exercitare a justiției, cunoașterea normelor materiale și procesuale și a jurisprudenței internaționale și naționale, deși este o condiție imperativă, nu este una suficientă. Judecătorului îi sunt înaintate cele mai înalte exigențe de moralitate. În special, acestea se referă la prioritatea îndatoririlor judecătorești față de orice alte activități ale judecătorului; înalta responsabilitate și conștiință ale judecătorului; asigurarea calității actului de justiție. În acest scop, este important ca magistrații naționali să dispună de instrumentele internaționale referitoare la comunicarea cu mass-media, atât direct, cât și prin intermediul purtătorului de cuvânt; accesul presei la ședințele de judecată; dreptul la replică al magistratului ș.a.[5].

Jurisprudența Curții este de o aplicabilitate directă în ordinea juridică internă, fapt ce presupune că soluțiile pronunțate de magistrații europeni urmează a fi urmărite de către instanțele de judecată naționale în practica sa judiciară pe marginea spețelor similare, fiind astfel stabilit un grad de protecție adecvat, larg sau mai îngust ca limite, drepturilor consacrate. Jurisprudența Curții Europene în materie penală se referă la estimarea dacă au fost respectate prevederile următoarelor articole: art. 2 (dreptul la viață), art. 3 (interzicerea torturii), art. 4 (interzicerea sclaviei și a muncii forțate), art. 5 (dreptul la libertate și siguranță), art. 7 (nicio

pedeapsă fără lege), art. 1 Protocol 4 (interzicerea privării de libertate pentru datorii), art. 2 Protocol 7 (dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală), art. 3 Protocol 7 (dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară), art. 4 Protocol 7 (dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori), art. 1 Protocol 13 (abolirea pedepsei cu moartea). Următoarele articole ale Convenției europene pot fi pretinse încălcate atât cu referire la aspecte penale, cât și la cele civile, și anume art. 6 (dreptul la un proces echitabil), art. 13 (dreptul la un recurs efectiv), art. 14 (interzicerea discriminării), art. 1 Protocol 12 (interzicerea generală a discriminării) [6].

Printr-o hotărâre explicativă[7] a Plenului Curții Supreme de Justiție, au fost atenționate instanțele judecătorești asupra faptului că pentru aplicarea corectă a Convenției este necesară studierea prealabilă a jurisprudenței CtEDO care este unica abilitată ca, prin intermediul deciziilor sale, să dea interpretări oficiale aplicării CEDO și, deci, obligatorii. Instanțele judecătorești sunt obligate să se călăuzească de aceste interpretări. Prin urmare, prevederile Convenției și ale protocoalelor sale adiționale nu pot fi interpretate și aplicate corect decât prin raportare la jurisprudența Curții. De aceea, se poate afirma că normele cuprinse în Convenție și în protocoalele sale adiționale alcătuiesc, împreună cu jurisprudența organelor sale, un *bloc de convenționalitate*, cu consecința că aceasta se impune autorităților naționale cu aceeași forță juridică cu care se impun normele convenționale. Mai precis, jurisprudența Curții Europene este direct aplicabilă în sistemul nostru de drept. Ca atare, autoritățile statale din Republica Moldova confruntate cu aplicarea dispozițiilor sale adiționale vor fi obligate să țină seama și să aplice și soluțiile jurisprudențiale ale organelor Convenției generate de acestea, indiferent dacă ele au fost pronunțate în cauze privitoare la Republica Moldova (art. 45 CEDO – *Inaltele părți contractante se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în litigiile în care ele*

sunt părți) sau, de cele mai multe ori, în cauze privitoare la celelalte state părți la Convenție. Aceasta, deoarece orice hotărâre CtEDO depășește cu mult cadrul individual al cauzei și nu poate fi interpretată exclusiv prin prisma cauzei soluționate.

În acest context, trebuie subliniat rolul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, dinamismul interpretării jurisprudențiale, care a condus, în multe domenii, la crearea unui drept „european” autonom și a unei jurisprudențe originale și coerente, ceea ce impune concluzia că „Dreptul Convenției” este un drept evolutiv și jurisprudențial, iar evoluția „un instrument viu” care trebuie interpretat „în lumina concepțiilor ce prevalează în zilele noastre în societățile democratice.” De aceea, este pe deplin justificată afirmația că, în spațiul european, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale este un instrument în plină evoluție, fiind îmbogățită în mod continuu prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Prin valoarea lor juridică, hotărârile Curții, în numeroase rânduri, au determinat sau au impulsivat reformele legislative ori schimbări ale jurisprudenței naționale. Jurisprudența referitoare la punerea în practică a Convenției a reținut adesea ideea conform căreia „Convenția are ca scop protejarea drepturilor neteoretice sau iluzorii”.

Jurisprudența CSJ demonstrează aplicarea directă a prevederilor Convenției referitoare la dreptul la un proces echitabil, în spiritul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. Importanța unui proces echitabil pentru justiția din România din perspectiva Înaltei Curți poate fi cel mai bine surprinsă prin prezentarea modalității în care se reflectă în jurisprudența Instanței Supreme dispozițiile art. 6 din Convenție. Prevederile articolului 6 din Convenție, sub toate aspectele reglementate de acesta, sunt analizate și aplicate de către Curtea Supremă de Justiție în diferite cauze în care legea îi conferă competența legală de soluționare.

Lacunele justiției penale a RM identificate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauzele c. Moldovei.

Articolul 3.

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Cele mai răspândite și mai grave încălcări constatate de Curte au vizat aplicarea torturii sau a relexor tratamente de către poliție în timpul anchetelor penale cu scopul de a obține autodenunțări. Tortura și relexor tratamente n-au fost eradicate în totalitate din secțiile noastre de poliție, dar au fost reduse drastic[8]. Cu toate acestea, nu se poate spune același lucru și despre modul în care organele de anchetă investighează astfel de plângeri. Modul lor de lucru nu pare să fi suferit schimbări. În acest caz a se vedea *Corsacov c. Moldovei, Taraburca c. Moldovei, I.G. c. Moldovei, Sochichiu c. Moldovei, Gorobet c. Moldovei*. La 30 mai 2017, CtEDO a constat violare a art.3 CEDO în cauza *Greuc c. Moldovei, cauza Apcov c. Moldovei și Rusiei*[9].

Articolul 5.

Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale.

Cele mai răspândite încălcări constatate de Curte au fost cele legate de încălcarea articolului 5 § 3 și anume lipsa de motive suficiente și relevante pentru plasarea și menținerea persoanei în detenție preventivă pe durata desfășurării procesului penal. Primele hotărâri de acest tip au fost cele adoptate în 2005 în cazurile *Becciev și Sarban*. În ambele cazuri reclamanții au fost puși sub acuzare și plasați în detenție preventivă. Curtea a reiterat că o persoană acuzată de săvârșirea unei fapte penale trebuie întotdeauna să fie în libertate cu excepția cazului în care Statul poate demonstra existența unor motive relevante și suficiente care ar justifica detenția sa[10]. Autoritățile au obligația de a justifica în mod convingător orice perioadă de detenție,

oricât de scurtă ar fi ea. Argumentele care pledează în favoarea sau împotriva eliberării nu trebuie să fie generale și abstracte. În lumina acestor principii Curtea a constatat că aplicând măsura detenției față de reclamanți, instanțele naționale n-au făcut decât să citeze în abstract prevederi ale CPP, fără a explica în ce mod acestea se aplicau cazurilor respective ale reclamanților. Astfel, atunci când instanțele naționale au motivat deciziile lor cu riscul că reclamanții s-ar putea ascunde sau ar putea împiedica mersul anchetei rămânând în libertate, ele nu au explicat pe ce se bazau aceste temeri. Mai mult, ele nu au încercat să combată cumva argumentele reclamanților care au susținut că, din momentul începerii proceselor penale, s-au prezentat de fiecare dată în fața organelor de anchetă și au cooperat cu acestea. În plus, instanțele naționale au ignorat argumentele reclamanților referitoare la faptul că aceștia aveau familii, domiciliu stabil, serviciu și că erau dispuși să predea pașapoartele pentru a garanta faptul că nu vor putea părăsi țara.

O alta problemă mai serioasă întâlnită în *cazurile contra Moldovei* este cea a detenției în lipsa unei suspiciuni rezonabile, contrar articolului 5 § 1 al Convenției. Această formă de detenție constituie o detenție total arbitrară și din această cauză comportă o gravitate sporită. Dacă e să analizăm jurisprudența Curții vom constata că și daunele acordate de către Curte atunci când se constată o astfel de încălcare, sunt mult mai înalte decât în cazurile în care se constată încălcarea articolului 5 § 3 al Convenției. Existența unei suspiciuni rezonabile că o persoană a comis o faptă încriminată de legea penală este o condiție *sine qua non* pentru arestarea și deținerea ei. O suspiciune care nu este bazată pe niciun suport probant sau pe un suport probant insuficient nu se va califica drept suspiciune rezonabilă. Este necesar ca acuzatorul să dispună de un minim de dovezi. În multe cazuri în care Curtea a constatat încălcarea Articolului 5 § 1 pentru acest motiv, documentele înaintate

instanței în vederea eliberării unui mandat de arest nu conțineau nimic altceva decât declarații acuzatorii, fără trimiteri la vreo probă. Astfel a fost cazul *Musuc c. Moldovei*, unde materialele prin care procurorul solicita detenția preventivă a reclamantului nu erau decât o înșiruire de acuzații care nu erau sprijinite cu nici o probă. De fapt se făcea trimitere la declarațiile unui martor. Însă declarațiile respective nu erau la dosar. În acest caz Curtea a considerat că materialele înaintate instanței în vederea emiterii unui mandat de arest nu erau în măsură să convingă un observator independent de faptul că reclamantul ar fi comis infracțiunea care îi era imputată.

Un alt caz în care a fost constatată lipsa unei suspiciuni rezonabile, a fost cazul *Brega și alții c. Moldovei*, în care reclamantii au fost arestați și plasați în detenție pentru faptul că ar fi opus rezistența polițiștilor și i-ar fi ultragiati. Curtea a avut la dispoziția sa o înregistrare video a momentului arestării din care reieșea clar ca acuzațiile împotriva reclamantilor erau false și că ei nici nu au opus rezistență și nici nu au ultragiati colaboratorii de poliție. În astfel de circumstanțe Curtea a considerat că arestul și detenția reclamantilor nu era bazată pe o suspiciune rezonabilă că aceștia ar fi comis o faptă penală.

Articolul 6.

Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.

Articolul 6 al Convenției garantează dreptul la un proces echitabil atât în materie civilă, cât și în materie penală. O serie de garanții procedurale sunt conținute în însuși textul său, altele nefiind exprimate în mod expres, dar avându-și originea în jurisprudența Curții. A se vedea în acest caz *Rosca c. Moldo-*

vei, Baroul Partner-A c. Moldovei, Gradinar c. Moldovei, Vetrenco c. Moldovei, Fomin c. Moldovei, Plotnicova c. Moldovei, Dan c. Moldovei, Popovici c. Moldovei etc. Problemele cele mai importante în aceste spețe au fost următoarele:

➤ încălcarea principiului prezumției de nevinovăție – în același caz *Popovici* din pricina faptului că pe durata procesului penal, până la intervenirea unei condamnări a reclamantului, Procurorul General a dat un interviu în care l-a numit pe reclamant cap al unei organizații criminale. Curtea a considerat că o asemenea declarație făcută de o persoană cu o asemenea funcție constituia o declarație de vinovăție a reclamantului care încuraja publicul să creadă în vinovăția lui și influența instanța.

➤ cazul în care reclamantul sancționat cu amendă pentru săvârșirea unei contravenții, nu a fost citat, sau mai bine zis a fost citat cu mare întârziere la ședința Curții de Apel în care s-a examinat și respins recursul lui. Curtea a considerat că reclamantul nu putea să-și pregătească apărarea în condițiile în care nici n-a știut despre data ședinței Curții de Apel și a constatat încălcarea articolului 6 al Convenției.

➤ reclamantul acuzat de luare de mită, a fost achitat de prima instanță. Acuzarea se baza în principal pe declarațiile unor martori. Ascultând martorii acuzării, prima instanță și-a exprimat dubii referitor la credibilitatea lor. Cea de a doua instanță însă, a avut o altă părere despre credibilitatea martorilor, chiar dacă nu i-a ascultat în persoană, ci doar le-a citit depozițiile. Prin urmare, Curtea de Apel a casat hotărârea de achitare și l-a condamnat pe reclamant. Curtea a considerat că, având în vedere miza mare pentru reclamant, era imperativ pentru Curtea de Apel să-i asculte din nou pe martorii acuzării, pentru a-și putea crea o părere despre credibilitatea lor. Aprecierea credibilității unui martor este o sarcină complexă care, de obicei, nu poate fi efectuată prin simpla citire a depozițiilor aceluși martor. Judecătorul trebuie să-l poată observa

pe martor, să-i poată vedea reacțiile și să-i poată pune întrebări înainte de a-și crea o părere despre credibilitatea lui. Deoarece Curtea de Apel nu a făcut acest lucru, Curtea a constatat încălcarea articolului 6 § 1 al Convenției.

La acest moment, dreptul la un proces echitabil apare ca dreptul fundamental cel mai frecvent invocat atât în fața instanțelor de judecată naționale, cât și în plângerile adresate CtEDO. Articolul 6, este cel mai important și mai complex din CEDO, cu o largă aplicabilitate în toate procesele civile și penale, însoțit de practica CtEDO care este foarte variată și cu solide argumentări, poate fi considerată ca un adevărat ghid pentru instanțele noastre judecătorești conținând toate coordonatele procesuale și procedurale specifice unui proces corect, echitabil, în respectarea drepturilor și libertăților persoanei.

Important de precizat garanțiile ce derivă din prevederile art. 6 al Convenției de care trebuie să țină cont „primul aplicant al Convenției” – judecătorul național: Dreptul de a fi judecat de un tribunal independent și imparțial prevăzut de lege (un tribunal prevăzut de lege, un tribunal independent, un tribunal imparțial); Dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil[11]; Publicitatea procedurii; Prezumția de nevinovăție; Dreptul la apărare (dreptul de a fi informat asupra naturii și cauzei acuzației, dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare apărării, dreptul de a se apăra în mod eficient, dreptul la un apărător sau la un avocat din oficiu, dreptul la martori, dreptul de a cita și interoga martori, dreptul la interpret); Dreptul de acces la un tribunal; Obligația de motivare a hotărârilor; Principiul egalității armelor; Dreptul de a nu se auto – acuza.

Articolul 8.

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

O problemă interesantă legată de articolul 8 și de dreptul la respectarea vieții private a fost examinată de Curte în cauza *Avram*

și alții c. *Moldovei*, caz în care un grup de jurnaliste au fost filmate în momente de intimitate, într-o saună, iar imaginile au fost difuzate la televiziunea publică într-o oră de vârf. Chiar dacă instanțele naționale le-au acordat reclamanților despăgubiri de până la 3 600 de lei moldovenești, Curtea a considerat că aceste sume erau prea mici pentru a le lipsi pe reclamante de calitatea de victimă. Ajungând la această concluzie Curtea a luat în considerație gravitatea ingerinței în dreptul reclamanților la respectarea vieții private și repercursiunile foarte grave pe care o asemenea ingerință era de natură să le aibă asupra lor. Din acest motiv Curtea a constatat încălcarea articolului 8 al Convenției.

În alt caz, *Mancevschi c. Moldova*, Curtea a constatat încălcarea articolului 8 tot pentru încălcarea domiciliului, însă din alte motive. Și anume, mandatul eliberat de judecătorul de instrucție pentru efectuarea percheziției în apartamentul și biroul reclamantului era formulat în termeni foarte vagi, fără a specifica ce anume urmau să caute anchetatorii în timpul percheziției și fără a fi indicate motivele pentru care se consideră necesară efectuarea percheziției.

Un caz important pentru Republica Moldova în care Curtea a constatat o încălcare a articolului 8 al Convenției a fost cauza *Iordachi și alții c. Moldova*. În acest caz reclamantii s-au plâns de încălcarea secretului corespondenței din cauza calității proaste a legislației naționale referitoare la interceptările convorbirilor telefonice. Curtea a studiat legislația în materia interceptărilor și a ajuns la concluzia că aceasta conținea numeroase lacune din cauza cărora erau posibile abuzuri din partea organelor împuternicite cu efectuarea interceptărilor telefonice. În plus, Curtea a remarcat faptul că practic toate solicitările de autorizare a interceptărilor erau admise de către judecătorii de instrucție și a subliniat că interceptarea convorbirilor telefonice constituie o măsură foarte invazivă în viața privată a unei persoane și că, din acest motiv, ea urmează a

fi aplicată în cazuri excepționale, doar atunci când există motive suficiente și relevante[12].

Încheiere. Deși potrivit legislației naționale[13], autoritățile de stat sunt obligate să aplice direct CEDO, până acum, judecătorii, procurorii și avocații au aplicat-o cu rezerve. Astfel, în opinia noastră, trebuie de atras atenția asupra următoarelor chestiuni: condiții neadequate de detenție; nerespectarea efectului preventiv al interzicerii torturii; rele-tratamente în custodie și investigația inefficientă; insuficiența satisfacției echitabile acordate pentru condiții de detenție inumane; detenția nejustificată a unei persoane bolnave mintal; arestare preventivă nejustificată; dreptul la reabilitare în cadrul procesului penal; imparțialitatea judecătorului; necitarea în cadrul procedurilor penale (contravenționale); nejustificarea condamnării penale; securitatea raporturilor juridice în procedurile penale; suprapopularea penitenciarelor.

În ultimii ani a fost observată o creștere a referințelor la CEDO în hotărârile instanțelor inferioare și o schimbare pozitivă în activitatea Curții Supreme de Justiție în ceea ce privește aplicarea CEDO. CSJ a actualizat periodic hotărârile sale explicative ca urmare a hotărârilor CtEDO în cauzele Republicii Moldova și a elaborat hotărâri explicative noi pentru a asigura aplicarea adecvată a CEDO. Astfel, în anul 2012, CSJ a inițiat practica de elaborare a recomandărilor pentru unificarea practicii judiciare, inclusiv referitor la aplicarea directă a CEDO[14]. În vara anului 2012, Președintele CSJ și AG au făcut o recomandare comună cu privire la compensațiile morale care urmează a fi acordate pentru violarea drepturilor garantate de CEDO. Deși judecătorii susțin că legislația națională nu prevede expres că pot fi acordate compensații morale pentru încălcarea tuturor drepturilor garantate prin CEDO, CSJ a început să acorde astfel de compensații prin aplicarea directă a CEDO. Compensațiile morale acordate de judecători pentru încălcarea CEDO sunt, de obicei, mult mai mici decât

cele acordate de CtEDO în cauzele moldovenești. Principiul separației puterilor în stat impune ca instanțele judecătorești să aplice legea spețelor cu care sunt sesizate și să pronunțe soluții în baza legii, fără a crea norme de drept. Afirmăția pare un truism. Cu toate acestea, afirmăm cu fermitate că legiuitorul, în baza principiului separației puterilor în stat, are atribuția de a face legea, în timp ce judecătorul sau arbitrul, pentru cazul raportului juridic conflictual, ori practicianul dreptului, pentru cazul raportului juridic non-conflictual, au rolul de a face dreptul.

După aderarea RM la Consiliul European s-a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, astfel că pe lângă adaptarea legislației interne la prevederile acesteia, jurisprudența Curții de la Strasbourg a devenit un stimulent activ pentru instanțele naționale, ce sunt interesate să pronunțe soluții care să nu poată fi contestate de Curtea de la Strasbourg. Astfel, se ține cont de jurisprudența Curții în cadrul fiecărui proces care are legătură cu o soluție deja pronunțată de Curte și care ar putea da rezolvare cazului dat. Curtea Constituțională a RM ține cont de jurisprudența Curții de la Strasbourg, atunci când se pronunță asupra constituționalității unei legi sau a unor dispoziții dintr-o lege, astfel Curtea Constituțională recunoaște aplicabilitatea directă a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. Astfel, dacă decizia jurisprudențială este emisă de instanțele comunitare europene în interpretarea dreptului comunitar european, această decizie este obligatorie chiar și în cazul în care ar contrazice o lege internă a statului sub jurisdicția căruia s-ar fi născut sau desfășurat conflictul judiciar[15]. La fel, deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) fac parte din așa – numitul „bloc de constituționalitate”, ele fiind obligatorii ca și textele Convenției, texte care, așa cum rezultă din art.4 din Constituție, fac parte din dreptul intern, iar în cazul în care legile interne ale RM sau chiar Constituția RM ar fi contrare Convenției sau deciziilor CEDO,

acestea din urma ar avea prioritate la aplicare.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată în 12.08.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1, data intrării în vigoare: 27.08.1994;

2. Convenția nr. 1950 din 04.11.1950 Pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, publicată: 30.12.1998 în Tratatul Internațional Nr. 1 art. Nr.: 342, data intrării în vigoare: 01.02.1998, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953;

3. Cod nr. 985 din 18.04.2002, Codul Penal al Republicii Moldova, publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 72-74 art. nr.: 195;

4. Cod nr. 122 din 14.03.2003, Cod de Procedură penală a Republicii Moldova, publicat: 07.06.2003 în Monitorul Oficial nr. 104-110 art. nr.: 447, data intrării în vigoare: 12.06.2003.

5. Hotărârea CSJ nr. 3 cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 9 iunie 2014;

6. Hotărârea Plenului CSJ a RM din 19.06.2000, nr. 17 – Privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale;

7. Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vâzdoagă [et al.]; coord. ed.: Mihai Poalelungi, Manualul Judecătorului pentru cauze penale, Chișinău, 2013;

8. Mihai Udrioiu, Ovidiu Predescu, Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român, Editura C. H. Beck, București, 2016;

9. Corneliu Bîrsan, Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2, Editura C. H. Beck, București, 2010;

10. Michael Freeman, Human Rights, 2nd Edition, Fully revised and updated, Polity Press, Cambridge, UK, 2011;

11. www.constcourt.md

12. www.hudoc.echr.coe.int

13. www.jurisprudenta.csj.md

14. www.lex.justice.md

15. www.echr.coe.int .

CZU 343.2.01

O SECURITATE PERSONALĂ MAI MARE ÎNSEAMNĂ O CRIMINALITATE MAI MICĂ

Igor SOROCEANU,

studentul grupei academice 223, al anului II de studii a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

REZUMAT

Cercetarea științifică efectuată în articolul dat, are drept scop de a plasa pe prim-plan viața, sănătatea și siguranța cetățenilor. La ora actuală, securitatea infracțională, reprezintă un proces complex și persistent în mediul înconjurător. Pentru a evita și a depăși acest factor criminogen, este nevoie de un mare efort fizic și intelectual din partea fiecărei persoane. Individul cu intenții criminale există pretutindeni, ceea ce ne determină să fim mai prudenți, neînfricați, curajoși și ne oferă posibilitatea de a ne cunoaște potențialul pentru a ne asigura securitatea personală împotriva oricăror fapte antisociale.

Cuvinte-cheie: securitatea personală, infractor, faptă ilicită, mediu criminal, reguli de precauție.

UNE SÉCURITÉ À UN NIVEAU PLUS ÉLEVÉ SIGNIFIE MOINS DE CRIMINALITÉ

Igor SOROCEANU,

étudiant du 223 groupe, Académie „Ștefan cel Mare”, du Ministère de l'Intérieur de la République Moldova

RÉSUMÉ

Cette recherche scientifique a pour but de mettre au premier plan la vie, la santé et la sécurité des citoyens. À l'heure actuelle, la sécurité criminelle représente un processus complexe et persistant dans notre société. Il faut un grand effort physique et intellectuel de la part de chaque personne, pour éviter et surmonter ce facteur criminogène. Le fait qu'il y a partout des personnes avec intention criminelle nous conduit à être prudent, courageux et nous permet de connaître notre potentiel pour nous assurer notre sécurité personnelle.

Mots-clés: sécurité personnelle, infracteur, fait illicite, environnement criminel, règles de précaution.

Asigurarea securității personale este o muncă grea și o responsabilitate majoră.

Introducere. Problema securității ca fenomen social se evidențiază ca una dintre problemele globale ale contemporanității. Particularitățile acestei probleme constă în faptul că aceasta poartă un caracter complex, deoarece ea și oricare altă problemă socială, la final reflectă unul dintre aspectele securității.

Este necesar să remarcăm faptul, că conform teoriei motivaționale care determină ierarhia necesităților

omului, securitatea alături de necesitățile fiziologice (apă, îmbrăcăminte, căldură etc.) este una dintre necesitățile primordiale. Securitatea este un element necesar, vital al activității cetățenilor, societății și statului.

În termeni generali categoria „securitate” caracterizează starea societății în cadrul căreia se asigură existența și dezvoltarea sa normală. Securitatea se înțelege ca un criteriu al protecției obiectului și

siguranța funcțională a acestuia. Cu alte cuvinte ea reprezintă prin sine complexul de condiții interne și externe optimale care sunt baza activității confortabile a activității oamenilor și garantează un rezultat pozitiv al oricărei solicitări care au loc.

Scopul articolului. Scopul acestui articol este de a scoate la lumina zilei cauzele care duc la săvârșirea faptelor antisociale; de a aduce la cunoștința cetățenilor pericolele la care pot fi supuși în caz de neatenție și totodată de a specifica regulile de protecție pentru asigurarea securității personale și combaterea faptelor ilicite.

Materiale și metode de cercetare. În procesul cercetării fenomenului securității infracționale am utilizat în mod prioritar metoda logico-juridică. De asemenea, am făcut uz și de metoda istorică, care ne-a permis abordarea din punct de vedere istoric al conceptului de securitate personală. Totodată pentru studierea mai aprofundată a temei date am utilizat metoda deducției, analizei și metoda comparativă. Materialele utilizate sunt cercetările savanților din domeniul literaturii de specialitate și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Rezultatele obținute și discuții. Prin urmare, „termenul de *securitate* provine din limba latină, unde *securitas* înseamnă – faptul de a fi la adăpost de orice pericol, sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol” [3, p. 969]. O altă definiție a conceptului de *securitate* este specificată și în *The Oxford English Dictionary*, unde o putem înțelege ca o metodă „de a fi protejat sau de a nu fi expus unui pericol”, este un sentiment de siguranță sau de eliberare în absența pericolului” [7, p. 635]. Deci, analizând aceste două definiții, specific că *securitatea* într-un context general ilustrează o scăpare de orice pericol existent, de asemenea reprezintă și un sentiment bazat pe sinceritate și încredere plasându-ne pe noi – ca ființe umane, în absența oricărei

amenințări la viața și sănătatea personală.

Din punct de vedere filosofic – aceasta este starea maximă de adoptare a sistemului care se protejează, de modificările externe și interne ale mediului. Din punct de vedere sociologic – este determinat de noțiunea de „interes” – ca stare de protecție a intereselor naționale de pericolul intern și exterior care asigură dezvoltarea progresivă, rezistență a personalității, societății și statului. Specificul societății ca fenomen social rezultă din faptul că aceasta are un caracter complex, din cauză că oricare problemă socială reflectă unul dintre aspectele securității.

Aceasta rezultă din faptul, că în sens larg securitatea este înțeleasă ca:

1. Garant constituțional, legal și practic al măsurilor de protecție și asigurare a intereselor sociale vitale ale obiectului de pericolele interne și externe.

2. Stare de securitate a omului, societății și statului de factorii interni și externi care se bazează pe activitatea oamenilor, societății și statului referitor la identificarea, stabilirea, autentificarea pericolelor, minimizarea acțiunilor negative ale urmărilor social – periculoase care pot pune în pericol valorile fundamentale, inclusiv dezvoltarea sistemului de securitate.

3. Stare de dirijare cu pericolele și amenințările, în cazul când ultimele pot să joace un rol constructiv.

4. Sistem de limită privind organizarea puterii statului referitor la realizarea necesităților și intereselor omului, ca bază fundamentală de existență a oricărei sisteme.

5. Stare de protecție personală, a societății și statului de pericolele externe și interne care se sprijină pe activitatea cetățenilor, societății și statului.

Dacă să facem abstracție de la noțiunea generală a securității, atunci practic la baza acestei noțiuni se află una dintre caracteristicile filosofice, o categorie de „stare” sau de „situație”. Alegerea

acestei categorii, este fără îndoială corectă, din cauză că *starea* este o categorie științifică care caracterizează posibilitatea materiei existente în diverse forme prin relațiile și calitățile acestora.

Adesea ne apar în minte diverse întrebări, precum ar fi:

De ce se tem unii să iasă din casă?

Se simte oare omul în siguranță?

De ce are nevoie omul de siguranță?

Plecînd de la aceste întrebări retorice observăm că securitatea personală își face loc în viața de zi cu zi a oricărui cetățean, de la banalul sistem de a-i proteja casa, pînă la sisteme mai complexe care să-l protejeze pe el și familia lui.

Fără încredere într-o siguranță, fără stabilitate și fără ocrotire, ființa umană devine înspăimîntătoare. De altfel, piramida trebuințelor formulată de Abraham Maslow plasează nevoia de securitate personală pe al doilea nivel de importanță imediat după nevoile fiziologice. Nevoie de securitate personală sau dreptul imprescriptibil al omului la liniște și bunăstare fără asigurarea căruia tot ceea ce se construiește ca sistem juridic și instituțional capătă un caracter relativ, ușor schimbător în funcție de presiunile politice, economice, militare, ecologice sau de orice altă natură.

Într-adevăr, de-a lungul întregii sale istorii, omul a simțit permanent nevoia de stabilitate și s-a preocupat să-și asigure agoniseala, proprietatea, hrana și propria viață. Așadar, vreau să specific că nu se poate de a trăi fără a avea sentimentul siguranței acțiunii și al stabilității.

Prin urmare, față de această realitate, singurul concept care poate răspunde acestor deziderate (siguranță și stabilitate) este conceptul de securitate personală. Securitatea reprezintă o chestiune ce ține de strategie, respectiv fixarea priorităților față de un context geopolitic, de resurse, de alianțe, dar și de loialitate față de aliați, de

planificare și nu în ultimul rînd de management.

Securitatea personală reprezintă un ideal primordial de care trebuie să beneficieze oricine, ea are menirea de a asigura inteligența, conștiința și satisfacerea nevoilor spirituale, este baza omului de a trăi într-o lume unde demnitatea și bunăstarea sa se vor bucura de respect și protecție. Acest lucru este menționat și în Declarația Universală a Drepturilor Omului, unde la art.3 este prevăzut că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”[4].

În lumina considerentelor de mai sus, vreau să specific că, „securitatea este percepută ca un concept multidimensional așa zisa „Hydra-Headed manifestation” care ne face să tratăm simultan problemele securității și prosperității economice, siguranței ecologice și prezervării (Dex: prevenirea unui rău) mediului, iar în ultimul timp și problemele securității spațiului cosmic (aici am în vedere problema „of space garbage” – materiale sau echipament ieșit din uz care rămîn pe orbita pămîntului și proiecte de colectare a lor pentru a evita consecințe nefaste pentru mediu și siguranța persoanelor). Toate acestea sunt concentrate în jurul individului și siguranței lui dînd naștere la conceptul de securitate umană sau personală”[6,p. 21].

Toate ființele umane existente pe Terra sunt înzestrate cu o multitudine și cele mai diverse calități de autoapărare, în același timp posedînd și reflexul neîngrădit și fără nici o rezervă de a se menține în siguranță apărîndu-și propria ființă – ca o valoare supremă a societății contemporane. Astfel, fiind mai prudenți și ocrotindu-ne pe noi înșine ne oferim durabila siguranță personală ca o capacitate fundamentală pentru o criminalitate mai mică și o supravețuire statornică.

La ziua de azi problemele securității personale ating cele

mai diverse aspecte ale dezvoltării umanității și necătînd la faptul că la prima vedere pare un fenomen unitat, securitatea personală poate îmbrăca o diversitate considerabilă de forme de manifestare, iar în acest sens aș vrea să specific „șase elemente caracteristice securității personale:

1) Securitatea economică – are drept scop asigurarea unui venit minim necesar fiecărui individ.

2) Securitatea alimentară – are menirea de a garanta accesul fizic și economic la hrana de bază.

3) Securitatea sanitară – are rolul de a garanta protecția minimă față de boli și a unui mod de viață sănătos.

4) Securitatea ecologică – căreia îi revine obligația de a proteja oamenii față de deteriorarea mediului și dezastrele naturale.

5) Securitatea comunității – obiectivul principal al acesteia fiind protejarea oamenilor de pierderea relațiilor și valorilor tradiționale, de violență etnică și sectară.

6) Securitatea politică – referindu-se la furnizarea unui mediu de viață bazat pe respectarea în societate a drepturilor omului”[1,p. 71-72].

Analizarea limitată a conceptului de securitate personală se îndreaptă asupra pericolului violent care se aplică asupra persoanelor. Securitatea personală vizează asigurarea vieții private și integrității fizice a ființei umane împotriva tuturor formelor de violență existente, fără importanță că există conflict sau nu ori că au adus la încălcarea drepturilor persoanelor ce nu generează violență.

De cele mai dese ori, mergînd pe stradă putem observa persoane ce posedă un comportament violent, devin provocatori sau dețin un nivel scăzut de instruire și educație. În astfel de cazuri trebuie să fim precauți, asigurîndu-ne securitatea personală de a nu deveni victima unor acte împotriva normelor de conduită. În această ordine de idei aș vrea să specific cele mai impor-

tante reguli și cele mai dese situații întîlnite pentru a ne apăra de răufăcătorii și pentru a combate fenomenul criminalității:

1. Este foarte bine să păstrăm banii și portmoneul în buzunarele interioare pe cît mai aproape de corp și nici într-un caz în buzunarele din spate.

2. Cînd mergem la cumpărături nu este cazul să ne etalăm cu portmoneul.

3. Aflîndu-ne în mulțime la magazin, la gară sau în transport public este bine de ținut geanta la piept, astfel ca nimeni să nu o poată deschide sau tăia cu lama.

4. Atunci cînd ridicăm o persoană de jos, trebuie să fim prudenți, deoarece ne poate extrage tot conținutul buzunarului.

5. Cînd ne aflăm în transport public și observăm că o persoană se apropie sau se lipește de noi, trebuie să fim precauți, deoarece acesta caută să intre în vorbă, caută un sfat pentru a ne dezechilibra și sustrage bunurile.

6. Pe timp de noapte ar fi bine de evitat pe cît de posibil să nu circulăm pe străzile întunecoase sau necirculate.

7. Dacă observăm că cineva ne urmărește ar fi de dorit să schimbăm traseul, spre unele zone mai iluminate. Chiar dacă nu ne-a atacat persoana respectivă – sesizăm imediat poliția, astfel putem să contribuim la prevenirea unor fapte nedorite.

8. Cînd ne pomenim în situația de-a urca în ascensor cu persoane suspecte și necunoscute ar fi de dorit să folosim orîșice motivație pentru a refuza și să nu ne lăsăm păcăliți de îmbrăcăminte elegantă a acestora, iar în cazul că persoana opune rezistență și încearcă să ne urce cu fotta în ascensor – o modalitate de-a rămîne în siguranță este de a telefona la ușa unui vecin de la parter.

9. Cînd avem de achitat unele servicii, nu este binevenit de-a scoate toți banii din buzunar pentru a achita prestația respectivă și a număra banii în ochii tuturor.

10. Când vorbim la telefon în stradă, ar fi bine de atras atenția la toate persoanele din jurul nostru.

11. Un lucru binevenit ar fi de a ne pregăti banii din timp pentru achitarea călătoriei înainte de a ne urca în transport.

12. Când avem de urcat unele scării, ar fi necesar să privim cu mare atenție și persoanele care urcă scările din jurul nostru, pentru a ne asigura securitatea noastră personală.

13. În special, doamnele cu pachete voluminoase trebuie să fie cât mai prudente, deoarece cumpărăturile le abat atenția și pot deveni ținta răufăcătorilor în primele momente.

14. Iar cel mai important lucru este că femeile obișnuiesc să pună portmoneul în sacoșă deasupra pe cumpărături care la fel le atrage atenția hoților de buzunare.

15. De obicei cititul în locurile publice este cel mai frecvent și cea mai ușoară metodă de a-i deposeda pe proprietari de bunuri, pentru că în timpul lecturii victima este dezechilibrată de atenția asupra bunurilor sale și acest lucru permite indivizilor sustragerea bunurilor mai ușor.

16. Trebuie să fim cât mai prudenți la ceasul și la brățara de pe mână, iar în același timp o atenție sporită o atragem și la lanțisorul de aur de la gât.

17. Când ne deplasăm în transportul public, nu este firesc de-a sta lângă ușă, deoarece în timpul deschiderii ușii putem să ne pomenim fără bagaje.

De cele mai multe ori, pentru a asigura securitatea locuințelor, instituțiilor și organizațiilor, agenții economici recurg la instalarea camerelor de supraveghere, a diferitor detectoare sau la angajarea agenților de securitate, care asigură fizic securitatea criminologică privată din interiorul încăperilor, prin supravegherea și monitorizarea persoanelor care se află în interiorul acesteia. Iar când este cazul de transportat unele obiecte primordi-

ale, securitatea acestora de asemenea este asigurată de către agenții de pază care sunt dotați cu echipamente speciale, inclusiv cu arme de foc. Aceștia însoțesc mijloacele de transport, supraveghează producția, documentele, banii inclusiv și persoanele, și intervin doar când există pericolul unui atac direct.

Individul este în continuare posibil de a fi expus diferitelor fapte antisociale în viața cotidiană, fie că muncește, fie că se odihnește sau alte situații similare de genul dat. Trăim într-o societate unde mereu vedem la televizor diferite accidente, precum ar fi: producerea unor avarii, survenirea unor calamități naturale sau că au loc unele acte de terorism, soldate cu mari prejudicii morale și materiale sau pierderi de vieți amenești. Cu toate că aceste incidente se produc de cele mai dese ori din inacțiunea făptuitorilor, există totuși în societate un element extrem de periculos care atentează la viața și securitatea personală – individul cu înclinații criminale, deosebindu-se de ceilalți cu o treaptă scăzută de instuire și un sistem fulgerător de reacție. Iar „în aceste împrejurări, este important să cunoaștem cum trebuie să ne comportăm sau cum să procedăm în cazul în care cineva încearcă să pătrundă în apartament, să ne smulgă geanta, dacă un necunoscut bate la ușă, dacă primim telefoane ciudate sau suspecte, ori am remarcat persoane dubioase stînd într-un autoturism în preajma casei fără o treabă anume”[5,p. 5].

Pentru a nu fi înșelați și a nu deveni ținta unor atacuri contra securității personale, propun pentru analizare și respectare următoarele măsuri de securitate:

a) Niciodată nu este cazul să discutăm cu partenerii de afaceri despre viața noastră personală, despre secretul personal și despre situația financiară, deoarece afacerea în economie este cel mai dăunător factor al vieții personale unde partenerii încearcă să obțină autoritate și tot controlul.

b) Trebuie să fim cât mai prudenți cu persoanele necunoscute și indiscrete care ne propun să cumpărăm obiecte la prețuri mai mici decât prețul lor de cost, deoarece aceste obiecte pot fi necalitative sau dobândite prin intermediul unor activități ilicite.

c) În timpul încheierii unor contracte de vânzare-cumpărare sau contracte cu unitățile economice, este necesar de a insista pentru a ne fi oferite și garanții în urma acestor tranzacții. Cea mai eficientă modalitate de-a combate criminalitatea în domeniul dat este de a verifica mijloacele bănești și parafele la unitățile bancare sau la fondatori.

d) În cazul în care alegem calea de-a procura un obiect în afara piețelor autorizate, ar fi binevenit să fim însoțiți de o persoană de încredere pentru a verifica pe loc articolul cumpărat și de a transmite însoțitorului obiectul cumpărat, ca acesta din urmă să nu fie schimbat cu un alt obiect în timpul numărării banilor și transmiterii acestora.

Menționînd aceste măsuri de protecție și siguranță, doresc să specific că trăim într-o societate în care pericolele de diverse tipuri ne urmăresc la fiecare pas. Este absolut necesar să încercăm pentru binele nostru, să ne asigurăm securitatea personală și să evităm pe cât este de posibil să ajungem victime ale răufăcătorilor.

Cu toate că organele de drept din țară duc o luptă majoră cu fenomenul criminalității, totuși în unele ipostaze este greu de prevenit și de curmat comiterea unei fapte antisociale, ceea ce duce la înspăimîntarea cetățenilor și la suscitarea forțelor de ordine. În această ordine de idei vreau să menționez că anual pe teritoriul Republicii Moldova se desfășoară un sondaj cu privire la rata criminalității și a nivelului de siguranță a cetățenilor. Deci, conform sondajului desfășurat în luna ianuarie 2017, Ministerul Afacerilor Interne a anunțat în ce raioane din țara noastră se atestă cea mai înaltă rată a criminalității. Și anu-

me, acestea fiind cele mai aglomerate orașe, precum sunt Chișinău și Bălți.

Rata medie a criminalității în mun. Chișinău este de 175 de cazuri la 10 mii de locuitori, pe când în mun. Bălți se atestă un raport de 119 de cazuri la 10 mii de locuitori. Făcînd o referire la celelalte raioane ale țării putem specifica că la Criuleni s-au înregistrat 109 de cazuri la 10 mii de cetățeni, la Rezina este un raport de 107 de cazuri la 10 mii decetățeni, acesta fiind urmat de Cantemir cu o rată de 105 la 10 mii de cetățeni și Ceadâr-Lunga cu 103 de cazuri la 10 mii de cetățeni.

Dar, partea pozitivă a raportului respectiv este că, cea mai mare securitate personală și cea mai mică situație criminogenă s-a înregistrat la Tighina cu 14-15 de cazuri la 10 mii de cetățeni, care este urmat de Fălești cu 57 de cazuri la 10 mii de cetățenii și Sîngerei cu 62 de cazuri la 10 mii de cetățeni.

Conform datelor oferite de ministerul de resort, în anul 2016 pe teritoriul RM au fost înregistrate peste 38 mii de infracțiuni, cu 6,14 la sută mai mult decît în anul precedent. Printre faptele ilicite cu care luptă omul de rînd sunt furturile, jafurile, tîlhăriile etc.

Concluzie. În concluzie voi încerca să mă expun asupra ideii principale: Dacă o securitate mai mare înseamnă o criminalitate mai mică – atunci răspunsul ar fi DA, însă desigur pentru unii dintre noi siguranța personală se rezumă la a putea face față zilei de mîine, din punct de vedere financiar, pentru alții aceleași concepte reprezintă o serie de aspecte complexe de la siguranța personală de zi cu zi. Un loc aparte în conceptul de securitate personală îl ocupă prevederea. A fi prevăzător înseamnă să te gîndești în perspectivă. A fi prevăzător nu înseamnă să devii paranoic, iar grija privind siguranța să îți conducă viața, asta ar fi o prostie. Nu putem face greșeala mai mare

decît să ne imaginăm că în confortul caselor și orașelor noastre nimeni și nimic nu ne poate atinge. Poate nu azi, poate nu mîine sau poate niciodată nu vor fi victimele unor hoți de buzunare, sau a unei tîlhării, însă după cum se învață la criminalistică și criminologie există o tipologie a victimelor, o serie de factori comportamentali care ne transformă în victimă. Deci, de cele mai dese ori noi trebuie să atragem atenția asupra rolului nostru în societate și asupra bunurilor pe care le avem asupra noastră.

Referințe bibliografice

1. Albu Natalia, Securitatea națională: aspecte teoretice și practice, Chișinău, Ed. Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2014.
2. Dicționarul explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 septembrie 1948.
4. Golubenco Gheorghe, Securitatea personală, Chișinău, Ed. Cartier, 2002.
5. Secrieru Stanislav, Poliția și Securitatea Publică: Materialele conferinței științifico-practice din 9 decembrie 2002, Chișinău, Ed. Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2003.
6. The Oxford Dictionary of the English Language, Oxford University Press, Moscova, Ed. Astrel, 2001.

Conducător științific.

Boris GLAVAN,
Decan al Facultății Securitate
Civilă și Ordine Publică a
Academiei „Ștefan cel Mare”
a MAI al RM, doctor în drept,
conferențiar universitar,
colonel de poliție.

Directeur de recherché:

Boris GLAVAN,
Doyen de la Faculté: Sécurité
Civile et Ordre Public, Académie
„Ștefan cel Mare”, du Ministere
de l’Intérieur de la République
Moldova, docteur en droit,
professeur associé, colonel de
police.

Igor SOROCEANU,
student al Academiei „Ștefan
cel Mare” a MAI al RM, email:
soroceanu94igor@gmail.com,
tel. 068578205.

Igor SOROCEANU,
 tudiant en Académie „Ștefan
cel Mare”, du Ministere de l’Intérieur
de la République Moldova,  mail:
soroceanu94igor@gmail.com,
tel. 068578205.

CZU 343.3/.7(478)

MODALITĂȚILE DE COMITERE A INFRAȚIUNII DE VANDALISM

Xenofon ULIANOVSKI,

doctor hab. în drept, prof. universitar, judecător

Sofia PILAT,

lector universitar al Catedrei „Procedură penală și Criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, doctorandă

REZUMAT

Prin pângărirea edificiilor sau a altor încăperi se înțelege săvârșirea de către făptuitor a unor acțiuni ce demonstrează lipsa de respect față de membrii grupului social și valorile materiale și morale. Aceste acțiuni se realizează prin murdărirea, pătarea, efectuarea unor înscrisuri, desene sau simboluri cu caracter obscen, batjocoritor, amoral pe edificii sau alte încăperi, atribuindu-le în consecință un aspect indecent și necuviincios.

Nimicirea la rândul său, presupune realizarea unor acțiuni de distrugere sau deteriorare a bunurilor din transportul public sau din alte locuri publice, în rezultatul cărora bunurile respective nu mai pot fi exploatate de către membrii grupului social conform destinației sale inițiale.

Cuvinte-cheie: pângărirea, murdărirea, pătarea, înscrisuri, desene, simboluri, caracter obscen, caracter batjocoritor, caracter amoral, nimicirea, distrugerea, deteriorarea etc.

DEFENDING EDIFICES AND OTHER OBJECTS AS A COMMITMENT OF VANDALISM

Xenofon ULIANOVSKI,

dr. hab. in law, university professor, judge

Sofia PILAT,

lecturer at the „Criminal and Criminal Procedure” Chair of the „Ștefan cel Mare” Academy of the Republic of Moldova, PhD student

SUMMARY

Defamation of edifices or other rooms means committing actions by the perpetrator demonstrating disrespect for members of the social group and material and moral values. These actions are done by dirtying, staining, making scrolls, drawings or symbols of obscene, scornful, amoral character on edifices or other rooms, giving them an indecent and inappropriate appearance.

Naming in turn involves actions to destroy or damage goods in public transport or other public places, as a result of which the respective assets can no longer be exploited by the members of the social group according to their original purpose.

Keywords: staining, staining, staining, inscriptions, drawings, symbols, obscene character, mockery, amoral character, destruction, destruction, damage etc.

Introducere. Vechiul Cod penal al Republicii Moldova din 24.04.1961, publicat la 24.04.1961 în *Veștile* Nr. 010 art. 41, data intrării în vigoare: 24.04.1961, și abrogat la data 12.06.2003 prin Legea Nr. 1160-XV din 21.06.02, MO Nr. 128/13.09.02 art. 1014, nu incrimina faptele de vandalism, ele putând fi calificate ca acte de huli-ganism, incriminate în art. 218 CP din 1961.

Noul Cod penal, adoptat prin Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, intrat în vigoare la 12 iunie 2003, a incriminat pentru prima dată în legislația penală a Republi-

cii Moldova în art. 288 CP infracțiunea de vandalism cu următorul conținut:

„(1) Vandalismul, adică pângărirea edificiilor sau a altor încăperi, precum și nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice, se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 850 unități convenționale sau cu muncă nere-munerată în folosul comunității de la 140 la 200 de ore, sau cu închisoare de până la 1 an.

(2) Aceeași acțiune săvârșită: b) de două sau mai multe persoane; c) asupra bunurilor care au valoare istorică, culturală sau religioasă, se

pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 1050 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani”.

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului trasat, în respectul articol științific au fost aplicate un șir de metode ca: metoda logică (bazată pe analiza deductivă și inductivă, generalizare și specificare), metoda sistemică și cea comparativă.

În procesul elaborării articolului științific au fost consultate următoarele materiale științifice: Codul

penal al Republicii Moldova și, de asemenea, lucrările științifice ale autorilor Al. Borodac, S. Brînză, V. Stati, A. Barbăneagră, I. Macari, V. Moraru, A. Jeflea, A. Rarog, A. Naumov, V. Stepalin, A. Kruglikov, M. Makarenko, A. Krasikov, A. Gravina, V. Radcenko etc.

Rezultate obținute și discuții

Având în vedere faptul că latu-ra obiectivă a infracțiunii de vandalism prevăzute în art. 288 CP se realizează prin intermediul a două modalități alternative și anume: pângărirea sau nimicirea edificiilor sau a altor obiecte, considerăm a fi oportun de a realiza o analiză explicativă a acestora începând cu prima modalitate – pângărirea.

Conform DEX-ului prin pângărire se înțelege profanare, spurcare, prihănire, prihană (popular), spurcare, întinare, murdărire, mânjire, pătare, scârnavie (a scârnavi memoria cuiva), batjocorire, compromitere, necinstire, dezonorare etc.

În doctrina penală prin „pângărire” se înțelege efectuarea unor înscrisuri sau desene cu caracter obscen pe fațadele unor edificii sau ale altor încăperi schimbându-le drept rezultat aspectul estetic al acestora [12, p. 372].

Altă definiție este expusă de către autorul Alexandru Borodac, care susține opinia conform căreia: „Pângărirea presupune săvârșirea asupra edificiilor sau a altor construcții a unor acțiuni cinice (de profanare, murdărire, dezonorare, necinstire, întinare etc.) care le atribuie acestora un aspect necuviincios, indecent în urma cărora acestea nu pot fi utilizate conform destinației lor inițiale” [2, p. 856].

O definiție practic identică este dată de Dicționarul explicativ al limbii române, care prin pângărire se subînțelege profanare, spurcare, prihănire, întinare, mânjire, murdărire, pătare, pricăjire, scârnavie, iar prin acțiunea de a pângări - a supune unei batjocuri, unui sacrilegiu, a profana, a murdări [5, p. 856].

A pângări, consideră autorul

Ivan Macari, înseamnă a supune unei batjocuri, unui sacrilegiu, a profana. Pângărirea edificiilor sau a încăperilor se manifestă prin înfățișarea pe pereți, pe textile sau alte suprafețe ale imaginilor, tablourilor, înscrisurilor etc. care jignesc moralitatea publică. De regulă, ea este exprimată prin cuvinte obscene, desene pornografice [8, p. 329].

Pângărirea edificiilor sau a altor încăperi din punctul de vedere al autorului Nicolae Ursu, se manifestă prin realizarea unor inscripții batjocoritoare, cu caracter de jignire, înjosire, prin înclieirea unor fotografii amurale pe aceste obiecte, murdărirea monumentelor istorice și de cultură de o însemnătate deosebită pentru societate [1, p. 476].

Autorul Sergiu Brânză prin pângărire subînțelege acțiunea care are ca scop reducerea considerabilă a calităților estetice ale edificiilor sau ale altor încăperi, săvârșită pentru a demonstra lipsa de respect față de alți oameni, față de valorile materiale și morale. În vederea interpretării uniforme a înțelesului noțiunii de pângărire adaugă în acest context autorul, trebuie luate în considerare următoarele aspecte: a) semnificația imaginilor, textelor, desenelor, simbolurilor realizate de către făptuitor; b) valoarea estetică și de altă natură a edificiilor sau a altor încăperi, a căror înfățișare a suferit modificări în rezultatul pângării; c) caracteristicile substanței utilizate la realizarea imaginilor, textelor, desenelor sau simbolurilor, localizarea acestora și posibilitatea de a le îndepărta fără afectarea semnificativă în plan estetic a edificiilor sau a altor încăperi [3, p. 659].

Într-o altă definiție se menționează că: „Pângărirea edificiilor sau a altor încăperi se realizează prin efectuarea de înscrisuri, desene sau alte simboluri cu caracter obscen, cinic, amoral pe edificii sau în alte încăperi, murdărirea acestor obiecte cu vopsea, produse petroli-

ere etc. Cauzând drept urmare prin aceste acțiuni o daună considerabilă aspectului estetic interior și exterior al obiectelor pângărite” [4, p. 659].

Caracterul amoral, cinic sau obscen al înscrisurilor, desenelor sau simbolurilor este apreciat de organele de urmărire penală sau de către instanța de judecată, ținându-se cont de circumstanțele actelor săvârșite [4, p. 635].

Unele fapte de profanare au și un caracter religios: Astfel, s-a susținut că conceptul de infracțiuni religioase este înrădăcinat profund în istorie și cuprinde infracțiuni contra credinței și legilor care o ocrotesc. Lista infracțiunilor religioase cuprindea: blasfemie și condamnarea de credință; erezie și schismă, încălcarea de protopopiat în lăcașuri sfinte; sacrilegiu; profanarea de morminte; jefuirea cadavrelor în cimitire etc. [9, p. 569].

Profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public a unei urne funerare sau a unui cadavru, precum și însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el – este unica faptă care conține rudimentele canoanelor religioase destinate protecției sentimentelor sacre ale oamenilor. Această faptă aduce atingere nu doar memoriei despre cei răposați, dar și sentimentelor sacre ale celor care au rămas în viață (rudele apropiate ale celui decedat, prietenii etc.). Istoriceste, această faptă și-a păstrat pericolul social sporit anume din motivul de sacralitate sporită pe care o implică [7, p. 177].

Așadar, din definițiile și exemplul prezentat anterior, rezultă că modalitățile prin intermediul cărora se poate de realizat acțiunea de pângărire sunt destul de multiple și variate, iar numărul acestora poate crește în continuu în dependență de ideile și posibilitatea de expunere a acestora în viață de către autorii actelor de vandalism.

În acest sens, autorul V. P. Stepa-

lin ne propune o enumerare a unora dintre multiplele moduri de pângărire a bunurilor printre care se pot evidenția deteriorarea aspectului exterior al monumentelor de o însemnătate istorică sau culturală, desenarea simbolurilor sau lozincilor regimurilor totalitare pe monumente, garduri, edificii etc., efectuarea de înscrisuri sau scrierea unor poezii cu caracter amoral care ofensează persoanele credincioase, murdărirea cu vopsea a tablourilor create de pictori renumiți etc. [16, p. 200].

În rezultatul săvârșirii unor astfel de acțiuni, aspectul exterior al bunurilor de regulă se modifică într-asa fel, încât acestea nu mai pot fi utilizate după destinația sa primordială.

La calificarea acestor acțiuni conform art. 288 CP se ia în considerare conținutul, mărimea inscripțiilor, vizibilitatea lor și posibilitatea de a fi înlăturate: șterse, acoperite etc., fără a cauza daună obiectelor pângărite [4, p. 635].

În acest context, ținem să menționăm că nu formează componență de infracțiune prevăzută de art. 288 CP realizarea unor înscrisuri sau desene precum și înclădirea acestora pe pereții edificiilor sau altor încăperi în cazul când ele nu ofensează moralitatea publică. Din categoria respectivă fac parte publicitatea comercială, anunțuri inclusiv cu caracter politic sau religios, afișele electorale sau teatrale, diverse desene sau inscripții aplicate cu ajutorul unor substanțe care pot fi ușor înlăturate sau aplicate cu cretă, care nu au conținut amoral etc. Nu intră sub incidența art. 288 CP nici efectuarea unor înscrisuri sau desene, care deși încalcă norme morale, dar datorită faptului că nu sunt amplasate în locuri publice și pot fi ușor înlăturate ele nu produc o reacție negativă de amploare din partea membrilor grupului social.

Deci, după cum subliniază autorul M. M. Makarenko, pângărirea întotdeauna se asociază cu insultarea profundă și vădită a sentimen-

telor morale și spirituale ale persoanelor [14, p. 9], în caz contrar în dependență de circumstanțe, făptuitorul poate fi tras la răspundere materială sau contravențională și nu penală.

De asemenea, nu întotdeauna pot fi calificate drept acte de vandalism acțiunile de pângărire a edificiilor sau a altor încăperi care urmează a fi demolate sau supuse unor lucrări de restaurare, excepție de la ele, menționează autorul V. N. Kudreavțev pot face acele clădiri care, deși se află într-o stare avariata comportă o semnificație culturală sau istorică pentru societate (biblioteci, teatre, muzee etc.) [13, p. 514].

S-a mai susținut că pângărirea înseamnă darea unor clădiri, edificii sau unor părți ale lor a unui exterior dezonorat, care insultă moralitatea socială, obștească. Aceasta se poate manifesta prin desene cu caracter și conținut obscen sau cinic, înscrisuri, poezii necenzurate, murdărirea clădirilor, edificiilor cu substanțe colorate, cu vopsea etc. [11, p. 126].

Tot în acest sens s-a susținut că prin pângărire ca infracțiune de vandalism se înțelege efectuarea diferitor înscrisuri, adeseori cu conținut necenzurat, pe fațadele clădirilor, pe garduri sau alte edificii și construcții, murdărirea pereților caselor sau a altor construcții din localități [18, p. 320].

Totuși, considerăm că înscrisurile necenzurate, desenele obscene mici după mărime și ușor de șters, executate pe pereții sau în interiorul unor clădiri obișnuite, nu pot fi considerate ca fapte penale conform prevederilor art. 14 alin. (2) CP.

Însă, dacă aceste fapte sunt săvârșite în edificii, clădiri sau alte obiecte care au destinație culturală, cum ar fi muzeele, bibliotecile, expozițiile, atunci ele pot fi considerate ca pângărire și vor putea fi considerate ca infracțiuni de vandalism.

Dacă în procesul de pângărire a edificiilor sau a altor construcții au fost pângărite și mormintele, pietrele funerare sau construcțiile de deasupra mormintelor, sau alte construcții din cimitire, aceste fapte vor fi calificate conform art. 222 CP ca profanare de morminte.

Ca fapte care pângăresc morala publică pot fi considerate și efectuarea unor așa înscrisuri pe edificii sau alte construcții cum ar fi: unele texte, care conțin cuvinte necenzurate sau cu conținut necenzurat, care insultă sau înjosesc un popor, națiune, simțul religios al oamenilor, amintirea unor eroi naționali etc. La aceste fapte pot fi atribuite și efectuarea unor desene obscene, în același rând și a desenelor pornografice pe clădiri sau alte edificii [15, p. 403].

Pângărirea edificiilor și a altor obiecte se mai realizează și prin manifestarea indiferenței față de cei din jur, prin comiterea anumitor fapte, cum ar fi: stropirea cu vopsea a edificiilor, efectuarea desenelor, înscrisurilor neprevăzute de proiectele arhitecturale și planurilor de construcții, pe aceste edificii sau obiecte, simplul fapt sau conținutul cărora denigrează demnitatea omului.

Este important de menționat că obiectele, care sunt supuse pângăririi, fac parte din domeniul public, sub incidența infracțiunii prevăzute în art. 288 CP nu intră clădirile, edificiile sau alte bunuri din proprietatea altor persoane.

Astfel, reieșind din toate cele analizate mai sus, conchidem că pângărirea edificiilor sau a altor încăperi se realizează prin efectuarea de înscrisuri, desene sau alte simboluri cu caracter obscen, cinic, amoral pe edificii sau în alte încăperi, murdărirea acestor obiecte cu vopsea, produse petroliere etc., cauzând drept urmare prin aceste acțiuni o daună considerabilă aspectului estetic interior și exterior al obiectelor pângărite” [4, p. 635].

A doua modalitate de comitere

a infrațiunii de vandalism este *nimicirea*.

În baza interpretării oferite de dicționarul explicativ al limbii române, prin *nimicire* se înțelege distruge, lichidare, potopire, prăpădire, sfărâmare, zdrobire, pierdere, risipire, zdrumicare, spargere, stricare, masacrare, iar acțiunea de a *nimici* reprezintă a face să nu mai existe, a reduce la nimic, a distruge, a desființa, a prăpădi, a extermina, a lichida [6, p. 679].

Dicționarul limbii române moderne prin *nimicire* subînțelege acțiunea de a nimici, dar prin a *nimici* – a distruge, a zdrobi [6, p. 543].

Nimicirea ca o modalitate alternativă de realizare a laturii obiective a infrațiunii de vandalism, în literatura de specialitate este definită de mai mulți autori, ale căror interpretări cu micile diferențe practic se aseamănă după conținut.

În viziunea autorului L. L. Kruglikov, prin nimicirea bunurilor în transportul public se înțelege săvârșirea unor acțiuni, care atrag după sine distrugerea sau aducerea salonului troleibuzelor, autobuzelor, tramvaielor, vagonului trenurilor precum și ambarcațiunilor de râu sau de mare într-o stare deplorabilă încât ele nu mai pot fi utilizate de către beneficiarii transportului public, iar nimicirea bunurilor în alte locuri publice presupune distrugerea sau deteriorarea indicatoarelor rutiere amplasate în mediul rural sau urban, dispozitivelor ce fac parte din iluminatul de sărbători amplasate în parcuri sau în piețele centrale ale orașelor, complexelor pentru distracții etc. [17, p. 443]

O definiție practic identică a termenului „nimicire” este dată de autorul V. P. Cașepov, care subliniază că nimicirea bunurilor din transportul public precum și din alte locuri publice presupune distrugerea sau deteriorarea sca-

unelor, ușilor, ferestrelor etc. din transport sau din alte locuri accesibile pentru public (scările blocurilor, ascensoarele etc.) [10, p. 382].

De aceeași părere este și autorul Alexandru Borodac, care constată că prin nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice se înțelege distrugerea sau deteriorarea obiectelor de uz comun, ce pune la îndoială sentimentul respectului de sine, din saloanele autobuzelor, troleibuzelor, vagoanelor de călători, navelor aeriene sau maritime ori a altor mijloace de transport, precum și a semafoarelor, taxofoanelor, scaunelor, gardurilor, a dispozitivelor de iluminare și a altor obiecte de uz comun de pe străzi, parcuri sau din alte locuri publice [2, p. 425].

În calitate de susținător al opiniilor prezentate mai sus vine și autorul Ivan Macari, care consideră că: „Nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice (pe străzi, în piețe etc.), în încăperile publice (de regulă, în veceu) poate fi realizată prin distrugerea sau deteriorarea dispozitivelor de iluminare, a scaunelor (făptuitorii rup căptușeala), prin distrugerea taxofoanelor, a îngrădirilor, ferestrelor” [8, p. 330]. În cazul de față, mai adaugă autorul, legislatorul menționează că vinovatul nimicește nu oricare bunuri, ci numai bunurile care se află în transportul public sau în alte locuri publice. De aceea, subliniază I. Macari, nimicirea bunurilor private (a casei, mașinii, vilei etc.) trebuie calificată în conformitate cu normele ce vizează infrațiunile contra patrimoniului [8, p. 330].

Autorii Sergiu Brînză și Vitale Stati, la rândul lor, remarcă că nimicirea constituie influențarea nemijlocită infrațională asupra bunului, ce presupune încetarea existenței fizice a acestuia sau aducerea bunului respectiv într-o asemenea stare, care exclude – în

totalitate și definitiv – utilizarea conform destinației sale funcționale; bunul nu mai poate fi restabilit pe calea reparației sau restaurării, fiind scos complet din circuitul economic [3, p. 660].

Autorul Nicolae Ursu este de părerea că „prin nimicirea bunurilor în transportul public se subînțelege deteriorarea și aducerea lor într-o situație care nu permite exploatarea ulterioară a acestora conform destinației fără o reparație esențială. Metode de deteriorare nu au însemnătate” [1, p. 476].

Deci, nimicirea în viziunea autorului Nicolae Ursu constituie deteriorarea bunurilor, funcționalitatea cărora poate fi restabilită prin efectuarea unor lucrări de reparație.

Așadar, reieșind din definițiile prezentate mai sus, observăm că autorii citați sunt unanimi în privința faptului că nimicirea poate fi realizată atât prin distrugere, cât și prin deteriorare a bunurilor, ambele provocând drept consecință aducerea acestora într-o stare devastatoare totală sau parțială, în rezultatul căreia bunurile respective nu mai pot fi utilizate conform destinației sale inițiale. Poziția respectivă, în opinia noastră este extensivă și acoperă întregul spectru de modalități prin intermediul cărora se poate realiza latura obiectivă a infrațiunii de vandalism.

Pornind de la cele menționate anterior, ajungem la concluzia că nimicirea presupune realizarea unor acțiuni de distrugere sau deteriorare a bunurilor din transportul public (de exemplu: spargerea ușilor, ferestrelor, ruperea scaunelor, deteriorarea blocurilor sanitare, salonului troleibuzelor, autobuzelor etc.) sau din alte locuri publice (de exemplu: distrugerea sau deteriorarea scaunelor din stațiile de așteptare, ruperea dispozitivelor de iluminare amplasate în parcuri, pe străzi, deteriorarea indicatoarelor rutiere etc.), în rezultatul cărora bunurile respective nu mai

pot fi exploatate de către membrii grupului social conform destinației sale inițiale. Nefuncționalitatea bunurilor este determinată de imposibilitatea de a fi restabilite prin intermediul efectuării unor lucrări de reparație sau restaurare.

În scopul înțelegerii mai exacte a sensului termenilor „distrugere” și „deteriorare”, în continuare propunem definirea acestora.

Astfel, distrugerea reprezintă degradarea totală, devastarea, risipirea, zdrobirea, ruina, stricarea, dărâmarea sau aducerea într-o stare distructivă a unui bun, care în consecință nu mai poate fi utilizat conform destinației sale anterioare.

Deteriorarea la rândul său, presupune înrăutățirea aspectului exterior sau a calităților unui bun prin intermediul stricării, defectării sau dereglării acestuia. În consecință, bunul deteriorat își pierde parțial starea și calitățile sale anterioare, însă, care pot fi restabilite prin realizarea unor lucrări de reparație sau restaurare a acestuia.

Concluzii

Drept urmare a celor menționate anterior, ajungem la concluzia că prin pângărirea edificiilor sau a altor încăperi se înțelege săvârșirea de către făptuitor a unor acțiuni ce demonstrează lipsa de respect față de membrii grupului social și valorile materiale și morale.

Aceste acțiuni se realizează prin murdărirea, pătarea, efectuarea unor înscrisuri, desene sau simboluri cu caracter obscen, batjocoritor, amoral pe edificii sau alte încăperi, atribuindu-le în consecință un aspect indecent și necuviincios.

Nimicirea la rândul său, presupune încetarea existenței fizice a bunului sau aducerea bunului respectiv într-o asemenea stare, în rezultatul căreia bunul fie nu poate, fie poate, dar parțial reparat sau restaurat.

Referințe bibliografice

1. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. ș.a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 656 p.

2. Borodac A. Manual de Drept penal. Partea specială. Chișinău: F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2004. 622 p.

3. Brînză S., Stati V. Drept penal: partea specială. Vol. II. Chișinău: F.E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2011. 1324 p.

4. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Redactor responsabil și conducător de ediție Barbăneagră A., dr. hab. în drept, prof. univ. Chișinău: Editura Sarmis, 2009. 860 p.

5. Dicționarul explicativ al limbii române (ediție revăzută și adăugită). București: Univers Enciclopedic Gold, 2012. 1230 p.

6. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. 961 p.

7. Jeflea A., Moraru V. Infracțiuni ce implică semne de extremism religios: aspecte de drept penal. Chișinău: Studia Universitatis Moldaviae (USM), 2016. 230 p.

8. Macari I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială. Chișinău: Centrul Ed. al USM, 2003. 509 p.

9. Беловинский Л. Иллюстрированный энциклопедический историко-бытовой словарь русского народа. XVIII – начало XX вв. Москва: Юристъ, 2007. 754 с.

10. Гравина А.А., Кашепов В.П., Кошаева Т.О. и т.д. Уголовное право Российской Федерации. Учебник. Москва: „Былина”, 1999. 559 с.

11. Иногамовой-Херай Л., Парог А., Чучаева А. Уголовное право. Общая часть: Учебник. Издание исправленное и дополненное. Москва: Юристъ, 2005. 325 с.

12. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Ответственный редактор, канд. юр. наук Радченко В. Москва: Спарк, 2000. 862 с.

13. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Ответственный редактор д-р юрид. наук, проф. Наумов А. Москва: Юристъ, 1996. 824 с.

14. Макаренко М. Уголовная ответственность за вандализм. Авто-

реф дис. канд. юрид. наук. Москва, 2006. 23 с.

15. Разгильдиев Б., Красиков А. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: Учебник. Ответственный редактор доктор юридических наук, профессор Разгильдиев Б. и кандидат юридических наук, доцент Красиков А. Саратов: СЮИ МВД России, 1999. 560 с.

16. Парог А., Степалин В., Шишов О. Уголовное право. Особенная часть в вопросах и ответах. Учебное пособие. Под ред. докт. юрид. наук, профессора Парога А. Москва: Юристъ, 2000. 304 с.

17. Уголовное право России. Часть Особенная. Ответственный редактор, доктор юрид. наук, проф. Кругликов Л.Л. Москва: Волтерс Клувер, 2004. 880 с.

18. Уголовное право России. Учебник для вузов. Т. II. Особенная часть. Под ред. доктора юридических наук, профессора Игнатова А. и доктора юридических наук, профессора Красикова Ю. Москва: Издательство НОРМА, 1998. 420 с.

Informația despre autori:
Xenofon ULIANOVSKI,
doctor hab. în drept, prof.
universitar, judecător

Sofia PILAT,
lector universitar al Catedrei
„Procedură penală și
Criminalistică” a Academiei
„Ștefan cel Mare” a MAI al
Republicii Moldova, doctorandă
e-mail: sofia-chirita@yandex.ru
tel. 079733002

Information about authors:
Xenofon ULIANOVSKI,
dr. hab. in law, university
professor, judge

Sofia PILAT,
lecturer at the „Criminal and
Criminal Procedure” Chair of the
„Ștefan cel Mare” Academy of the
Republic of Moldova, PhD student
e-mail: sofia-chirita@yandex.ru
tel. 079733002

CZU 349:338.48

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Борис СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы, ведущий научный сотрудник
ИЮПИ АНМ

Елена ЖИТАРЬ,

магистр экономики, менеджер туристической фирмы

АННОТАЦИЯ

В статье освещаются основные нормативные акты, регулирующие туристическую деятельность в Республике Молдова.

Обращается внимание на отдельные правовые нормы, которые, по мнению авторов, требуют изменения.

Ключевые слова: туристическая деятельность, туристическое агентство, лечебно-оздоровительный туризм, деловой туризм, экологический туризм, договор о туристических услугах, турист, туроператор, туристический ваучер.

ON SOME PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF TOURISM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Boris SOSNA,

Doctor of Law, acting. Professor of the European University of Moldova, Leading Researcher of the IUPI
ASM

Elena ZHITAR,

Master of Economics, Tourism Company Manager

ANNOTATION

The article highlights the main regulatory acts that regulate tourism in the Republic of Moldova.

Attention is drawn to certain legal norms, which, in the opinion of the authors, require a change.

Keywords: tourist activity, travel agency, medical and health tourism, business tourism, ecological tourism, tourist services agreement, tourist, tour operator, tourist voucher.

Актуальность темы обусловлена, во-первых, тем, что туристической деятельности в Республике Молдова не уделяется достаточное внимание.

Туристическая деятельность может быть существенным источником дохода.

Изложение основного материала. Согласно ст. 3 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» № 352-XVI от 24.11.2006 года под туристической деятельностью понимается деятельность туроператоров и туристических агентств, а также другая деятельность по организации туристических поездок (путешествий).

Статья 3 этого закона определяет туриста как физическое лицо, перемещающееся за пределы своего места проживания на срок не менее 24 часов в целях

иных, чем осуществление оплачиваемой деятельности в посещаемом месте.

Согласно части (1) ст. 10 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» реализация туристических услуг и туристических пакетов на территории Республики Молдова осуществляется туроператорами и туристическими агентствами на основании договора о туристических услугах и туристического ваучера как его составной части в соответствии с законодательством.

Основными источниками права, регулирующими туристическую деятельность в Республике Молдова, являются:

1. Конституция РМ, принятая 29.07.1994 года; [1]
2. Гражданский кодекс Республики Молдова (далее – ГК

РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года; [2]

3. закон РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» № 352-XVI от 24.11.2006 г. [3]

4. закон РМ «О защите прав потребителей» № 105-XV от 13.03.2003 года. [4]

5. постановление Правительства РМ № 1470 от 27.12.2001 года «О введении туристского договора, туристского ваучера и карточки статистического учета движения туристов на границе Республики Молдова» (с учётом изменений и дополнений, внесенных постановлением Правительства РМ № 875 от 14.07.2003 года). [5]

Туристическая деятельность осуществляется на основании договора о туристических услугах.

Статья 3 закона РМ «Об ор-

ганизации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» определяет договор о туристических услугах как добровольное соглашение, по которому одна сторона (туроператор, туристическое агентство) обязуется предоставить другой стороне (туристу) оговоренные в нем услуги, а последняя обязуется оплатить их стоимость.

Согласно части (1) ст. 1131 ГК РМ по договору туристического обслуживания одна сторона (организатор путешествия, розничный продавец) обязуется предоставить другой стороне (клиенту, туристу) оговоренные услуги, а клиент обязуется уплатить организатору их стоимость.

Согласно части (2) ст. 10 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» образцы договора о туристических услугах, туристического ваучера, Инструкция о порядке заполнения туристического ваучера, образец отчета об использовании бланков туристического ваучера разрабатываются Министерством культуры и туризма и утверждаются Правительством.

В статьях 1131-1145 ГК РМ, посвященных договору туристического обслуживания, нет ссылки на туристический ваучер, который согласно части (1) ст. 10 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» является составной частью договора о туристических услугах.

Предложение. Полагаем, что часть (2) ст. 10 этого закона следует дополнить частью (2¹), согласно которой туристический ваучер должен соответствовать требованиям данного закона и ГК РМ.

Использование туристического ваучера предусмотрено ст. 10¹ закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова».

Согласно части (1) ст. 10¹ этого закона туристический ваучер единого образца применяется на основании и в соответствии с договорами, оформленными на:

- a) входящий туризм;
- b) исходящий туризм;
- c) внутренний туризм;
- d) экскурсионное обслуживание.

Согласно части (2) ст. 10¹ этого закона ваучер, применяемый при входящем туризме, используется при приеме и обслуживании иностранных граждан на территории Республики Молдова. Ваучер, применяемый при исходящем туризме, используется при обслуживании граждан Республики Молдова и лиц, не имеющих гражданства Республики Молдова, за пределами территории Республики Молдова. Ваучер, применяемый при внутреннем туризме, используется при обслуживании туристов на территории Республики Молдова и при организации туристических маршрутов (пеших, конных, в поездах, велосипедных, водных, транспортных и др.), в том числе маршрутов выходного дня, а также при организации отдыха на туристических базах, в кемпингах, мотелях независимо от вида собственности и месторасположения объекта туристического профиля (речь идет о собственности, находящейся за пределами Республики Молдова). Туристический ваучер, применяемый при экскурсионном обслуживании на территории Республики Молдова, используется при организации экскурсий.

Туристические ваучеры подразделяются на индивидуальные, семейные, групповые.

В соответствии с частью (4) ст. 10¹ закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» при индивидуальном путешествии (экскурсии) туристический ваучер оформляется индивидуально на каждое лицо. При семейном путешествии (экскурсии) оформляется один ваучер на всю семью с указанием всех участвующих в путешествии членов семьи. При групповом путешествии (экскурсии) ваучер оформляется на руководителя группы сотрудников одного предприятия, учреждения, организации, учащихся одного учебного заведения, спортсменов одного клуба или федерации, совершаю-

щих совместную поездку с четко спланированными маршрутом, сроками, составом, качеством при одинаковой стоимости услуг для каждого. К групповому ваучеру прилагается список всех членов группы с указанием ее численности. Поездка считается групповой, если количество туристов составляет не менее 6 человек. По желанию любого члена группы ему оформляется индивидуальный ваучер.

Отношения между туристом, с одной стороны, и туроператором (туристическим агентством), с другой стороны, оформляются письменным договором и туристическим ваучером.

Содержание договора туристического обслуживания должно соответствовать требованиям ст. 1134 ГК РМ.

Гражданский кодекс Российской Федерации не рассматривает договор туристического обслуживания как самостоятельный гражданско-правовой договор, к нему применяются правила договора возмездного оказания услуг и в то же время специальный закон определяет его как договор розничной купли-продажи туристического продукта. [6]

Согласно части 1 ст. 779 части второй Гражданского кодекса Российской Федерации, которая принята законом от 26.01.1998 года № 14-ФЗ по договору возмездного оказания услуг исполнитель обязуется по заданию заказчика оказать услуги, совершить определенные действия или осуществить определенную деятельность, а заказчик обязуется оплатить эти услуги. [7]

Согласно части 2 ст. 779 ГК Российской Федерации правила настоящей главы (главы 39) применяются к договорам оказания услуг связи, медицинских, ветеринарных, аудиторских, консультационных, информационных услуг, услуг по обучению, туристическому обслуживанию и иных, за исключением услуг, оказываемых по договорам, предусмотренным главами 37, 38, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 53 настоящего Кодекса.

Туристическая деятельность

в Российской Федерации регулируется не только главой 39 ГК, но и федеральным законом «Об основах туристической деятельности в Российской Федерации» от 24 ноября 1996 года № 132-ФЗ, а также законом Российской Федерации «О защите прав потребителей». [8]

Учёные рассматривают договор туристического обслуживания как синаллагматический, возмездный, консенсуальный, потребительский. [9]

Согласно части (1) ст. 704 ГК РМ договор признается синаллагматическим, если каждая из сторон взаимно обязуется таким образом, что обязанность каждой из них является встречной к обязанности другой.

Содержание договора туристического обслуживания определяется ст. 1134 ГК РМ.

В соответствии с частью (1) ст. 1134 ГК РМ договор туристического обслуживания должен содержать следующие условия:

а) маршрут, место (места) назначения и сроки пребывания с указанием дат;

б) транспортные средства, их характеристики и классы, дату и место отбытия и прибытия;

в) сведения о размещении, категорию или уровень комфортности, ее основные характеристики, питание;

г) если оговорена минимальная численность лиц, необходимая для осуществления путешествия, – предельный срок для уведомления клиента в случае его отмены;

д) посещения, экскурсии и другие услуги, включенные в общую стоимость путешествия;

е) наименование и адрес организатора или розничного продавца и, в случае необходимости, страховщика;

ж) стоимость путешествия и указание возможности ее изменения, платежи за оказание дополнительных услуг (плата за посадку и высадку в портах и аэропортах, туристические сборы), не включенные в общую стоимость путешествия, и указание возможности их изменения;

з) сроки и порядок оплаты

стоимости путешествия и внесения других платежей;

и) специфические условия, оговоренные сторонами по требованию клиента;

й) сроки предъявления клиентом претензий в связи с неисполнением или ненадлежащим исполнением договора;

к) прочие условия.

Часть (2) ст. 1134 ГК РМ требует, чтобы все договорные условия были представлены клиенту в письменной форме, на бумаге или на любом доступном для потребителя надежном носителе, до заключения договора. Клиент должен получить экземпляр условий договора.

Под клиентом следует понимать туриста, который является также потребителем, т.к. подходит под легальное определение понятия «потребитель», которое содержится в ст. 1 закона РМ «О защите прав потребителей».

Субъектами договора туристического обслуживания являются турист и туроператор (туристическое агентство).

Согласно ст. 3 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» туроператором является хозяйствующий субъект, обладающий лицензией на осуществление туристической деятельности, специализирующийся на формировании туристических пакетов и их продаже через туристические агентства или непосредственно потребителем.

Статья 3 этого же закона определяет туристический пакет ((каникулярный пакет, пакет для поездки) как заранее установленный комплекс, состоящий не менее чем из двух туристических услуг, продаваемых или предлагаемых к продаже в виде единого продукта, при этом стоимость каждого компонента отдельно не определяется, и оказание этих услуг превышает 24 часа.

Функции туроператора определены ст.11 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова», в соответствии с которой туроператоры

могут осуществлять следующую деятельность:

а) заключать договоры о туристических услугах с хозяйствующими субъектами, являющимися непосредственными поставщиками этих услуг (предприятиями по размещению и питанию, предоставлению транспортных и развлекательных услуг), и формировать туристические пакеты;

б) реализовывать пакеты собственных туристических услуг через туристические агентства или непосредственно потребителям;

в) бронировать и реализовывать билеты на различные транспортные средства, а также на спектакли и другие культурные мероприятия;

г) организовывать конгрессы, конференции, спортивные и культурные мероприятия, если они включают туристические услуги.

Функции туристических агентств определены ст. 12 этого закона, в которой указано: «Туристические агентства могут осуществлять следующую деятельность:

а) реализовывать туристические пакеты, приобретенные у туроператоров;

б) реализовывать собственные услуги, а также услуги, приобретенные у других туристических агентств, обладающих лицензией;

в) продавать собственные услуги другим туристическим агентствам;

г) бронировать и реализовывать билеты на различные транспортные средства, а также на спектакли и другие культурные мероприятия».

Права туроператоров и туристических агентства установлены ст. 13 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова», в соответствии с которой туроператоры и туристические агентства имеют право:

а) оказывать туристические услуги в соответствии с законодательством;

б) требовать от туристов и партнеров возмещения нанесенного ими ущерба;

с) пользоваться методической и информационной помощью в области туризма, предоставляемой Министерством культуры и туризма;

д) участвовать в мероприятиях по продвижению имиджа Республики Молдова как страны туристического назначения и быть включенными в каталоги, справочники и другие средства представления национального туристического предложения;

е) быть включенными по заявке в программы профессиональной подготовки, инициированные Министерством культуры и туризма;

ф) пользоваться льготами в соответствии с законодательством;

г) создавать профессиональные ассоциации в соответствии с законодательством.

Обязанности туроператоров и туристических агентств установлены частью (1) ст. 14 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова», в соответствии с которой туроператоры и туристические агентства обязаны:

а) получить в Лицензионной палате лицензию на осуществление туристической деятельности как туроператор или туристическое агентство;

б) обеспечить привлечение иностранных туристов в страну: туроператоры – не менее 100, а туристические агентства – не менее 50 туристов ежегодно начиная с третьего года деятельности;

с) заключать договоры о сотрудничестве исключительно с классифицированными структурами по приему туристов;

д) заключать договоры о туристических услугах согласно утвержденному образцу и выдавать туристические ваучеры;

е) оказывать в полном объеме услуги, предусмотренные договором о туристических услугах;

ф) разработать методику не менее чем одного внутреннего туристического маршрута и обеспечивать его иллюстративными рекламными материалами;

г) предоставить туристам исчерпывающую информацию о

предлагаемой туристической программе, консульских процедурах, правах и обязанностях туристов, условиях страхования, порядке возмещения ущерба и условиях отказа от услуг;

h) предоставить туристам полную и объективную информацию о стране временного пребывания, ее законодательстве, местных обычаях и традициях и других особенностях, знание которых необходимо для воспитания уважительного отношения к национальным культурным ценностям;

и) возмещать убытки, причиненные туристам в случае нарушения условий договора о туристических услугах;

j) составлять перечень предоставляемых туристических услуг и вывешивать его в доступном месте;

к) сохранять конфиденциальность имен и адресов своих клиентов, за исключениями, предусмотренными законодательством;

l) обеспечить использование в течение длительного времени и сохранность туристического достояния, а также защиту окружающей среды;

т) представлять органам статистики и Министерству культуры и туризма статистические и финансовые отчеты в установленные законом сроки.

Из содержания ст. 13 и части (1) ст. 14 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» видно, что данными статьями установлены не только права и обязанности субъектов договора о туристических услугах, но и гражданско-правовая ответственность в виде возмещения ущерба и убытков.

Так, пункт б) ст. 13 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» даёт право туроператорам и туристическим агентствам требовать от туристов и партнеров возмещения нанесенного ими ущерба.

Пункт и) части (1) ст. 14 этого же закона обязывает туроператоров и туристические агентства возмещать убытки, причиненные

туристам в случае нарушения условий договора о туристических услугах.

ГК РМ не даёт легального определения понятия ущерб.

Учёные рассматривают ущерб как синоним вреда. [10]

«Вред - в гражданском праве умаление, уничтожение субъективного права или блага. В юридической литературе, судебной и арбитражной практике используются понятия “вред”, “ущерб”, “убытки”. Вред и ущерб чаще всего рассматриваются в качестве синонимов. Понятия “вред” и “убытки” не совпадают». [11]

Понятие «убытки» определено частью (2) ст. 14 ГК РМ, в соответствии с которой под убытками понимаются расходы, которые лицо, чье право нарушено, произвело или должно будет произвести для восстановления нарушенного права, утрата или повреждение его имущества (реальный ущерб), а также неполученная прибыль, которую это лицо получило бы, если бы его право не было нарушено (упущенная выгода).

Гражданско-правовая ответственность является одним из видов юридической ответственности.

Юридическая ответственность рассматривается как санкция, т.е. как неблагоприятные последствия правонарушения в виде ограничений, которые обязан претерпеть правонарушитель, либо как институт права, т.е. совокупность правовых норм, которые устанавливают основания, условия, порядок и сроки применения установленных законом санкций к правонарушителям, а также порядок и сроки обжалования примененных санкций. Юридическая ответственность рассматривается и как правоотношение, т.е. урегулированное нормами права общественное отношение, участники которого наделены субъективными правами и обязанностями. Правоотношение возникает вследствие нарушения одним лицом субъективных прав другого лица.

Гражданско-правовая ответственность отличается от других

видов юридической ответственности (уголовной, административной, дисциплинарной).

Уголовная и административная ответственность может быть установлена только законами. Гражданско-правовая ответственность может быть установлена не только законами, но и договорами.

Санкции уголовного закона представляют собой ограничения личного и имущественного характера. Санкции гражданских законов представляют собой ограничения имущественного характера. Гражданско-правовая ответственность подразделяется на 2 подвида: договорную и внедоговорную (деликтную) ответственность.

Договорная ответственность применяется в случае нарушения обязательств, установленных договором или законом, так называемых относительных обязательств, т.е. обязательств с четко определенным кругом обязанных лиц.

Договорная ответственность установлена ст. 602-623 ГК РМ.

Деликтная, или внедоговорная ответственность, установленная ст. 1398-1424 ГК РМ, за нарушение так называемых абсолютных обязательств, т.е. обязательств с неопределенным кругом обязанных лиц. В частности, обязательство собственности является абсолютным, т.к. собственник имущества имеет право владеть, пользоваться и распоряжаться своим имуществом, а все остальные субъекты правоотношения обязаны соблюдать субъективное право собственника имущества.

Основные права туристов установлены ст. 19, 21 и 22 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова».

В соответствии со ст. 19 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова» туристы имеют право на:

а) получение в полном объеме услуг, предусмотренных договором о туристических услугах;

б) личную безопасность, защиту жизни и здоровья;

с) защиту своих прав в качестве потребителей туристических услуг;

д) медицинскую помощь в соответствии с условиями страхования на период туристической поездки;

е) незамедлительное устранение нарушений условий договора о туристических услугах, выявленных во время поездки;

ф) возмещение материального и морального ущерба, причиненного несоблюдением условий договора о туристических услугах;

г) получение информации о лицензии хозяйствующего субъекта;

h) свободный доступ к туристическим объектам, для посещения и использования которых законом не установлены ограничения;

и) получение полной и объективной информации о стране временного пребывания, ее законодательстве, местных обычаях и традициях и других особенностях, знание которых необходимо для воспитания уважительного отношения к национальным культурным ценностям.

Турист имеет право на возмещение материального и морального вреда, причиненного несоблюдением условий договора о туристических услугах.

Под материальным ущербом следует понимать убытки, которые взыскиваются в соответствии со ст. 14, 602-623 ГК РМ.

Согласно части (1) ст. 602 ГК РМ если должник не исполнил обязательство, он обязан возместить кредитору убытки, причиненные этим неисполнением, если не докажет, что обязательство не исполнено не по его вине.

Согласно части (1) ст. 603 ГК РМ должник несет ответственность только за обман (умысел) или проступок (неосторожность), если законом или договором не предусмотрено иное либо если из содержания или существа отношений не вытекает иное.

Размер убытков, подлежащих возмещению определяется в соответствии со ст. 611 и 612 ГК РМ.

Согласно ст. 611 ГК РМ при определении размера убытков учитывается интерес кредитора в надлежащем исполнении обязательства. Определяющими для такой оценки являются место и время, предусмотренные для исполнения договорных обязательств.

В случае смешанной вины, т.е. в случае, когда в причинении убытков виновно не только лицо, по вине которого причинены убытки, но и лицо, которому причинены убытки, применяются положения ст. 612 ГК РМ.

Согласно части (1) ст. 612 ГК РМ если в причинении убытков или возникновении иного обязательства по возмещению убытков виновно также лицо, имеющее право на возмещение, наличие и размер обязательства по возмещению зависят от обстоятельств, в частности, в той мере, в которой убытки причинены той или другой стороне.

Согласно части (2) ст. 612 ГК РМ положение части (1) ст. 612 ГК РМ применяется и в случае, когда вина лица, которому причинены убытки, сводится к тому, что оно не предотвратило причинение убытков или не уменьшило их.

Ответственность за нарушение договорных условий туристами установлена пунктом d ст. 20 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова», в соответствии с которым туристы обязаны возмещать хозяйствующему субъекту в полном объеме ущерб, причиненный нарушением условий договора о туристических услугах.

Гражданско-правовая ответственность хозяйствующих субъектов за ущерб, причиненный туристам, установлена ст. 1140, 1142 ГК РМ.

Согласно части (1) ст. 1140 ГК РМ независимо от того, потребовал ли турист уменьшения стоимости или расторгнул договор, он вправе требовать возмещения ущерба вследствие неисполнения договора в случае его причинения недостатками, возникшими в результате обстоятельств, за кото-

рые отвечают организатор и/или розничный торговец.

Согласно части (2) ст. 1140 ГК РМ организатор и/или розничный торговец освобождаются от ответственности, предусмотренной частью (1), если подобное неисполнение или ненадлежащее исполнение имело место не по их вине и не по вине какого-нибудь другого лица, оказывающего услуги, поскольку эти недостатки имели место по вине третьего лица, не связанного с оказанием услуг, предусмотренных договором, и носят непредсказуемый и непреодолимый характер.

Статья 1142 ГК РМ допускает ограничение ответственности за ущерб, причиненный туристу.

Согласно части (1) ст. 1142 ГК РМ на основании соглашения с туристом организатор может ограничить втроекратным размером стоимости путешествия ответственность за причиненный ущерб, иной чем увечье, в случае, если:

а) ущерб не причинен умышленно или вследствие тяжкого проступка;

б) ущерб причинен лишь в силу ошибки оказывающего услуги лица, привлеченного к реализации договора.

Часть (1) ст. 1142 ГК РМ противоречит пункту i) части (1) ст. 14 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова», в соответствии с которым туроператоры и туристические агентства обязаны возмещать убытки, причиненные туристам в случае нарушения условий договора о туристических услугах. Часть (1) ст. 1142 ГК РМ противоречит также пункту f) ст. 19 закона РМ «Об организации и осуществлении туристической деятельности в Республике Молдова», в соответствии с которым туристы имеют право на возмещение материального и морального ущерба, причиненного несоблюдением условий договора о туристических услугах.

В соответствии с частью (7) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» № 780-XV от 27 декабря 2001 года в случае возникнове-

ния между двумя законодательными актами, имеющими равную юридическую силу, противоречия норм, содержащих различные решения по одному и тому же объекту регулирования, применяются положения последнего по времени принятия акта [12].

Вывод. Часть (1) ст. 1142 ГК РМ противоречит также части (1) ст. 1 ГК РМ, согласно которой гражданское законодательство основывается на признании равенства участников регулируемых им отношений, неприкосновенности собственности, свободы договора, недопустимости вмешательства кого-либо в частные дела, необходимости беспрепятственного осуществления гражданских прав, обеспечения восстановления нарушенных прав личности, их судебной защиты.

ГК РМ не ограничивает гражданско-правовую ответственность туристов перед туроператорами и туристическими агентствами, но ограничивает ответственность туроператоров и туристических агентств перед туристами, что противоречит принципу равенства участников гражданских отношений, установленных частью (1) ст. 1 ГК РМ.

Предложение. Считаю необходимым отменить ст. 1142 ГК РМ.

Согласно части (2) ст. 1141 ГК РМ срок давности по предъявленному туристом искам составляет шесть месяцев, исчисляемых со дня, являющегося в соответствии с договором последним днем путешествия. В случае предъявления претензий туристом течение срока давности приостанавливается до дня письменного отклонения претензий организатором.

Часть (2) ст. 1141 ГК РМ противоречит части (1) ст. 1 ГК РМ, т.к. устанавливает сокращенный срок исковой давности только для туристов. **Предложение.** Поэтому часть (2) ст. 1141 ГК РМ следует отменить, чтобы 3-летний общий срок исковой давности, установленный частью (1) ст. 267 ГК РМ, применялся не только к туроператорам и туристическим агентствам, но и к туристам.

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 1 от 12.08.1994 г.
2. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.
3. Официальный монитор РМ № 14-17 от 02.02.2007 г.
4. Кибак Г., Мишина Т., Цонова И., «Гражданское право. Особенная часть. Учебное пособие», Кишинэу, 2009 г. стр. 225
5. Официальный монитор РМ № 161 от 31.12.2001 г.
6. Кибак Г., Мишина Т., Цонова И., «Гражданское право. Особенная часть. Учебное пособие», Кишинэу, 2009 г. стр. 223
7. Гражданский кодекс Российской Федерации. Части первая, вторая, третья и четвертая, Москва, 2014 г., стр. 254
8. «Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части второй», под ред. Мозолина В.П., Малеиной М.П., 2006 г., стр. 498
9. Кибак Г., Мишина Т., Цонова И., «Гражданское право. Особенная часть. Учебное пособие», Кишинэу, 2009 г. стр. 224-225
10. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 651
11. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 104
12. Официальный монитор РМ № 36-38 от 14.03.2002 г.

Борис СОСНА,
доктор права, и.о. профессора
Европейского университета
Молдовы, ведущий научный
сотрудник ИЮПИ АНМ,
+37379405422, sosnaboris@mail.ru

Елена ЖИТАРЬ,
магистр экономики, менеджер
туристической фирмы,
+37379326544, aaliyah26112011@mail.ru

Boris SOSNA,
Doctor of Law, acting Professor
of the European University of
Moldova, Leading Researcher of
the IUPI ASM, +37379405422,
sosnaboris@mail.ru
Elena ZHITAR,
Master of Economics,
Tourism Company Manager,
+37379326544, aaliyah26112011@mail.ru

CZU 34(37):347(478)

РЕЦЕПЦИЯ РИМСКОГО НАСЛЕДСТВЕННОГО ПРАВА ПО ЗАКОНУ ГРАЖДАНСКИМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ СОВРЕМЕННОЙ МОЛДОВЫ

Ирина БОДЕЛАН,
аспирант Российского университета дружбы народов, Москва

Рецепция права предполагает заимствование, восприятие, усвоение и ввод римской терминологии и правового регулирования настоящим гражданским правом Республики Молдова. С учётом этого данная статья посвящена логическому и дидактическому соотношению правового института наследования по закону современной Молдовы с римским правом. Проведен сравнительный анализ с древнеримским правом, введены предложения по совершенствованию ныне действующего в республике гражданского законодательства.

Ключевые слова: Рецепция, наследственное право, наследование по закону, принятие наследства.

RECEPTION OF THE INHERITANCE LAW ACCORDING TO THE LAW BY CIVIL LEGISLATION OF MODERN MOLDOVA

Irina BODELAN,
aspirant of RUDN University, Moscow

SUMMARY

Abstract. The reception of law presupposes borrowing, perceiving, assimilating and introducing the Roman terminology and legal regulation by the present civil law of the Republic of Moldova. Taking that into account the article is devoted to the logical and didactic correlation of the institution of inheritance in the modern civil law of the Republic of Moldova and in the Roman law. The comparative analysis has been made with the Roman law, and several proposals have been introduced to improve the current civil legislation in the republic.

Keywords: reception, law on inheritance, intestate succession, acceptance of inheritance.

Актуальность темы. С древнейших времен институт наследования в римском праве занимает чрезвычайно важное место. Одно популярное изречение гласит: римляне «трижды покоряли мир». Первый раз – легионами, второй – христианством, третий раз – правом. По сей день остаются актуальными созданные и законодательно оформленные древнеримскими цивилистами основные положения наследственного права.

Ключевые термины, понятия и категории наследственного права современной Молдовы берут свое начало из древнеримского. Рецепция права предполагает заимствование, восприятие, усвоение и ввод римской терминологии и правового регулирования настоящим гражданским правом Республики Молдова. С учётом этого данная статья посвящена логическому и дидактическому соотношению правового института наследования по закону современного гражданского права Молдовы с римским. Иными сло-

вами, в работе проведен сравнительный анализ с древнеримским правом, введены предложения по совершенствованию ныне действующего в республике гражданского законодательства.

Изложение основного материала. Римское наследственное право проходило долгий и сложный путь развития, сквозь призму времени внося в свое содержание различные поправки, однако, не меняя при этом своей сути: имущественное правопреемство, составляющее содержание института наследования.

В формировании римского наследственного права особо значимые стадии были выражены Юстинианом. Проведенные им реформы в 548 году легитимировали наследование.

Если мы обратимся к современному законодательству, то увидим, что основные понятия и положения не были подвержены кардинальным изменениям со времен древнего Рима. Так, согласно ст. 1432 Гражданского кодекса (далее ГК) РМ, «насле-

дованием является переход имущества умершего физического лица (наследодателя) к его наследникам. Наследство переходит на условиях универсального правопреемства как единое и неделимое целое в случае смерти наследодателя...» [1].

«В наследственном праве центральным является понятие наследственное имущество, потому что если нет имущества, то и нечего наследовать. Древнеримским правом предусматривалось, что наследство включает не только материальные ценности, но также и совокупность прав и обязанностей наследодателя» [2, с. 332]. Это же мы наблюдаем в статье 1444 ГК РМ, которая гласит: «В состав наследственного имущества входят как имущественные права (наследственный актив), так и имущественные обязанности (наследственный пассив), которые наследодатель имел к моменту смерти» [1].

Из римского права были заимствованы понятия «наследодатель», «наследник», а также

«наследство». Наследство – это не только масса вещей (дом, сад, земля, предметы обихода, могилы предков и др.), но и совокупность прав и обязанностей. Наследство имеет место и тогда, когда в его составе нет имущества (вещей) вообще, а также тогда, когда долг умершего превышает его права и требования. Наследодатель – это умершее лицо (*defunctus*), которое при жизни могло быть носителем прав и обязанностей. Наследник (*heres*) – это лицо, к которому переходит имущество наследодателя, то есть преемник имущественных прав и обязанностей покойного [4]. Что касается личных неимущественных прав, то есть права, которые тесно связаны с личностью, то они не могут быть переданы по наследству другому лицу, так как являются неотъемлемыми и прекращаются смертью лица.

Современное молдавское наследственное право содержит немало и других понятий и положений из римского наследственного права, в том числе: открытие, время и место открытия наследства, универсальное правопреемство, завещательный отказ, выморочное наследство и др.

Законами XII таблиц было установлено наследование по закону, которое наступало в случае отсутствия или признания завещания недействительным.

Также законами XII таблиц предусматривались три очереди призываемых к наследованию, а по кодексу Юстиниана – пять классов наследования по закону.

В Молдове установлены три очереди наследников по закону, но они в какой-то мере совпадают с юстинианским правом, т.е. наследники, упомянутые в пяти классах, объединены в три очереди, за исключением пережившего супруга, который в древнеримском праве призывался к наследству в последнюю очередь. Современным правом супруг приравнен к родственнику, который является по закону наследником первой очереди. Почти в полной мере молдавское законодательство восприняло порядок при-

звания к наследству по закону, а именно наследники по закону призываются в порядке очередности, и наследники каждой последующей очереди наследуют, если нет наследников предшествующих очередей. Между нисходящим и умершим не должно быть нисходящих родственников более отдаленной степени (внук не наследует после деда, если жив отец), они наследуют по праву представления. Между родственниками одной и той же степени родства наследство делилось поровну. Если наследство не принято высшим классом, оно переходило к низшему классу. К первому классу наследников относились нисходящие родственники – сыновья, дочери, а также внуки и правнуки, которые наследовали долю своих родителей лишь в случае их смерти ко времени принятия наследства. Ко второму классу относились восходящие родственники – отец, мать, дед и т.д., а также полнородные братья и сестры.

К третьему классу относились неполнородные (единокровные, единоутробные) братья, сестры.

«Четвертый класс наследников составляли все остальные боковые родственники до бесконечности без различия полнородных и неполнородных» [2, с. 328]. Здесь также ближайшая степень родства исключала дальнейшую.

Наконец, в пятую очередь призывался к наследованию переживший супруг. Однако за «бедной вдовой» (не имеющей собственного имущества, достаточного для достойного проживания) признавалось право на обязательную долю в размере четверти наследства [6]. Однако вдова наследовала наравне с детьми, если в семье было более тех детей. Самым существенным в наследственном праве классического периода стало считаться признание права на наследство и за теми кровными родственниками (когнатами), которые ранее его не имели. Первыми наследовали, конечно, дети, затем внуки. Когда же не осталось ни тех, ни

других, к наследованию призывались братья, дядья, племянники [7].

Среди наследников по закону выделялась римским правом особая категория, за которой в обязательном порядке закреплялась определенная доля в наследстве, составляющая не менее четверти наследства. Современное законодательство Молдовы обязательную долю в наследстве выделило в отдельную главу, где указано, что «наследники I очереди имеют право наследования независимо от содержания завещания не менее половины доли, которая причиталась бы каждому из них при наследовании по закону».

Согласно древнеримскому праву, наследство не принятое ни одним наследником, как по закону, так и по завещанию, становилось выморочным и передавалось государству. Впоследствии, выморочное наследство стало применяться современным наследственным правом Молдовы.

Из наследственного права древнего Рима в современное перешел и порядок принятия наследства. После открытия наследства наследники приобретают право на приобретение наследства. Согласно римскому наследственному праву принятие наследства – это волевой акт, в котором выражается согласие стать преемником прав и обязанностей умершего, путем публичного заявления или путем конкретных действий, из которых явствует воля быть наследником. Современный ГК РМ гласит: «наследство считается принятым наследником, когда он подает нотариусу по месту открытия наследства заявление о принятии наследства или фактически вступает во владение наследственным имуществом».

Приведем оригинальное положение из сочинений Гая, которые на наш взгляд, представляют немалый интерес и для современного права. Он писал: «Лица, призываемые к наследованию претором, не делаются наследниками в силу самого закона, ибо претор не может сделать кого-

нибудь наследником; права наследства приобретаются только на основании закона или подобного законодательного акта... Но если претор предоставляет им не право, а владение наследственным имуществом, то они считаются как бы наследниками. Претор устанавливает ещё и многие другие степени при предоставлении владения наследством, стараясь, чтобы никто не умерал без наследников. Однако имущество не переходит к преторским наследникам (владельцам) и покупателям имения в полную власть, но им предоставляется только *in bonis* (иметь в составе имущества); имущество делается их квирической собственностью только по истечении давности (добросовестный приобретатель выморочного имущества 4 года); иногда покупатели не пользуются даже правом давности, например тогда, когда покупатель – иностранец» [2, с. 411-412].

Предложение. Считаю необходимым и предлагаем перенять указанные патристические нормы древнеримского права, охраняющие достояние – собственность молдавского государства. Тогда и наше государство было бы защищено от приватизации иностранными гражданами и международными организациями. Таким образом, недра, водные и природные ресурсы, леса, агропромышленный комплекс и т.д. сохраняются в собственности Республики Молдова.

Еще одно важное законоположение отмечено Гаем о том, что «все претензии собственника имущества, равно и его долги не переходят по самому праву ни на преторского владельца, ни на покупателя имущества, то есть самое право не оставляет за владельцем или покупателем одинаковых тех же должников и долгов, какие были у прежнего собственника. Они, с одной стороны могут сами выступать против других с аналогичными исками, а с другой – можно против

них предъявлять такого же рода иски» [3].

Согласно наследственному праву Древнего Рима принятие наследства – волевой акт наследника. Воля преемника наследственной массы должна быть выражена непринужденно, путем личного заявления о принятии наследства. Акт принятия наследства мог быть совершен и без публичного заявления о том. Основным требованием являлось выражение воли наследника действиями, подтверждающими его согласие стать наследником (управлять, сохранять и охранять имущество). Воля могла быть выражена и его уполномоченным представителем, который и принимал наследство.

Предусмотрели римские законодатели и срок для принятия наследства, который равен ста дням с момента открытия наследства. По истечении срока наследник считался либо принявшим, либо отказавшимся от наследства.

Вывод. Рецепция вышеуказанного порядка принятия наследства в древнеримский период современным наследственным правом Молдовы подтверждается редакцией следующих статей Гражданского кодекса Республики Молдова.

Статья 1516 «Принятие наследства» гласит:

«3) Наследство считается принятым наследником, когда он подает нотариусу по месту открытия наследства заявление о принятии наследства или вступает во владение наследственным имуществом.

4) Если наследник фактически вступил во владение частью наследства, считается, что он принял наследство полностью, где бы оно ни находилось и в чем бы оно ни заключалось.

В статье 1517. «Срок для принятия наследства» указано, что «наследство принимается в течение шести месяцев со дня его открытия».

Вышеизложенные моменты

рецепции наследственного права Древнего Рима в гражданское право современной Молдовы, обусловлены высокой необходимостью такого заимствования, в дальнейшем тщательном исследовании и анализе. В результате нашего анализа мы получим важную основу для совершенствования наследственного законодательства в Республике Молдова.

Литература

1. Гражданский кодекс Республики Молдова: Закон РМ: принят Парламентом тринадцатого созыва от 6 июня 2002 г. // *Monitorul Oficial al RM.* – 2002. – 22 июня. - № 82-86.
2. Яковлев В.Н.: Древнеримское частное право и современное гражданское право России и Молдовы. Рецепция права: Учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Ижевск, 2013. Ч. 2.
3. Гай. Институции / пер. Ф. Дыдынского. М.: Юристъ, 1997. Кн. 1-4. С. 203, п. 80.
4. Ульянищев В.Г. Основы римского права: Курс лекций. Издание 2-е, дополненное и переработанное. - М.: Изд-во РУДН, 2008. – 241 с.
5. Овчинникова О.В. Гражданское право часть I. Краткий курс лекций. Кишинэу 2011. – 230 с.
6. Косарев А.И. Римское частное право Учебник – Москва Юриспруденция. 2007. –192 с.
7. История государства и права зарубежных стран, Под ред. проф. К.И. Батыра 4-е изд., перераб. и доп. – М.: 2003. – 496 с.

Ирина БОДЕЛАН,
аспирант Российского
университета дружбы народов,
Москва
irinabodelan@mail.ru
+(373) 69077281

Irina BODELAN,
aspirant RUDN University,
Moscow
irinabodelan@mail.ru